

“ΕΝ – ΤΕΙΧΙΣΜΕΝΕΣ” ΠΟΛΕΙΣ : ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΑΠΟΣΥΜΠΙΕΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΜΟΥ ΠΥΚΝΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ

«Εν-τειχισμένες» πόλεις : εγχειρίδιο αποσυμπίεσης και πολλαπλασιασμού πυκνών αστικών δομών

Η διπλωματική μου εργασία έρχεται να συνεχίσει την προβληματική που τέθηκε και αναπτύχθηκε στο ερευνητικό μου θέμα, με τίτλο «Πηγάδια ως χωρικές μεταφορές του εαυτού στη λογοτεχνία» κι αποτελούσε ένα πόνημα αναφοράς, σχολιασμού και συσχετισμών λογοτεχνικών κειμένων που περιστρέφονται γύρω από το χώρο του φρέατος (πηγάδι) και σ' ένα δεύτερο επίπεδο επιχειρείτο ο παραλληλισμός του εν λόγω είδους χώρου σε σχέση με τον εαυτό και το κυριότερο ίσως μέρος του, αυτό που αφορά στη μνήμη.

Στη διπλωματική μου εργασία η έννοια αυτή του φρέατος μεταφέρθηκε εντός της σύγχρονης μεγαλούπολης ως «αστικό πηγάδι», κενό που διαρρηγνύει το συνεχές μέτωπο της πόλης. Προκειμένου να είναι κατά το δυνατό πιστή η μεταφορά επελέγησαν πόλεις με τη μέγιστη πυκνότητα, όπως οι φαβέλλες του Μεξικό, η Κόουλουν του Χόνγκ Κόνγκ καθώς και άλλες πόλεις σλαμ. Στις όψεις, τείχη, μέτωπα, εξωτερικά όρια των πόλεων αυτών μελετήθηκαν αντιθέσεις σχέσεων όπως αυτές του ερευνητικού, δηλαδή φωτός – σκιάς, πλήρους – κενού, εσοχών – προεξοχών, κι έγιναν διαγράμματα και μακέτες που αναπαριστούν τις σχέσεις αυτές. Επίσης, ελήφθησαν υπ' όψιν τα κοινωνικοπολιτικά και οικονομικά δεδομένα, που λειτούργησαν ως γενεσιουργά αίτια των συγκεκριμένων δομών και κατασκευών, που δεν αποτελούν παρά χωρικές προβολές των παραγόντων αυτών. Αλλά κυρίως, διερευνήθηκαν πολεοδομικά οι τάσεις που οδηγούν στις συγκεκριμένες οργανικές δομές.

Ως τελικό προϊόν της διπλωματικής εργασίας προκύπτει το εγχειρίδιο, ένας πίνακας με λίστες των εννοιών της μελέτης, οργανωμένων οριζόντια και κάθετα με βάση τις κύριες νοηματικές ενότητες. Πιο συγκεκριμένα, ο αρχικός χώρος που απασχόλησε στο ερευνητικό ήταν το πηγάδι, με τις λογοτεχνικές-ψυχολογικές του προεκτάσεις στον εαυτό, και στη συνέχεια εισήχθησαν το κτίριο και η πόλη, με την κλίμακα να μεγαλώνει και να πλησιάζει την αρχιτεκτονική πραγματικότητα των τειχισμένων σλάμς. Αυτές οι τέσσερις οριζόντιες κατηγορίες συνδυάζονται στον εν λόγω πίνακα με άλλες πέντε κάθετα που περιλαμβάνουν τις έννοιες ως προς τις οποίες μελετώνται οι χωρικές (οριζόντιες). Για την ακρίβεια, οι κάθετες είναι: τα δίκτυα/υπό-δομές, η δομική σχέση πλήρους-κενού, οι όψεις/μέτωπα, η ανάδυση->σε καθεστώς, και τέλος οι στρατηγικές επέμβασης (οι τελευταίες αφορούν μόνο σε κτίριο και πόλη).

Ο πίνακας που προέκυψε από την οριζόντια και κάθετη οργάνωση όλων αυτών των εννοιών, λειτουργεί ως πεδίο ανάπτυξης πλήθους δυνατών διαδρομών, καθώς ανάλογα με τους πιθανούς τρόπους σύνθεσης των επιμέρους στοιχείων, πολλαπλασιάζει τ' αποτελέσματά του. Μία τυχαία επιλογή, πχ Α VI 3.5 – Β III 1.3 – Δ III 4 – Ε VI 1, αποτελεί με τη σειρά της ένα δίκτυο με κόμβους – σημεία στάσης όπως αυτά που αναφέρθηκαν μέχρι τώρα και οι πορείες αυτές, ελεύθερες και συμπτωματικές ή προϊόν πολλής σκέψης και μεθόδευσης, οδηγούν σε προτάσεις για βελτίωση της λειτουργικότητας των σλάμς. Σε μια πιο ελεύθερη θεώρηση των πραγμάτων οι διαδρομές αυτές μπορούν να αναφέρονται σε κάθε πόλη υπό πολλές διαφορετικές συνθήκες.

Αυτό το «σύστημα» δεν είναι παρά μια πρόταση στο άλυτο πρόβλημα των σλάμς, η οποία δεν ισχυρίζεται ότι θα αντιμετωπίσει το συγκεκριμένο αστικό ζήτημα στο σύνολό του, αλλά παρέχει εντοπισμένες, μικρής κλίμακας παρεμβάσεις. Οι τελευταίες συντελούνται στα σημεία που είναι αδύναμα, που «πάσχουν περισσότερο, εκεί που είναι απαραίτητες αλλά και εφικτές μικρές ανάσες ανακούφισης και αποσυμπίεσης. Μια εξολοκλήρου αντιμετώπιση θα ήταν η συνολική καταστροφή, η οποία βρίσκει αντίθετο κάθε ευαισθητοποιημένο άνθρωπο, εφόσον πλήττει ευθέως άλλους ανθρώπους. Η αναγκαστική μεταφορά των κατοίκων σε μεγαμπλόκ αναφέρεται στη συνέχεια πόσο πάσχει ως εναλλακτική (Αδυναμία επιτυχούς σχεδίασης). Έτσι, απομένουν οι μικρές «χειρουργικές επεμβάσεις, οι οποίες διατηρώντας αδιάρρηκτο το μέτωπο των όψεων ως τείχος θα διοχετεύσουν τον αέρα και το φως μέσα στα μεγάλα αστικά συγκροτήματα.

Walled Cities : manual of decompression and multiplication of dense urban structures

In my Thesis I've continued working on the concept that was posed and developed in my research project, entitled "Wells as spatial metaphors of the self (ego) in literature". This project referred to, commented on, and correlated literature texts involving a particular kind of space : frear (the well in ancient greek) and then was attempted a parallelism of this space with the ego and the most basic part of it, the memory.

On this project the concept of the "frear" was used as an analog of the vertical interstitial empty spaces between high-rise buildings in big modern cities, a kind of "urban well", an empty space that disrupts the continuity of the front of the city. In order to use the contrast of the empty well with the solid ground (it's very obvious on the cross section) as a tool in rereading the cities, I've chosen to work with cities of the highest density globally, such as favelas in Rio de Janeiro and Mexico, Kowloon in Hong Kong and other slums. My study focused on the successive elevations of the buildings of slums, walls, city-fronts, external borderlines. I was especially interested in the contrasting spatial relations that develop on walled cities, such as of light and shadow, or empty and full, or niche and extrusion. Then diagrams and models were made to represent these relations. Moreover, social, political and financial factors were taken into consideration, data that created this kind of structures and buildings, spatial projections of these particular factors. The aspect of the highest importance was the urbanistic tendencies that led to these organic kind of structures.

The final product of this research is a manual, a diagram with lists of the notions that were researched. The diagram (like an array) has horizontal and vertical columns organized according to the main notional units. The horizontal categories are four: 1. the first kind of space that I worked with (well), 2. the space that was firstly parallelized with the well (Ego), 3-4. the buildings and the city, where this whole "well" concept could find its urban analog (the scale becomes bigger enough to approach the architectural reality of walled slums). These four horizontal columns are combined on this board to five vertical, that include the notions that were used as tools to analyze the horizontal ones. The vertical ones are : the infrastructure, the structural contrasting relation "empty – full" , the city-fronts, the social status, and finally the intervention strategies (referring only to buildings and cities).

The diagram that was designed has horizontal and vertical organization of all these notions, and acts as a field condition of multiple possible paths, which give different results according to the way of combining the parts. An example could be $A VI_{3-5} - B III_{1-3} - \Delta III_4 - E VI_1$ a random choice is a net of nodes, links routes, free and coincidental or result of thinking and planning, they lead to proposals in order to improve the living conditions in the slums. If we see this whole project more freely, these routes could refer to any city under different circumstances.

This "system" is nothing but a proposal to the difficult problem of the slums, but it does not claim to be capable of dealing with this particular urban matter as a whole. On the contrary, it provides spotted, small scale interventions, which occur to "weak" spots, places where people suffer more, where small "breaths" are necessary and relieving. If someone wanted to face this fact as a whole, (as many dictatorships have already done) one solution could be the bulldozer. But every sensitive man would be opposed to such an act, which directly hurts other people. When squatters are forced to be transported into megablocks they are miserable and unhappy, as these structures are not designed according to their needs. So, small scale, "surgery operations" would help the light and the air get into the walled cities maintaining the continuity of the front of the city.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ : ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

Συσχετισμός με το ερευνητικό θέμα	4
Κριτήρια επιλογής αντικειμένου μελέτης	6
Περιγραφή του εγχειριδίου.....	8

ΕΡΓΑΛΕΙΑ I : ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Πλήρες – Κενό	10
Πηγάδι -> Πόλη : Αλλαγή κλίμακας ανάδυσης	12
Ιδιοκτησία I & II : Δεσποτισμός & Ασφάλεια vs Ελευθερία	13
Κοινότητα : Ασφάλεια και Ελευθερία	14
Άμυνα I & II : Ετυμολογία & Ιστορικά Στοιχεία	17
<i>Η σχέση των σκουάτερς με τα όρια</i>	20

ΕΡΓΑΛΕΙΑ II : ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ – ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Σχεδιασμός πόλης : Δεσμός όχι δέντρο	22
Αιτίες αδυναμίας επιτυχούς σχεδίασης	23
Ομαδικότητα	25
Ομαδικότητα στην οικοδόμηση κατοικιών.....	27
Αναμονές : η προϋπόθεση της ορθής εφαρμογής της προσθετικής λογικής.....	29

ΕΡΓΑΛΕΙΑ III : ΠΡΑΞΕΙΣ

Η κλεψύδρα των αστροβόλων	27
Τα οργανικά και τα τριγωνικά καλούπια	28
Συνεχής ροή – «κουστούμι» και το εργαλείο πύργος	30
Τομές: έδαφος, πόλη, εαυτός	32
Πίνακας φωτός – σκιάς.....	34

ΤΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

B III 1,2 -- Γ IV 2 -- E III 2β – Προεξέχοντες πλίνθοι.....	38
BII1-- ΓIV1,2 -- Δ III,IV -- EIII2γβ– Προσθήκη χρώματος.....	40
BII 1 -- ΓVI 2 -- EIII 2δ – Προσθήκη πρασίνου	44
AVI 3,4,5 -- B III 1,2,3 -- Δ III 4 -- EVI 1 – Σχεδιασμός υποδομών.....	46
Σχεδιασμός συγκροτήματος εκ νέου	48

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

.....	51
-------	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ : ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

Συσχετισμός με το ερευνητικό θέμα

Κατά την εκπόνηση της ερευνητικής μου εργασίας με τίτλο «Πηγάδια ως χωρικές μεταφορές του εαυτού στη λογοτεχνία» μελέτησα παραδείγματα λογοτεχνικών – πραγματικών ή μη – πηγαδιών ως προς την κυριολεκτική – χωρική αλλά ταυτόχρονα και μια περισσότερο μεταφορική διάσταση, αυτήν που συσχετίζει το θεωρητικό «σχήμα» του πηγαδιού με το γύρω (πλήρη) και τον εντός (κενό) χώρο του με τον εαυτό, όπως σχηματοποιείται από τη σύγχρονη ψυχολογία από το Φρόυντ έως τις σύγχρονες ψυχαναλυτικές θεωρίες.

Οι χωρικές ποιότητες ενός πηγαδιού χαρακτηρίζονται από οριακές αντιθέσεις, μερικές από αυτές τις σχέσεις είναι οι: πλήρες-κενό, φως-σκοτάδι, ύψος-βάθος, αέρας καθαρός-νοτισμένος, ξηρότητα-υγρασία, εμφανές-αφανές, προσβάσιμο-απρόσιτο. Με αυτά τα στοιχεία μπορεί να εντοπίσει κανείς τις προβολές των αντίστοιχων «χωρικών» ποιότητων στον ανθρώπινο νου, όπου επίσης υπάρχει η συνείδηση του εγώ, και πιο ιδιωτικό μέρος, το ασυνείδητο, στο οποίο συνηθίζεται να αποδίδονται οι χαρακτηρισμοί κρυφό, σκοτεινό, απροσπέλαστο. Τω όντι το σκοτεινό είναι το άγνωστο στην αίσθηση της όρασης, μέσω της οποίας αντλείται μεγάλο μέρος της πληροφορίας, κι αν είναι κι απρόσιτο δύσκολα οι υπόλοιπες αισθήσεις θα έχουν ευκαιρίες να συλλέξουν εμπειρίες από αυτό.

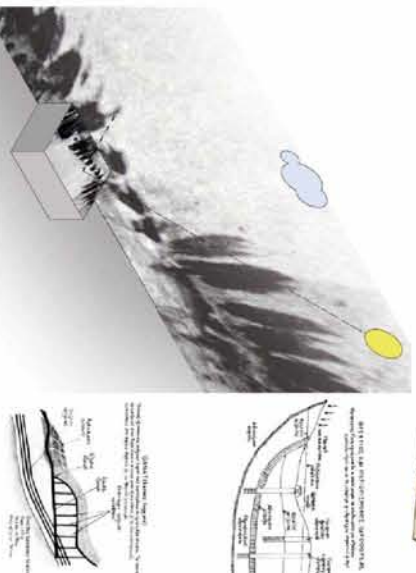
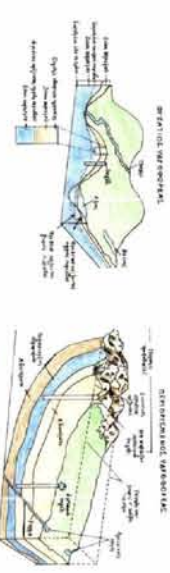
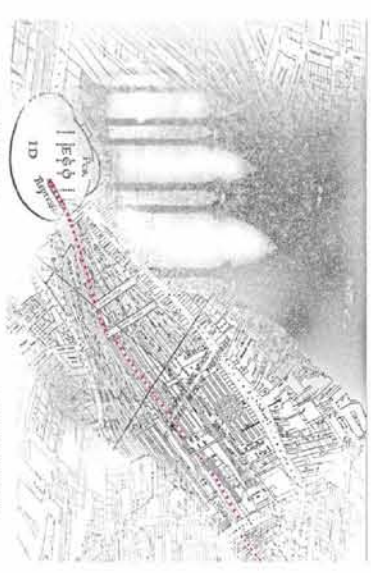
Σε αυτό το υπόβαθρο ως σκηνικό εκτυλίσσεται μια απλή και τελετουργική πράξη: η μετ' επιστροφής κατάβαση του δοχείου που συλλέγει το, πολύτιμο για τη ζωή, νερό, και η μεταφορά του στην επιφάνεια. Αυτή η μετάβαση στην αντίστοιχη προβολή αυτού του χωρικού σχήματος στον εαυτό δεν είναι άλλη από τη μνήμη. Η έννοια της μνήμης συνδέεται άρρηκτα με τη δομική

σχέση πλήρους – κενού που προαναφέρθηκε, καθώς η μνημονική ανάδυση εξυπηρετεί την πλήρωση των κενών, και μάλιστα ενίοτε με δημιουργικές διαδικασίες κολλάζ ήδη υπάρχουσας ασυνάρτητης πληροφορίας σε σχήματα που δε σχετίζονται απαραίτητα με την πραγματικότητα.

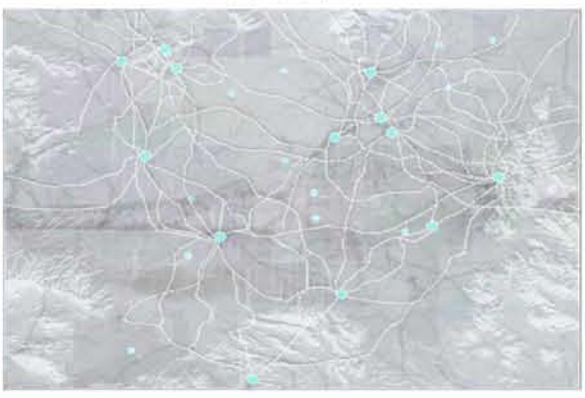
Αξίζει επίσης ν' αναφερθεί ότι με μία απλή μεταβολή της οπτικής γωνίας του θέματος, μια αποεστίαση, η κλίμακα θα μπορούσε ν' αλλάξει και ένα σύνολο από πηγάδια-σταθμούς θα εμφανιζόταν, αλληλοσυνδεδεμένο και επικοινωνόν μέσω ενός υπόγειου δικτύου. Συνοψίζοντας, η εργασία πραγματεύτηκε κυριολεκτικά και μεταφορικά ένα χώρο, ο οποίος φιλοξενεί μια ζωτικής σημασίας δράση και ιδωμένος στην επανάληψή του δίνει ένα σύστημα συνέχειας με κόμβους-σημεία στάσης – όσον αφορά στο υπόγειο ταξίδι του νερού. Επίσης, η μεταφορική χροιά των πραγμάτων είναι παρούσα και σ' αυτό το θέμα του δικτύου μέσω της μνήμης και των νευρωνικών συνδέσεων – διαδρόμων.

Η ωσάνω θεματολογία παρέχει άφθονο υλικό – ως προβληματική – για την επεξεργασία της στα πλαίσια μιας διπλωματικής εργασίας. Οι ποικίλες χωρικές σχέσεις που αναφέρθηκαν στο σύνολό τους μπορούν να δώσουν ενδιαφέροντα αποτελέσματα αν επιχειρηθεί η μεταφορά τους στην πόλη. Ένα αστικό δίκτυο διαθέτει υποδομές που προσομοιάζουν σε όσα περιγράφηκαν έως τώρα. Σχεδιαγράμματα τέτοιους είδους δικτύων υποδεικνύουν τους συσχετισμούς υπόγειων νερών πηγαδιών, υπόγειες διαδρομές σιδηροδρόμων, ή ακόμα και νευρωνικές συνδέσεις.

Εκτός, όμως, από τα δίκτυα και τις υποδομές που μόλις αναφέρθηκαν, οι πόλεις μελετώνται και ως προς άλλες έννοιες, όπως η δομική σχέση πλήρους-κενού, οι όψεις/μέτωπα, η ανάδυση της πληροφορίας και το καθεστώς στο οποίο αυτή οδηγεί – όλες οι έννοιες, δηλαδή, ως προς τις οποίες μελετήθηκαν και τα πηγάδια. Τα τελευταία με τον επαναπροσδιορισμό τους σε αστικά, θέτουν τα χαρακτηριστικά τους σε εφαρμογή υπό νέους όρους και παρέχουν πολύ ενδιαφέροντα για τις πόλεις αποτελέσματα : τις αναγνώσεις των αστικών μετώπων και δικτύων διάμεσου του πρίσματος των χαρακτηριστικών του πηγαδιού και τις ιδέες για βελτιώσεις που πάντα οι καινούριες αναγνώσεις φέρνουν.

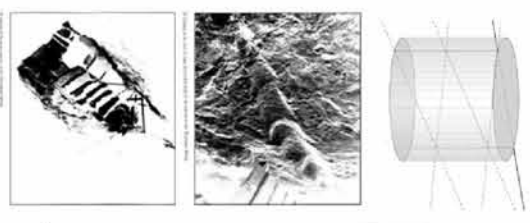
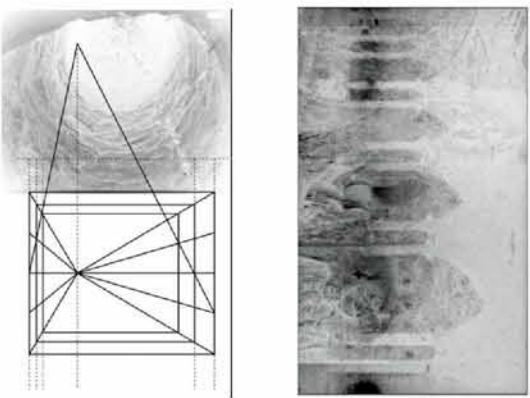
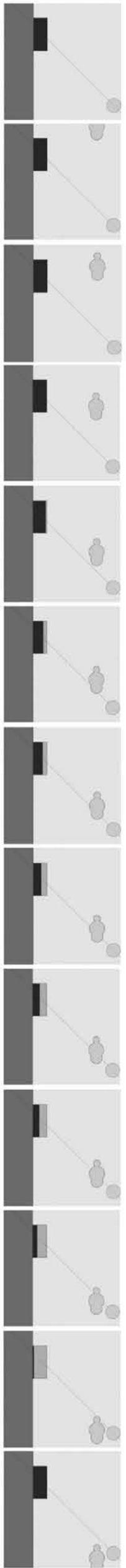
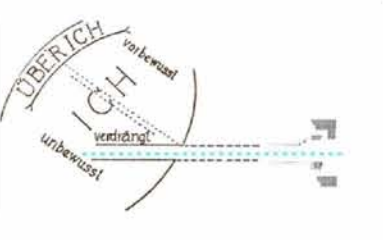
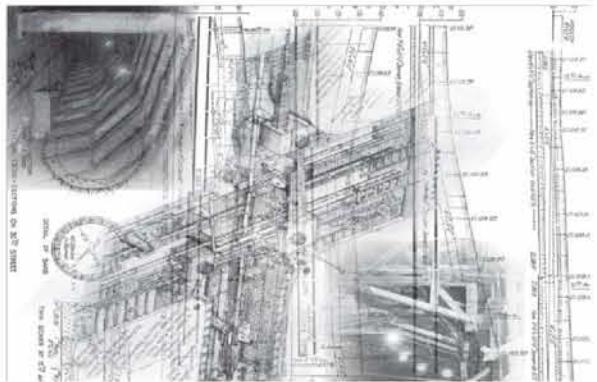
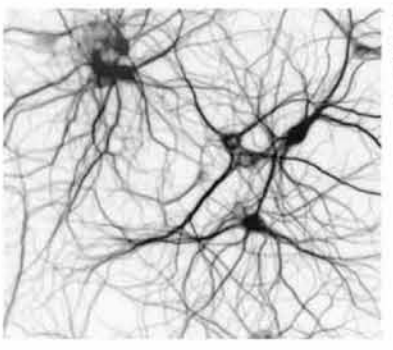

Handwritten notes in German, including a small diagram of a tree-like structure.

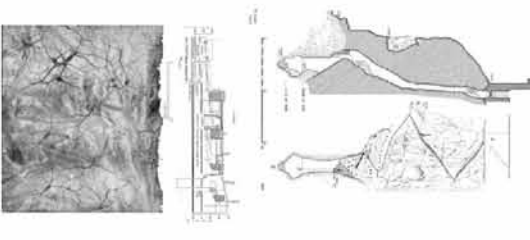
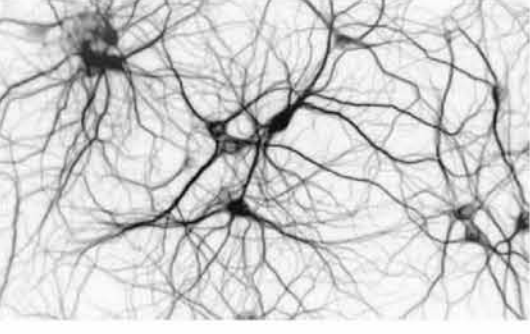

Handwritten notes and diagrams, including a small circular diagram and a rectangular diagram.

Handwritten notes and diagrams, including a small grid diagram.

Handwritten notes and diagrams, including a small diagram of a structure.

Κριτήρια επιλογής αντικειμένου μελέτης

Η χωρική μεταφορά στη σύγχρονη πόλη όλων αυτών των εννοιών, που αναφέρονται σε μεγάλο βαθμό στο ύπαιθρο, αποκτά ενδιαφέρον ως εγχείρημα εξαιτίας της πολύ-παραγοντικότητας της δημιουργίας και της λειτουργίας μιας πόλης και της διαφορετικότητας που παρουσιάζουν οι συνθήκες ανάπτυξης της από αυτές των μη αστικών περιοχών.

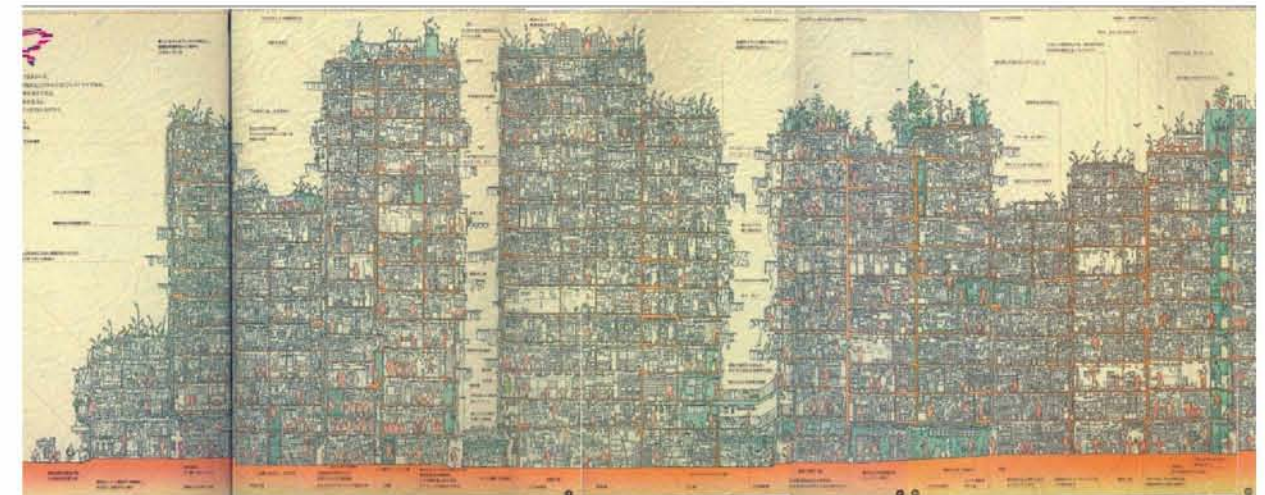
Στην παρούσα εργασία το πρώτο κριτήριο επιλογής του είδους των πόλεων αποτέλεσε η πυκνότητα, η οποία ενδιέφερε να μελετηθεί στη μέγιστη τιμή της, εκεί όπου οι τομές θα έδιναν σχέσεις κενού – πλήρους στη λογική αυτών που μελετήθηκαν στο ερευνητικό. Το δεύτερο κριτήριο της επιλογής αστικού τόπου προέρχεται κατευθείαν από τη μεταφορά στον εαυτό. Διότι η πόλη διαθέτει κι αυτή το ασυνείδητο μέρος της. Αυτό που είναι γενικά γνωστό ότι υπάρχει αλλά κανείς δεν είναι διατεθειμένος να το αποδεχτεί και να το εξερευνήσει. Με αποτέλεσμα ν' αναπτύσσεται στο σκοτάδι της θεωρητικής του ανυπαρξίας, ελεύθερο, αυθόρμητο κι αυθαίρετο, με όλη την οργανικότητα και την ακαταστασία που δεσπάζει στο περιθώριο.

Σύμφωνα με το Stan Allen «οι ουσιώδεις κοινωνικές και πολιτικές διαφορές έχουν εξισωθεί. Στην πολιτική της καλλιέργειας, αυτό οδηγεί στην απώλεια της ειδικής ικανότητας της εμπροσθοφυλακής των καλλιτεχνών – ως ενός προνομιούχου μετασχηματισμού της «διαφορετικότητας» - να μετρήσει και να επισημάνει αυτές τις διαφορές. Τα όρια έχουν ενσωματωθεί στο κύριο ρεύμα, και η πιθανότητα του να στέκεται κανείς εκτός έχει διαβρωθεί από τα κλιμακούμενα αποτελέσματα των νέων τεχνολογιών.» Αυτή η δήλωση είναι αληθής και ισχύουσα με την εξαίρεση ενός σημαντικού ποσοστού κατοίκων του πλανήτη (που εκτιμάται ότι

θα ανέρχεται στο 25% έως το 2050), οι οποίοι ανθίστανται σθεναρά σε αυτήν την επερχόμενη ομογενοποίηση, βιώνοντας μια πραγματικότητα επί του ορίου. Στην προβληματική επί του ορίου δέχεται κανείς ανυποψίαστος έναν καταιγισμό ασυνείδητων παράπλευρων αποχρώσεων, που έχουν με την πάροδο του χρόνου επικαθίσει σε αυτήν την απλοϊκή έννοια και βομβαρδίζουν ακατάπαυστα με ετερογενείς ερμηνείες τη σημασία της.

Τρίτο κριτήριο, εκτός της δομικής μεταφοράς των κενών και του καθεστώτος της κοινωνικής περιθωριοποίησης, είναι οι υποδομές. Αυτή η λογική του δικτύου, που απασχόλησε εξ αρχής την έρευνα, εφαρμόζει τέλεια στις σλαμς, διότι μπορεί να εκλείπει η λειτουργική υποδομή (σωληνώσεις υδροδότησης, ηλεκτροδότησης, αποχέτευσης) αλλά την αντικαθιστά η οργάνωση του δικτύου μετακίνησης. Οι διάδρομοι και τα κλιμακοστάσια σε ένα περιβάλλον συχνά με ποιότητες υπόγειου χώρου, χωρίς ιδιαίτερο φωτισμό και αέρα, μοιάζουν να έχουν αποσπαστεί από λαβύρινθο, καθώς μη όντας προϊόν σχεδιασμού δεν ακολουθούν έναν κανόνα, τουναντίον εκτείνονται προς πάσα διεύθυνση συγκλίνουσες μεταξύ τους υπό οποιαδήποτε γωνία. Αυτή η σχέση πλησιάζει πολύ τις εικόνες που έχουμε από τα υπόγεια υδάτινα δίκτυα, τόσο δομικά όσο και λειτουργικά, μιας και αμφότερα εξυπηρετούν τη μετάβαση.

Τα τρία αυτά σημεία «σύγκλισης» της αναλογίας που μεταφέρει τις περί πηγαδιών έννοιες στις πόλεις αποτέλεσαν την κύρια αιτία, ώστε οι εντειχισμένες πόλεις των κοινωνιών των σλαμ να θεωρηθούν εν τέλει οι καταλληλότερες που προσφέρει το σύγχρονο αστικό τοπίο.

Τομή κατά μήκος της σλάμ «εν-τειχισμένης» πόλης Κόουλουν, που αποκαλύπτει δύο κενά (αστικά πηγάδια) ανάμεσα σε πλήρη υψηλών πυκνοτήτων κατοίκησης.

Πόλεις απόγνωσης ή πόλεις ελπίδας;

Αυτές οι σκέψεις μορφολογικά και λειτουργικά οδήγησαν την έρευνα στις γειτονιές των σλαμς. Πρόκειται για τους κατοίκους των παραγκουπόλεων, ή αλλιώς slums, ή squatters στη Νέα Υόρκη και το Λονδίνο, favellas στο Rio de Janeiro στη Βραζιλία, kijiji στα swajili, johradpatti στην Chennai της Ινδίας, aashiwa'i στο Cairo της Αιγύπτου, barrriadas στη Lima του Περού, kampungs στην Kuala Lumpur στο Χόνγκ Κόνγκ, mudukku στη Sri Lanka του Colombo, penghu στη Shanghai, gecsekonduler στην Κωνσταντινούπολη, callampas στην Columbia, chawls στη Βομβάη. (shadow cities, σ. 16)

Οι προαναφερθείσες είναι μόνο λίγες από τις πολύ γνωστές ονομασίες των οργανικά ανεπτυγμένων οικισμών, που θυσιάζουν τις στοιχειώδεις παροχές (φως, νερό, αποχέτευση, αερισμός, υγιεινή) επειδή βαδίζουν επί του ορίου της ανέχειας, και μη όντες αποδεκτοί από το νόμιμο πολιτικό-κοινωνικό-οικονομικό σύστημα της εκάστοτε χώρας κερδίζουν ως «αποζημίωση» για την ταλαιπωρία που υφίστανται το μέγιστο των αγαθών, την ελευθερία. Τη μη ένταξη σε και συνεπώς τη μη εξάρτηση από κανένα κράτος. Πρόκειται για μια ζωή χωρίς φόρους, τίτλους ιδιοκτησίας, δημόσιες υπηρεσίες ή ευθύνες, με μοναδική υποχρέωση την αυτοσυντήρηση.

Με τις αντιθέσεις να επανέρχονται στην ταυτοχρονία του χαρακτηρισμού των πόλεων αυτών ως απογοητευτικών (εξαιτίας των ελλείψεων και της ανεπάρκειας των συνθηκών) αλλά κι ελπιδοφόρων (ύψιστο αγαθό). Όπως εκφράζεται με μεγάλη σαφήνεια από το δημοσιογράφο Νιούγουιρθ, οποίος πέρασε ένα διάστημα της ζωής του ως κάτοικος – σκουάτερ : «Όταν είκοσι οικογένειες – δηλαδή περίπου εκατό άνθρωποι – μοιράζονται μια μόνο τουαλέτα, ένα αγοράκι που «τα κάνει» πάνω σε ένα σωρό από σκουπίδια ίσως δεν είναι τίποτα σπουδαίο. Αλλά ερχόταν σε έντονη αντίθεση με κάτι που είχε πει ο Άρμστρονγκ όταν τρώγαμε – ότι λάτρευε την ποιότητα ζωής στη γειτονιά του. Για τον Άρμστρόνγκ, η Σάουθλαντ δεν περιοριζόταν από τις υλικές της συνθήκες. Αντιθέτως, το ανθρώπινο πνεύμα ακτινοβολούσε μέσα από τους μεταλλικούς τοίχους και τους σωρούς σκουπιδιών, για να προσφέρει κάτι που καμιά νόμιμη γειτονιά δεν μπορεί : ελευθερία. » (Νιούγουορθ, 5)

Τυπολογίες των σλαμς

Figure 8
Slum Typology

A. Metro Core	
1. <i>Formal</i>	(a) tenements (i) hand-me-downs (ii) built for poor (b) public housing (c) hostels, flophouses, etc.
2. <i>Informal</i>	(a) squatters (i) authorized (ii) unauthorized (b) pavement-dwellers
B. Periphery	
1. <i>Formal</i>	(a) private rental (b) public housing
2. <i>Informal</i>	(a) pirate subdivisions (i) owner-occupied (ii) rental (b) squatters (i) authorized (including site-and-service) (ii) unauthorized
3. <i>Refugee Camps</i>	

Πίνακας με αναλυτική κατηγοριοποίηση των ειδών των πόλεων σλαμ. Πηγή: Mike Davis, Planet of Slums

Οι τυπολογίες των σλάμς καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα ανάλογο με το πλήθος των αιτιών και των αναγκών (κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικών) που οδηγούν τους κατοίκους των πόλεων στην αυθαιρεσία. Πιο συγκεκριμένα, εμφανίζεται ανάπτυξη παρασιτικών σλάμ εντός των μεγάλων πόλεων, σε μέρη που εξασφαλίζεται εγγύτητα σε κεντρικά σημεία όπου διευκολύνεται η εύρεση εργασίας (ακόμη και σε πεζοδρόμια όπως φαίνεται και στο δίπλα διάγραμμα). Επίσης, το ίδιο συμβαίνει και σε τοποθεσίες εκτός

μεγάλων πόλεων ακατάλληλες για εκμετάλλευση από τους εργολάβους (σκουπιδότοποι, έλη, βαλτότοποι, ζούγκλες), όπου η ανάπτυξη είναι συλλογική και οδηγεί σε παρασιτικές πόλεις ολόκληρες. Τέτοιου είδους ομαδικές εγκαταστάσεις συνδέονται αιτιακά με περιστατικά προσφύγων, ή άλλες συλλογικές μετακινήσεις κι εγκαταστάσεις πληθυσμών. Ακόμα, υπάρχει και το πολύ συχνό φαινόμενο των “hand-me-downs”, που επίσης αναφέρονται στο διάγραμμα, και αφορούν υπερμεγέθεις κατοικίες αποικιοκρατών και κυβερνητικών ηγετών, που μετά την εγκατάλειψή τους από τους ίδιους κατόπιν λαϊκής απαίτησης κατελήφθησαν από το πλήθος, το οποίο και εγκαταστάθηκε (από μια πολυπληθής οικογένεια σε κάθε μεγάλο δωμάτιο). Υπάρχουν, φυσικά, και οι προβλεπόμενες από την εκάστοτε κοινότητα συλλογικές κατοικίες απόρων, οι οποίες δεν καλύπτουν τις ανάγκες των απόρων, κυρίως διότι δεν εξασφαλίζουν ευελιξία ως προς την ανάπτυξη και τις προσθήκες που απαιτούν οι σκουάτερς.

Περιγραφή του εγχειριδίου

Η έρευνα κάλυψε ένα μεγάλο φάσμα παραγόντων επιρροής των συνθηκών στις Τειχισμένες Πόλεις, δηλαδή μελέτησε κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά φαινόμενα που αναπτύσσονται εντός τους. Αλλά κυρίως, διερευνήθηκαν πολεοδομικά οι τάσεις που οδηγούν στις συγκεκριμένες οργανικές δομές. Ως τελικό προϊόν της διπλωματικής εργασίας προκύπτει το εγχειρίδιο, ένας πίνακας με λίστες των εννοιών της μελέτης, οργανωμένων οριζόντια και κάθετα με βάση τις κύριες νοηματικές ενότητες. Πιο συγκεκριμένα, ο αρχικός χώρος που απασχόλησε στο ερευνητικό ήταν το πηγάδι, με τις λογοτεχνικές-ψυχολογικές του προεκτάσεις στον εαυτό, και στη συνέχεια εισήχθησαν το κτίριο και η πόλη, με την κλίμακα να μεγαλώνει και να πλησιάζει την αρχιτεκτονική πραγματικότητα των τειχισμένων σλάμς. Αυτές οι τέσσερις οριζόντιες κατηγορίες συνδυάζονται στον εν λόγω πίνακα με άλλες πέντε κάθετα που περιλαμβάνουν τις έννοιες ως προς τις οποίες μελετώνται οι χωρικές (οριζόντιες). Για την ακρίβεια, οι κάθετες είναι: τα δίκτυα/υπό-δομές, η δομική σχέση πλήρους-κενού, οι όψεις/μέτωπα, η ανάδυση->σε καθεστώς, και τέλος οι στρατηγικές επέμβασης (οι τελευταίες αφορούν μόνο σε κτίριο και πόλη).

Ο πίνακας που προέκυψε από την οριζόντια και κάθετη οργάνωση όλων αυτών των εννοιών, λειτουργεί ως πεδίο ανάπτυξης πλήθους δυνατών διαδρομών, καθώς ανάλογα με τους πιθανούς τρόπους σύνθεσης των επιμέρους στοιχείων, πολλαπλασιάζει τ' αποτελέσματά του. Μία τυχαία επιλογή, πχ A VI 3-5 – B III 1-3 – Δ III 4 – E VI 1, αποτελεί με τη σειρά της ένα δίκτυο με κόμβους – σημεία στάσης όπως αυτά που αναφέρθηκαν μέχρι τώρα και οι πορείες αυτές,

ελεύθερες και συμπτωματικές ή προϊόν πολλής σκέψης και μεθόδευσης, οδηγούν σε προτάσεις για βελτίωση της λειτουργικότητας των σλάμς. Σε μια πιο ελεύθερη θεώρηση των πραγμάτων οι διαδρομές αυτές μπορούν να αναφέρονται σε κάθε πόλη υπό πολλές διαφορετικές συνθήκες.

Αυτό το «σύστημα» δεν είναι παρά μια πρόταση στο άλυτο πρόβλημα των σλάμς, η οποία δεν ισχυρίζεται ότι θα αντιμετωπίσει το συγκεκριμένο αστικό ζήτημα στο σύνολό του, αλλά παρέχει εντοπισμένες, μικρής κλίμακας παρεμβάσεις. Οι τελευταίες συντελούνται στα σημεία που είναι αδύναμα, που «πάσχουν περισσότερο, εκεί που είναι απαραίτητες αλλά και εφικτές μικρές ανάσες ανακούφισης και αποσυμπίεσης. Μια εξολοκλήρου αντιμετώπιση θα ήταν η συνολική καταστροφή, η οποία βρίσκει αντίθετο κάθε ευαισθητοποιημένο άνθρωπο, εφόσον πλήττει ευθέως άλλους ανθρώπους. Η αναγκαστική μεταφορά των κατοίκων σε μεγαμπλόκ αναφέρεται στη συνέχεια πόσο πάσχει ως εναλλακτική (Αδυναμία επιτυχούς σχεδίασης). Έτσι, απομένουν οι μικρές «χειρουργικές επεμβάσεις, οι οποίες διατηρώντας αδιάρρηκτο το μέτωπο των όψεων ως τείχος θα διοχετεύσουν τον αέρα και το φως μέσα στα μεγάλα αστικά συγκροτήματα.

		έννοιες και μορφές επεξεργασίας				E στρατηγικές επέμβασης
		A υπό - δομές δίκτυα	B κενά σε πλήρη μεταφορικά εαυτός :	Γ όψη - μέτωπο τοιχοί - τείχη	Δ καθεστώς/ ανάδυση	
λογοτεχνικά πηγάδια	I εγκέφαλος εαυτός	1. νευρικές συνδέσεις (που ενώνουν) 2. σημεία ενεργοποίησης (διαγράφοντας) 3. εγγραφές	κενά στο πλήρες των ιστών μεταφορικά 1. συνείδηση - ασυνείδητο 2. υποκειμενικότητα - πραγματικότητα	τυπολογίες ασυνέχειας στο μέτωπο του προσώπου 1. μάπα (ανοίγματα)	1. ανάδυση πληροφορίας-μνήμη 2. ανάδυση εαυτού α. απομύκνωση β. αποχωρισμός γ. ελευθερία, αυτονομία	
χωρική κυριολεξία	II πηγάδι	1. δίκτυο υπόγειων υδάτων (που ενώνονται) 2. σημεία αποθήκευσης (δημιουργώντας) 3. διαδρομές	κενό στο πλήρες του υπεδάφους 1. ο χώρος του πηγαδιού 2. ο χώρος της μετάβασης των υδάτων ανάμεσα από τις πέτρες	τυπολογίες ασυνέχειας 1. στο μέτωπο του εδάφους το στόμιο 2. στο μέτωπο του νερού	1. ανάδυση νερού	
αστικές εφαρμογές από πηγάδια	III κτίριο	1. ηλεκτροδότηση 2. υδροδότηση 3. αποχέτευση 4. υδροδότηση 5. αγωγοί φυσικού αερίου	1. φωταγωγός 2. αεραγωγός 3. διάδρομοι α. οριζόντιοι β. κατακόρυφοι (ασανσέρ) γ. διαγώνιοι (κλιμ/στάσια)	τυπολογίες ασυνέχειας στην όψη του κτίριου 1. ανοίγματα 2. σκιές - φωτεινά σημεία 3. κηλιδώματα	1. "build nothing permanent" 2. μη πώληση σε "εκτός" 3. ψήφος προςδ. ζώνων 4. σέση ανάπτυξη ανάδυση παν - "ανθρώπου" vs φαβελάδος: κοινότητα 1. οικονομική 2. πολιτική 3. πολιτιστική 4. πολεοδομική	1. αφαίρεση α. μικρής κλίμακας όγκων β. πυκνών καγκέλων 2. προσθήκη α. σωληνώσεων β. στραμμένων τούβλων γ. χρώματος δ. πράσινων οάσεων
	VI πόλη	1. αγωγοί λιμμάτων 2. υπόγειοι σιδηρόδρομοι	1. λαγούμια : Καπταδοκία, kaymakli, mesa verde 2. σήραγγες μεταφορικών μέσων: πόλεις μέλλοντος 3. πολεμικά καταφύγια 4. πόλεις μηρμυγκιών	τυπολογίες ασυνέχειας στο μέτωπο της πόλης 1. υψομετρική διαφορά μεταξύ δύο κτιρίων 2. εσοχές μεταξύ κτιρίων	1. είσοδος μέσω άλλων 2. "πανωσήκωμα": γείτονας 3. δικαιώματα δώματος 4. περιορισμός ύψος κτίριου	μονάδα επανάληψης με "αναμονές" - υποδοχές ληφθήσης υπόψη υποδομ. με δυνατότητα πολλαπλασιασμού

Πίνακας αντιστοιχίας εννοιών οργανωμένων κάθετα κι οριζόντια βάσει των κύριων νοηματικών εννοιών της έρευνας

ΕΡΓΑΛΕΙΑ Ι : ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Πλήρες - Κενό

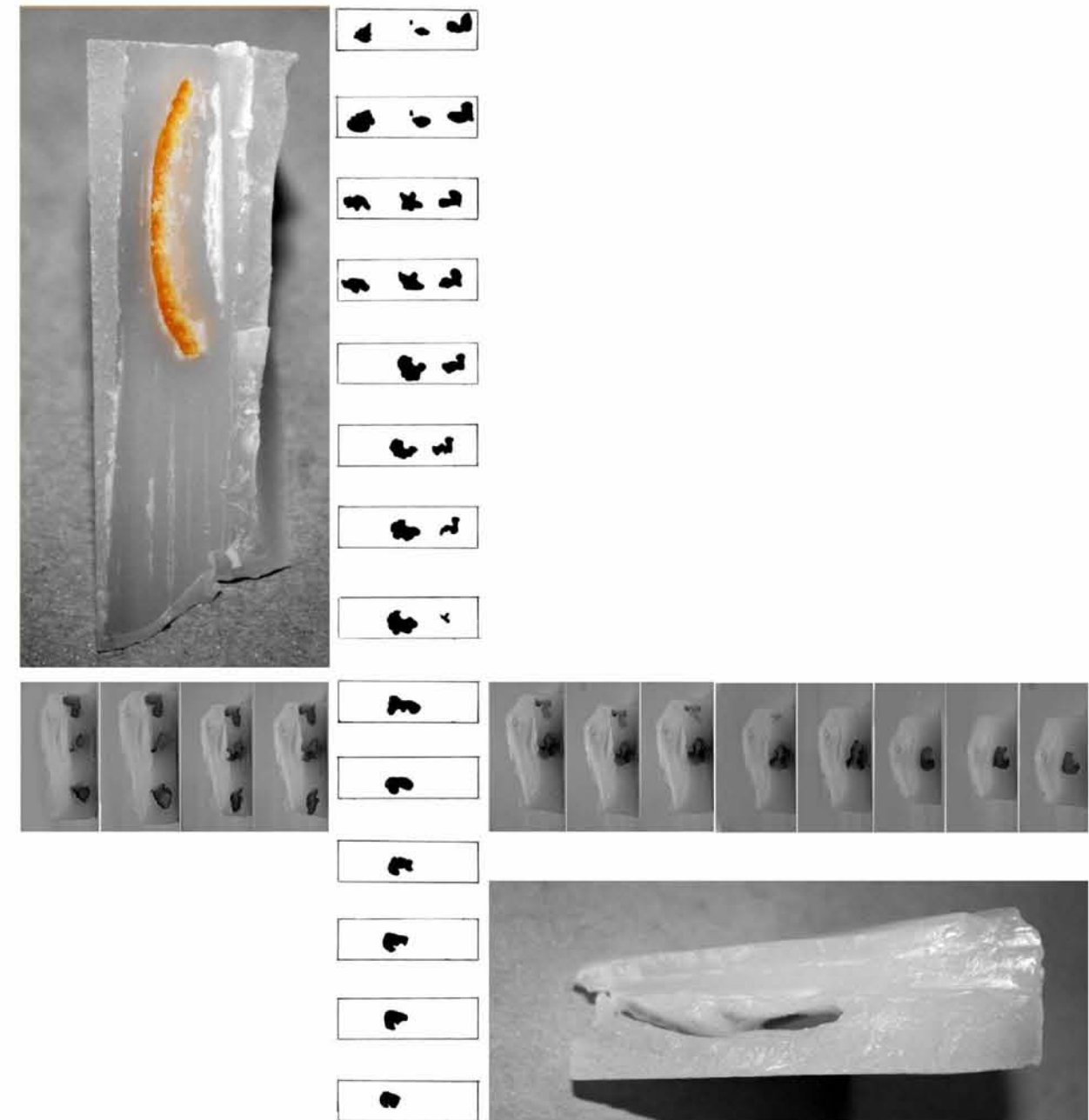
Η σχέση αυτή αποτελεί τη βασικότερη των κατηγοριών που εμφανίζονται στον πίνακα του προηγούμενου κεφαλαίου και βρίσκει εφαρμογή σ' όλα τα είδη χώρων που μελετήθηκαν και κατασκευάστηκαν. Για το λόγο αυτό έχει σημασία να θεαθεί περιμετρικά το θεωρητικό της πλαίσιο:

1. Η σχέση του κενού μέσα σε ένα πλήρες ως ίχνος/ αποτύπωμα

Σχετικά με το κενό στο εσωτερικό ενός συμπαγούς αντικειμένου που δημιουργείται αναπόφευκτα ως ίχνος κάποιας φυσικής ενέργειας γράφει ο Stan Allen στο κείμενό του *mapping the unmappable*: "Η Ένδειξη (index) είναι ένα σημείο που αναφέρεται στο Αντικείμενο το οποίο δηλώνει, επειδή είναι πραγματικά επηρεασμένο από αυτό το Αντικείμενο." Η ένδειξη χαρακτηρίζεται διπλά: από την οριστικότητα της φυσικής επαφής κι από την αβεβαιότητα της ερμηνείας. Η ένδειξη είναι μια άδεια κόγχη αναμένουσα ερμηνεία. Στο σημείο αυτό εισάγεται αναγκαστικά κι η έννοια της αιτιότητας, καθώς η ένδειξη αποτελεί το αποτέλεσμα που άφησε πίσω της μια φυσική πράξη. Το νόημα, λοιπόν, που πληρώνει το κενό της «άδειας κόγχης» δεν είναι άλλο από τη συναγωγή του συμπεράσματος για την πράξη, η οποία το προκάλεσε, και ο εντοπισμός της βοηθιέται από τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ένδειξη.

Τα παραδείγματα φυσικών λειτουργιών που ακολουθούν τη συγκεκριμένη λογική ποικίλλουν: τα δακτυλικά αποτυπώματα, τα απολιθώματα, τα ίχνη των γλάρων στην άμμο, το κέρινο αποτύπωμα, η φωτογραφία. «Η αληθινή αξία της φωτογραφίας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ιδιότητά της ως δείκτη. Οι φωτογραφίες μπορούν να ταξινομηθούν στις ενδείξεις χάρη στη χωρική σύνδεση του αντικειμένου με τη χημική επιφάνεια του φωτογραφικού αρνητικού, όπως ερμηνεύεται διαμέσου της οπτικής του φακού. Η ένδειξη, λειτουργεί υπό τη λογική της μετωνυμίας, δείχνει με το δάκτυλο πίσω στο χρόνο μια στιγμή φυσικής επαφής, που είναι τώρα ακίνητη και αποστασιοποιημένη σύμφωνα με τη λογική της δικής της υλικότητας (μαλακή άμμος, πηλός, φωτογραφικό φιλμ).» Όλα αυτά τα έργα παγώνουν μια στιγμή στο χρόνο και ζητούν από μια ερμηνευτική προσπάθεια από μέρους του θεατή **για να γεμίσει τον άδειο χώρο του σημείου της ένδειξης**. Το ίδιο συμβαίνει και με το κερί – που θα επιλεγεί ως υλικό πειραματισμού στην παρούσα εργασία.

Από τα *lineaments* του Alberti έως τα *traces regulateurs* του Le Corbusier, η φύση της γραμμής ως ρυθμιστή, και της γεωμετρίας ως θεμελιώδους δομής έχει παραμείνει σταθερή. Στην περίπτωση αυτή το ίχνος δρα ως ένα εξιδανικευμένο υποστηρικτικό πλαίσιο, που διατηρεί τη μορφή στη σωστή θέση, αλλά εξαφανίζεται στην κατασκευή (όπως ακριβώς συμβαίνει και στα καλούπια έκχυσης του κεριού).

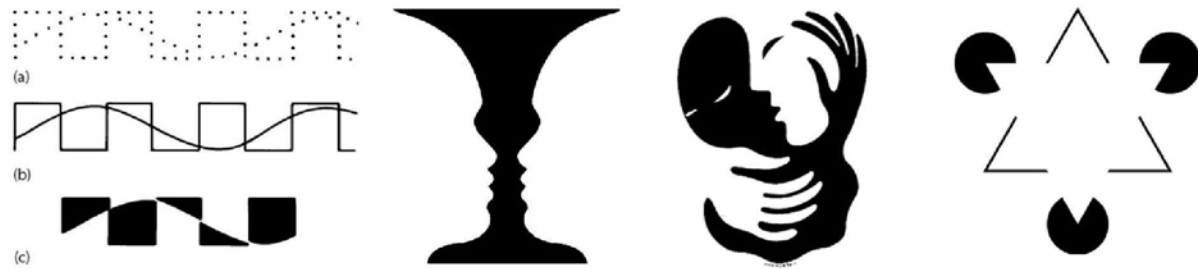

Σύνθεση σχεδίων και φωτογραφιών αποτυπωμάτων οργανικών αντικειμένων (καρποί, φλοιός φρούτου) σε υγρό κερί

2. Η μορφή δρα ως περίγραμμα του οποίου το περιεχόμενο “πληρώνεται” απ’ το νόημα

Τη σχέση πλήρους κενού (και στην αντιστροφή της) συναντάμε στη θεωρία της Gestalt¹, που υποστηρίζει ότι η λειτουργική αρχή του εγκεφάλου είναι ολιστική, παράλληλη και αναλογική, με τάση αυτο-οργάνωσης. Η εντύπωση που προκαλεί η Gestalt αναφέρεται στην ικανότητα των αισθήσεών μας να σχηματίζουν μορφές, ειδικά όσον αφορά την οπτική αναγνώριση εικόνων και ολόκληρων μορφών, αντί για απλώς μια σύνθεση γραμμών.

“Είναι ακριβώς η αρχική οργάνωση και ο διαχωρισμός των περιγεγραμμένων πλήρων – όλων, η οποία καθιστά δυνατό στον αισθητό κόσμο να εμφανίζεται τόσο πολύ εμποτισμένος με νόημα για τον ενήλικα μιας και, στη σταδιακή είσοδό του στο πεδίο των αισθήσεων, το νόημα ακολουθεί τις γραμμές που σχεδιάζει η φυσική οργάνωση. Συνήθως μπαίνει σε διαχωρισμένα πλήρη... Όπου η «μορφή» υπάρχει εξ αρχής, αποκτά το νόημα πολύ εύκολα. Αλλά εδώ το όλον με τη μορφή του δίνεται πρώτο κι έπειτα το νόημα έρπει μέσα του.” (Wolfgang Kohler, Gestalt Psychology) Το εν λόγω απόσπασμα παραθέτει η Susan Langer περιγράφοντας το νόημα ως ανάλογο πλήρους και τη μορφή ως ανάλογο του κενού περιγράμματος. Με δικά της λόγια, ένα μυαλό που δουλεύει πρωταρχικά με νοήματα οφείλει να έχει όργανα που να το τροφοδοτούν κυρίως με μορφές.

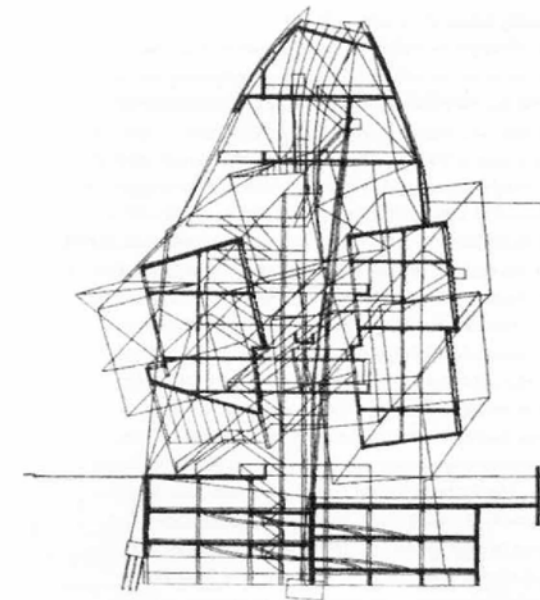

Μερικά παραδείγματα των οπτικών αποτελεσμάτων της θεωρίας της Gestalt.

Στο αρχιτεκτονικό πεδίο το παράδειγμα των Coop Himmelblau

Η σχεδιαστική διαδικασία των Coop Himmelblau είναι ευρέως γνωστή. Ένα γρήγορο σκίτσο, μερικές φορές σχεδιασμένο με κλειστά μάτια, ερμηνεύεται κατά το δυνατό με ακρίβεια,

στην τρισδιάστατη μορφή του κτιρίου. Η βάση αυτής της λειτουργίας είναι ότι το νόημα – η ενέργεια και η ζωντάνια της αρχικής σύλληψης – περιέχεται με ένα τρόπο στο σκίτσο, και η δουλειά του σχεδιαστή είναι να βγάλει έξω το νόημα, να ερμηνεύσει την ένταση αυτής της στιγμής σε έναν εξίσου έντονο τρισδιάστατο χώρο. Το ίχνος, σε αυτήν την περίπτωση, είναι ένα όχημα για τη διατήρηση και την μεταφορά του νοήματος, όπως τα ιδεογράμματα ενός αρχέγονου συστήματος γραφής. Όπως τα έντομα που παγιδεύτηκαν μέσα σε κεχριμπάρι και μεταφέρθηκαν στο σήμερα σ’ ένα μακρύ ταξίδι στο χρόνο. Όπως θα εφάρμοζε εδώ η θεωρία της Langer με το σκίτσο να παριστάνει τη μορφή και το νόημά του να είναι το περιεχόμενό της, αυτό που θα εμφανιστεί με την υλοποίησή του στην τρίτη διάσταση.

Coop Himmelblau , Apartment Building, Vienna, Austria, 1986

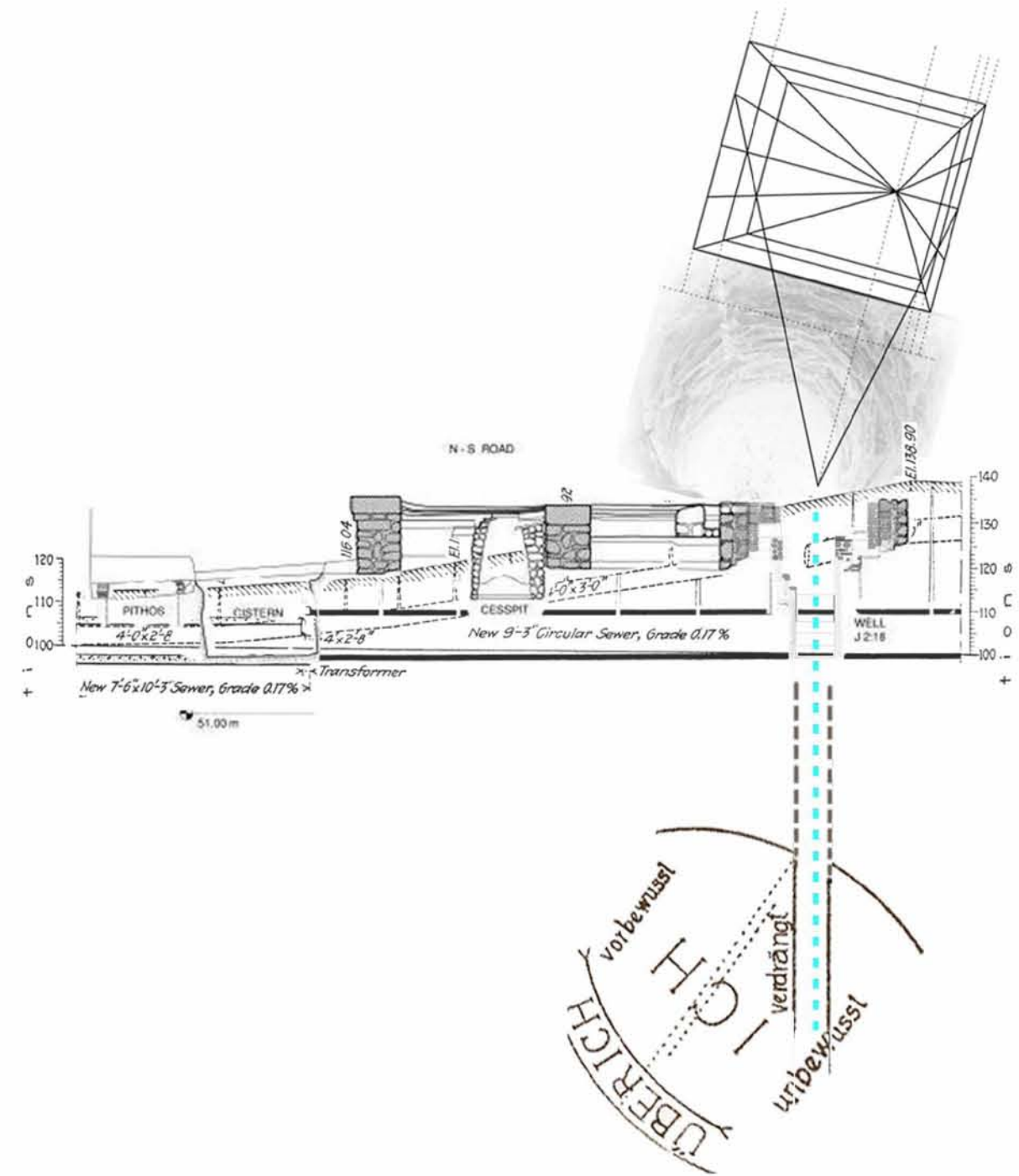
Μιλώντας για τον αρχιτεκτονικό τομέα, τα στοιχεία υποδομής της σύγχρονης πόλης, εκ φύσεως συνδεδεμένα μεταξύ τους σε ανοικτά δίκτυα, προσφέρουν ένα παράδειγμα πεδίου συνθηκών που μεταβάλλονται στο αστικό περιβάλλον, δηλαδή μια χωρική μήτρα ικανή να ενοποιεί διακριτά στοιχεία σεβόμενη την ταυτότητα του καθενός από αυτά. Με βάση το συγκεκριμένο ισχυρισμό του Stan Allen, το συνολικό σχήμα και μέγεθος είναι ρευστά και λιγότερο σημαντικά από τις εσωτερικές σχέσεις των μερών, που καθορίζουν τη συμπεριφορά του πεδίου. Το διάστημα, η επανάληψη κι η σειριακότητα είναι ιδέες κλειδιά. Η μορφή ενδιαφέρει, αλλά όχι τόσο η μορφή των πραγμάτων όσο αυτή ανάμεσα στα πράγματα. Πρόκειται για μια αντίστροφη ανάγνωση της εικόνας που μας παρέχουν οι αισθήσεις μας, η οποία αφαιρεί την προτεραιότητα από το γκεσταλτικό όλον και τη διανέμει σε κομβικά, εντοπισμένα σημεία, που χρίζουν ιδιαίτερης προσοχής.

¹ Γερμανική λέξη με σημασία : ουσία ή σχήμα της ολοκληρωμένης μορφής ενός όλου. (Λεξικό)

Πηγάδι -> Πόλη: αλλαγή κλίμακας ανάδυσης

Τα λογοτεχνικά κείμενα που επελέγησαν στο ερευνητικό θέμα περιλάμβαναν έντονες απωθήσεις και ισχυρές αντιστάσεις σε σχέση με τη μνήμη, τέτοιες που να συναντούν το χωρικό τους αντίστοιχο στο σχήμα του πηγαδιού με τις ακραίες ποιότητες χώρου και τις πολλαπλές αντιθέσεις που προαναφέρθηκαν. Η προβληματική αυτή, που περιγράφηκε με σχέδια και διαγράμματα σε όλα σχεδόν τα κείμενα κατέληγε σε μια ανάδυση εαυτού, όπου το ζητούμενο, ζωτικής σημασίας ύδωρ/ πληροφορία ανασυρόταν με επιτυχία αλλά και ωδίνη, σαν τοκετός. Η διαδικασία αυτή της εντοπισμένης ανάσυρσης των βίαια σπρωγμένων κεκαλυμμένων πληροφοριών, που σχετίζεται βαθιά με το άγχος του αποχωρισμού της ενηλικίωσης, αναφέρεται από το Φρόντ ως ανάδυση εαυτού. Για την ακρίβεια έτσι την όρισε ο παιδίατρος και ψυχαναλυτής Ντόναλντ Γουντς Γουίνικοτ (1896-1975) στο άρθρο του «*Μέσω της παιδιατρικής στην ψυχανάλυση*» (1975), στο οποίο η εν λόγω *κίνηση* ανάμεσα στην ψευδαισθησιακή παντοδυναμία (υπέδαφος, ασυνείδητο) και την αντικειμενική αντίληψη (έξω κόσμος, συνείδηση) επιτυγχάνεται μέσω αντικειμένων (χώρων) μετάβασης, που αποτελούν ένα τρίτο ενδιάμεσο βασίλειο ανάμεσα στους δυο κόσμους και βοηθούν το παιδί να διαχειριστεί τη μετάβαση από την κατάσταση συγχώνευσης σε αυτήν της αυτονομίας καθώς και το άγχος του αποχωρισμού. (Anthony Storr, *Freud*, σελ.57)

Όλα αυτά αναφέρονται εκ νέου, διότι βρίσκουν εφαρμογή και στη σύγχρονη κοινωνία και πόλη, όπου μετατοπίζεται το ενδιαφέρον στην παρούσα εργασία. Πιο συγκεκριμένα, η αποεστίαση είναι εφικτή και στην περίπτωση της ανάδυσης εαυτού, όπου μεγαλώνοντας την κλίμακα διαπιστώνουμε ότι δεν είναι άλλη από την *ανάδυση του ανθρώπου από την προατομιστική κατάσταση σε αυτήν της πλήρους αυτογνωσίας του ως ξεχωριστής οντότητας*, όπως αυτή συντελείται με τη μετάβαση από το μεσαιωνικό φεουδαρχισμό. Στον τελευταίο οι συντεχνίες ως τρόπος οργάνωσης εργασίας παρείχαν την ασφάλεια ένταξης σε ομάδα αλλά καταπίεζαν την ατομικότητα, εφόσον δεν υπήρχε η ελευθερία του ανταγωνιστικού συστήματος με γνώμονα το ατομικό συμφέρον. Εν αντιθέσει στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες (που συναντάμε μετά τη βιομηχανική επανάσταση) οι ελεύθερες ανταγωνιστικές αγορές εξασφαλίζουν την απελευθέρωση της ατομικότητας, όμως μαζί με τη μοναξιά που τη συνοδεύει. Όλ' αυτά πρόκειται ν' αναλυθούν εκτενώς στα επόμενα κεφάλαια.

Το διάγραμμα αποτελεί μια σύνθεση μιας οριζόντιας και μιας κατακόρυφης τομής πηγαδιού, ενός φρούδικού σκίτσου για τον εαυτό κι ενός σχεδίου που αναπαριστά τη διαδικασία της ανάδυσης.

Ιδιοκτησία

Δεσποτισμός

Ο Νιούγουιρθ στον πρόλογο του βιβλίου του αναφέρει την οπτική γωνία θέασης της ιδιοκτησίας όπως σκιαγραφήθηκε το δέκατο όγδοο αιώνα από το σχολιαστή Γουίλιαμ Μπλακστόουν, ο οποίος την όριζε ως «τη μόνη και **δεσποτική** κυριαρχία που ένας άνθρωπος διεκδικεί και ασκεί πάνω σε εξωτερικά αντικείμενα του κόσμου, σε απόλυτη απαγόρευση του δικαιώματος αυτού σε κάθε άλλο άτομο στον κόσμο.» Επίσης αναφέρει τον Alexis de Tocqueville, ο οποίος κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στα μέσα του δεκάτου ενάτου αιώνα στο νεοσύστατο έθνος της Βορείου Αμερικής δηλώνει ότι σε καμία άλλη χώρα παγκοσμίως δεν είναι η αγάπη για την ιδιοκτησία πιο φανατική ή σε μεγαλύτερη εγρήγορση απ' ό,τι στις Ηνωμένες Πολιτείες, και πουθενά στον κόσμο η πλειοψηφία δεν εμφανίζει λιγότερη κλίση προς **δόγματα** απειλητικά για τον τρόπο με τον οποίο κατέχεται η ιδιοκτησία. (19,20)

Σε αυτά τα δύο δείγματα γραφής δύσκολα μπορεί κανείς να προσπεράσει τις λέξεις δεσποτισμός και δόγματα, οι οποίες προσεγγίζουν – σχεδόν αγγίζουν – την ουσία της λογικής της ιδιοκτησίας. Κι επίσης δεν είναι τυχαία η εποχή από την οποία προέρχονται οι μαρτυρίες αυτές. Η χρονική στιγμή ακριβώς στην οποία αποδίδει ο Φρόμ την πηγή όλων των κοινωνικό-οικονομικών ακροτήτων, την απαρχή του περάσματος από το μεσαιωνικό φεουδαρχισμό στη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία. «Η Αναγέννηση ήταν η κουλτούρα μιας, ανώτερης, εύπορης και παντοδύναμης τάξης, η οποία έπλεε πάνω στην κορυφή του κύματος που μαστίγωνε η λαίλαπα των νέων οικονομικών δυνάμεων.

Οι μάζες που δε συμμετείχαν στα πλούτη και στην εξουσία της ηγετικής ομάδας έχασαν τη σιγουριά που τους παρείχε η προηγούμενη κατάστασή τους και μετατράπηκαν σε μια άμορφη μάζα που την καλόπιαναν ή την απειλούσαν – αλλά σ' όλες τις περιπτώσεις υποχείρια κι εκμεταλλεζόμενη από τους κατόχους της εξουσίας. Πλευρό με πλευρό με το νέο ατομικισμό συμβάδιζε ένας νέος **δεσποτισμός**». (Φρομ)

Ασφάλεια vs Ελευθερία

Η αναφορά στη μεταφορική διάσταση των εννοιών της μελέτης που πάντα ακολουθεί την πορεία της σκέψης στην παρούσα εργασία, έρχεται να συνδέσει νοηματικά το μέτωπο των κτιρίων με αυτό του ανθρωπίνου προσώπου, και τη λαβυρινθώδη δομή αυτών των πόλεων, σε συνδυασμό με την έλλειψη φωτός και τις παράνομες/ περιθωριακές δραστηριότητες, με αυτό που κάθε πρόσωπο κρύβει πίσω από το μέτωπο της ασφάλειας: το σκέπτεσθαι της ανασφάλειας. Αυτό το μέτωπο είτε ανήκει σε πρόσωπο είτε αποτελείται από πολλές προσώψεις κτιρίων, αποτελεί ένα ισχυρό όριο, που ασφαρίζει-προσπεύει αλλά και περιορίζει-εγκλωβίζει. Η δε κατοίκηση επί του ορίου δημιουργεί ένα πλήθος ερωτημάτων, όπως αυτά τίθενται με κρυστάλλινη καθαρότητα στα τείχη της «ιστορίας της πολιορκίας της Λισαβόνας». Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει η αμφισβήτηση του «ανήκειν», που άλλοτε κλίνει προς το πολιορκούμενο εσωτερικό των τειχών κι άλλοτε προς το πολιορκών έξω.

Οι δυτικές κοινωνίες και υπεράνω όλων οι Ηνωμένες Πολιτείες επιδεικνύουν μεγάλη αφοσίωση σε έννοιες όπως τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα και οι ελεύθερες αγορές, οι οποίες πολλοί οικονομολόγοι ισχυρίζονται ότι αποτελούν τη ρίζα όλων των ελευθεριών μας. Η εν λόγω τοποθέτηση, όμως, είναι αμφισβητήσιμη αν αναλογιστεί κανείς το Φρόμ και τις απόψεις του για την επιδίωξη του ατομικού εγωισμού, τη δεύτερη ψυχολογική αρχή της βιομηχανικής επανάστασης. « Αυτό σημαίνει ότι θέλω τα πάντα για τον εαυτό μου, ότι νιώθω ευχαρίστηση με το να κατέχω κι όχι να μοιράζομαι, ότι πρέπει να γίνω άπληστος, ότι πρέπει να αισθάνομαι ανταγωνιστικά απέναντι σε όλους τους άλλους: τους πελάτες μου που θέλω να ξεγελάσω, τους ανταγωνιστές μου που θέλω να καταστρέψω, τους εργάτες μου που θέλω να εκμεταλλευτώ. Πρέπει να ζηλεύω αυτούς που έχουν περισσότερα και να φοβάμαι αυτούς που έχουν λιγότερα.» (Fromm, Να έχεις ή να είσαι, σ. 19)

Όλες οι ανθρώπινες σχέσεις δηλητηριάστηκαν από αυτόν τον κανιβαλιστικό τρόπο του σχετίζεσθαι, που θεωρεί τον άλλο ως αντικείμενο προς χρήση ή εκμετάλλευση ή ακόμα και καταστροφή, αν αυτό εξυπηρετεί. Αυτή η παράφορη εγωκεντρικότητα και ο ακόρεστος πόθος για εξουσία και πλούτο διατάραξε επίσης την ισορροπημένη σχέση του ανθρώπου με το εγώ του, την αίσθηση της σιγουριάς και της εμπιστοσύνης που είχε, καθώς και αυτό έγινε ένα

αντικείμενο προς χρήση από τον ίδιο τον εαυτό του. Αυτή η βαθύτερη ανασφάλεια απορρέει από την τοποθέτηση ενός απομονωμένου ανθρώπου σ' έναν εχθρικό κόσμο. Ακόμα, το ιδιοκτησιακό καθεστώς αποτελεί μέρος της αυταπάτης που περιγράφεται σ' αυτό το πόνημα, διότι η οικονομική δραστηριότητα και ο πλούτος που αυτή εξασφαλίζει παρέχουν την αίσθηση της ελευθερίας και της ατομικότητας, η οποία εύκολα αποκαλύπτει την πραγματική ταυτότητά της ως ψευδ-αίσθηση, μιας και ταυτόχρονα συνεπάγεται την απώλεια της σιγουριάς και του αισθήματος ότι ανήκουν κάπου, που τους προσέφερε κατά το Φρομ η «συντεχνιακή» μεσαιωνική κοινωνική διάρθρωση.

Προς επίρρωση των παραπάνω ισχυρισμών αναφέρω την Ουπανισάντ του Ίσο (Vandana Shiva, *Stealing Nature's Harvest*) σύμφωνα με την οποία το σύμπαν είναι η

Φωτογραφίες από τους "caged men" – τους αυτό-φυλακισμένους που προτίμησαν την ασφάλεια από την ελευθερία

Βέβαια, η δυτική αντίληψη είναι ότι το ισχύον στις πόλεις τους καθεστώς ιδιοκτησίας αποτελεί ένα σύγχρονο αντίστοιχο της αρχαίας ιδέας ότι η κατοχή αποτελεί το διαπρεπές δικαίωμα του να προστατεύεσαι. Ένα συγκεκριμένο μέρος σου ανήκει και εσύ αυτομάτως ανήκεις σ' αυτούς που τους ανήκει μερίδιο γης. Με τη λογική αυτή, οι σκουάτερς αμφιταλαντεύονται και πάλι επί του ορίου (της ιδιοκτησίας αυτή τη φορά), καθώς το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς – εντελώς παράνομο ή ημινόμιμο – δεν παύει να τους εντάσσει σε μια κατηγορία, εφόσον είναι πολλοί κι ενωμένοι σ' αυτό. Ο μεγάλος αριθμός τους (ανάλογος του αριθμού των ψήφων τους) λειτουργεί ως μοχλός πίεσης για την κατοχή της γης τους και κάποιες στοιχειώδεις παροχές, και με τον τρόπο του δημιουργεί μια ιδιότυπη μορφή εξασφάλισης, αφαιρώντας παράλληλα ένα βαθμό ελευθερίας.

δημιουργία μιας Ανώτερης Δύναμης προορισμένης προς όφελος της (κάθε) δημιουργίας. Κάθε ξεχωριστή μορφή ζωής πρέπει να μάθει ν' απολαμβάνει τα προνόμια της «καλλιεργώντας» ένα μέρος του συστήματος σε στενή σχέση με άλλα είδη. Μην επιτρέπετε σε κανένα είδος να καταπατά τα δικαιώματα των άλλων. Η Ουπανισάντ του Ίσο επίσης λέει,

ένας εγωιστής άνθρωπος που υπέρ-εκμεταλλεύεται το φυσικό πλούτο για να ικανοποιήσει τις δικές του ολοένα αυξανόμενες ανάγκες δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένας κλέφτης, διότι χρησιμοποιώντας πόρους πέρα από αυτούς που υπαγορεύουν οι ανάγκες του θα καταλήξει στην εκμετάλλευση του πλούτου στον οποίο έχουν δικαίωμα οι υπόλοιποι.

Υπάρχει, όμως, ακόμα ένας παράγοντας που τους εξασφαλίζει ότι κανείς δεν θα διεκδικήσει τη γη που καταπάτησαν: Η επιλογή του τόπου είναι πάντα χείριστη. Ούτε καν αυτό που περισσεύει (το μη δομημένο ή εκμεταλλεόμενο) δε χρησιμοποιείται, διότι και αυτό το μέρος της γης αποτελεί «εν δυνάμει» επιχειρηματικό σχέδιο. Η επιλογή του τόπου προϋποθέτει μέρος που δεν θα το αναζητήσει κανείς, όπως σε απότομες πλαγιές λόφου μέσα σε ζούγκλα, σε βαλτώδεις επίπεδες επιφάνειες εδάφους, σε σκουπιδότοπους και χωματερές, σε τρύπες που τις μπάζωσαν οι ίδιοι με σκουπίδια για να ισοσταθμιστεί το έδαφος. Ακόμα και το γεγονός ότι τίθενται θεμέλια σε σαθρό υπόβαθρο, λειτουργεί προστατευτικά - αποτελεί αμυντικό μηχανισμό.

Κοινότητα : Ασφάλεια και Ελευθερία

Όλα όσα προαναφέρθηκαν προϋποθέτουν τον αναγνώστη για μια οργάνωση κοινωνίας με έντονο το στοιχείο της ομαδικότητας και της συνεργασίας. Όπως για παράδειγμα οι πρώτοι σκουάτερς της φαβέλας Rocinha, οι οποίοι σχημάτιζαν αμοιβαίες κατασκευαστικές κοινότητες, τις mutirões, όπου βοηθούσαν ο ένας τον άλλο να κτίσουν τα σπίτια τους. Συχνά, ένα mutirão, αποτελείται από τα μέλη μιας εκτενούς οικογένειας ή από ανθρώπους που είχαν μεταναστεύσει από την ίδια περιοχή. Βέβαια, σύντομα επιχειρηματίες και κερδοσκόποι κατάλαβαν ότι υπήρχε συμφέρον στη δραστηριοποίησή τους μέσα στις φαβέλες, κι έτσι σήμερα υπάρχουν κατασκευαστικές, το ηλεκτρικό τους παρέχεται εφόσον έχουν τοποθετηθεί μετρητές (κι έτσι δεν χρειάζονται πια οι grileiros, οι άνθρωποι που υπέκλεπταν το ρεύμα από τα διερχόμενα καλώδια), και επιχειρήσεις όλων των ειδών έχουν εισέλθει κι απειλούν με τις ανταγωνιστικές τιμές τους τα μαγαζιά των φαβελάδων. Η διαδικασία αυτή της εισροής του «πολιτισμού» στις φαβέλες, που κατ' αυτούς λέγεται *asfaltização*, θεωρείται από τους νέους ως «εξευγενισμός», αφού αναφέρεται σε επιχειρήσεις που έρχονται από την πόλη με δρόμους ασφάλτου, τη νόμιμη, στην παράνομη, πόλη με δρόμους χωμάτινους. (Shadow Cities, 40,43) Οι κάτοικοι δεν αντιλαμβάνονται ότι σε αυτούς οι επιχειρήσεις διακρίνουν μόνο ένα πράγμα: πελάτες. Κι έτσι η εισβολή του «πολιτισμού» καλοδεχούμενη και με τις ευλογίες όλων, διαβρώνει ουσιαστικά τη χροιά των ποιοτήτων (χωρικών-οικονομικών-κοινωνικών) και προσθέτει τους φαβελάδος στον ομογενοποιημένο άχρωμο, άοσμο και άγευστο χυλό που ονομάζεται παγκοσμιοποίηση, τη στιγμή που με το παράδειγμά τους ξεχώριζαν αντιστεκόμενοι σ' αυτήν τη διαδικασία.

Σε σλάμς, όπως αυτά της Kibera του Nairobi, η ομαδικότητα δε μένει στην εθελοντική βοήθεια για την κατασκευή κατοικιών, αλλά επεκτείνεται και στον οικονομικό τομέα. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν οι έρανοι, που είναι δίκτυα οικονομικής βοήθειας. Οι έρανοι δεν εστιάζουν στην αποταμίευση αλλά στην κατανάλωση. Η ζωή στην Κιμπέρα είναι δύσκολη και κανένας δεν έχει χρήματα στην άκρη. Η σύλληψη του θεσμού αυτού λειτουργεί ως εξής: οι κάτοικοι μερικές φορές χρειάζονται επιπλέον χρήματα, για μια επαγγελματική επένδυση ή για τα δίδακτρα του σχολείου ενός παιδιού, την αποπληρωμή ενός χρέους, ιατρικούς λόγους που μπορεί να προκύψουν. Κάθε δύο εβδομάδες η κάθε γυναίκα (οι άνδρες δε συμμετέχουν στο

θεσμό αυτό, για λόγους που κανείς δεν μπορεί να εξηγήσει) συνεισφέρει με ένα ελάχιστο ποσό κι επίσης κάθε δυο εβδομάδες κάποιος παίρνει το σύνολο. Η διαδικασία αυτή βασίζεται στην εμπιστοσύνη. (shadow cities, σ. 91)

Στη σλάμ Sanjay Gandhi Nagar της Βομβάης - τη δεύτερη, διότι υπήρξε ήδη μια αιματηρή επανεγκατάσταση στις 4 Δεκεμβρίου του 1986 – δύο χρόνια μετά, στα μισά της διαδικασίας της εκμίσθωσης, το τράστ που κατείχε τη γη (στην οποία μεταφέρθηκαν) συνειδητοποίησε ότι ποτέ δεν θα μπορούσε να ξαναδιώξει τους κατοίκους. Έτσι αποφάσισε να τους πουλήσει τη γη για 50.000 ρούπια. Οι σκουάτερς άδραξαν την ευκαιρία και αγόρασαν την περιοχή ως συνεργατική κοινότητα. Έπειτα, δημιούργησαν κάποιους κανόνες. Μεταξύ αυτών: ότι κανείς από τους αρχικούς κατοίκους δεν μπορούσε να πουλήσει το σπίτι του για δέκα χρόνια. Και ακόμα κι αν ήθελε να το πουλήσει, η κοινότητα θα είχε το δικαίωμα να αγοράσει το κτίριο πρώτη. Μόνον αν η κοινότητα δεν ήθελε ν' αγοράσει το κτίριο, μπορούσε να πουληθεί σε κάποιον εκτός της κοινότητας. (shadow cities, 108)

Οι περισσότεροι άνθρωποι αγνοούν τα σλάμς και γιαυτό αδυνατούν να βοηθήσουν, ένα μεγάλο ποσοστό κατοικούν σε σλάμς, γεγονός που καθιστά την επέμβασή τους εκ των πραγμάτων αδύνατη, αρκετοί ασχολούνται επαγγελματικά με την εκμετάλλευσή τους με αποτέλεσμα να επιθυμούν την εξαθλίωσή τους ώστε να καταστούν ευκολότερα υποχείρια. Συνεπώς, παραμένει ένα ερώτημα ανοιχτό αναφορικά με την ομάδα που θα συμβάλλει ουσιαστικά στη βελτίωση των συνθηκών ζωής στις κοινωνίες σλάμ. Στη Βομβάη ο Νιούγουιρθ αναφέρει τον Jockin Arputham, ο οποίος εφαρμόζει τις αρχές του καπιταλισμού σε μια κριτική του καπιταλισμού. Θεωρεί την αποταμίευση ως λύση της αστικής φτώχειας. Κηρύττει το ευαγγέλιο της αυτό-εξάρτησης, πλασμένης μέσω της μαζικής κινητοποίησης και σύμφωνης με την αποταμίευση. Θα έλεγε κανείς ότι είναι ο μόνος σκουάτερ φιλόσοφος, ενώ είναι επικεφαλής της Εθνικής Ομοσπονδίας Κατοίκων Σλαμ και της Διεθνούς Κατοίκων Σλαμ. Μέσω και των δύο αυτών ομάδων κηρύττει ένα είδος τρόπου οργάνωσης για να νιώθει κανείς καλά βασισμένου σε καθημερινές οικονομίες και συναντήσεις που τους κρατάνε ευδιάθετους, όπως φεστιβάλ τουαλέτας κι εκθέσεις μοντέλων κατοικιών, σχεδιασμένων να φέρνουν τους ανθρώπους κοντά με έναν μη απειλητικό τρόπο για να εργαστούν μαζί πάνω σε θεμελιώδη ζητήματα.

Το μέτωπο της πόλης Κόουλουν στο Χόνγκ Κόνγκ, ένα τείχος που την καθιστά αυτομάτως εντειχισμένη (άλλωστε δεν αποκαλείται τυχαία "Walled City").

Η αποταμίευση είναι το κλειδί στη δουλειά του. Κάθε κοινότητα σκουάτερ που συνδέεται με την ομοσπονδία δημιουργεί μια εταιρεία αποταμιεύσεων, όπου κάθε οικογένεια μπορεί να συμμετέχει με ένα μόνο ρούπι. Τα χρήματα που συγκεντρώνονται επιστρέφονται στην κοινότητα με τη μορφή μικρών επιχειρηματικών δανείων, ή δάνεια για να πληρώσουν για κρίσεις όπως η φαρμακευτική θεραπεία. Οι στατιστικές είναι εντυπωσιακές: μόνο στην Byculla, ένα από τα 13 γραφεία της πόλης, συμμετέχουν 20.000 οικογένειες, έχοντας δημιουργήσει μια οικονομική

μηχανή της τάξης των 800.000 ρουπιών – ποσό που υπερβαίνει τα 17.000 δολάρια. Οι αποταμιεύσεις φέρνουν ασφάλεια στους κατοίκους, διότι μέσω αυτών δε χρειάζεται να ζητούν από τους πολιτικούς να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης ή τις οικονομικές συνθήκες ή τα σπίτια. Κατά μια έννοια ο Jockin αναπτύσσει μια παράλληλη κυβέρνηση, όπου συναντιούνται οι ικανότητες και τα χρήματα ώστε να παραχθούν υπηρεσίες που η κυβέρνηση προς το παρόν να παρέχει σε σκουάτερ περιοχές. (shadow cities, 134)

Άμυνα I : Ετυμολογία

Από τις τυπολογίες των σλάμς που παρατίθενται στον προηγούμενο πίνακα ενδιαφέρουν την παρούσα εργασία αυτές που αναφέρονται στα πολυώροφα πυκνοκατοικημένα κτίρια. Εκεί όπου η δόμηση μέσα από την προσθετική διαδικασία που αναφέρθηκε ως τώρα, οδηγεί σταδιακά σε σχηματισμούς αστικών μετώπων ύψους που ανέρχεται περίπου στους 15 ορόφους. Από τη διαδοχική τοποθέτηση ψηλών κτισμάτων περίπου πάνω στο ίδιο όριο, αυτό του δρόμου, με ελάχιστες εξαιρέσεις εσοχών και προεξοχών, προκύπτουν τα μέτωπα αυτά, επιμήκεις συνεχείς τοίχοι, που προσομοιάζουν έντονα σε τείχη. Τα τείχη των «καστροπολιτειών» της εξαθλίωσης ορθώνονται για να διαφυλάξουν εντός τους τα τελευταία τετραγωνικά μέτρα της αυθυπαρξίας.

Ο τρόπος με τον οποίο σχετίζονται μεταξύ τους οι ετυμολογίες των λέξεων που κατονομάζουν τα σλαμς ανά χώρα έδωσε αρχικά απαντήσεις στις αμφιβολίες αναφορικά με την υπόσταση των μετώπων ως τειχών και τις πιθανές ανάγκες που θα εξυπηρετούσαν – αν πληρούταν βέβαια – μια τέτοια συνθήκη. Πιο συγκεκριμένα, ένα μέτωπο αποτελεί μια δομή που οργανώνεται περιμετρικά από έναν οικισμό για λόγους ασφάλειας και άμυνας, συνεπώς προϋποθέτει την ύπαρξη κινδύνων. Ίσως δεν είναι τυχαία η χρήση της ινδικής λέξης *johpadpatti* που αναφέρεται στα σλάμς της πόλης Chennai και θυμίζει έντονα την αγγλική λέξη *jeopardize*, που σημαίνει διακινδυνεύω. Επίσης, η λέξη *barriadas* που περιγράφει τις πόλεις αυτού του είδους στη Λίμα του Περού φέρνει αβίαστα στο μυαλό την αγγλική λέξη *barricade*, που είναι το ανάχωμα. Ακόμα, στις ονομασίες των σλαμς παγκοσμίως συναντά κανείς συχνά τα *kampungs* της Kuala Lumpur που συνδέονται στο νου με τις αγγλικές λέξεις *camp* (στρατόπεδο) και *campaign* (εκστρατεία) αλλά και τη γερμανική λέξη *kämpfen*, με σημασία : μάχομαι/πολεμώ. Σε αυτές έρχεται να προστεθεί η αραβικής προελεύσεως λέξη *qasbah*, που αναφέρεται σε ισλαμική πόλη-φρούριο, που χρησίμευε στην άμυνα της πόλης όταν βρισκόταν υπό επίθεση (αν και στη σύγχρονη χρήση του σκουότες των παλιών κτιρίων του φρουρίου συχνά σκοτώνονταν όταν αυτά κατέρρεαν). Και βέβαια, δε γίνεται να παραλειφθούν οι Κολομβιανές *callampas* με σημασία: ομπρέλα, μανιτάρι, που επίσης αναφέρεται σε αμυντικό μηχανισμό.

Οι λέξεις που αναφέρθηκαν ως τώρα διαθέτουν στη σημασία είτε στην ετυμολογία τους άμεσους συσχετισμούς με έννοιες όπως η άμυνα, η ασφάλεια, το τείχος, ο στρατός. Αλλά,

υπάρχει ένας αριθμός λέξεων που σχετίζονται με το θέμα αυτό με πιο ευρύ τρόπο. Μια ετυμολογία που ενδιαφέρει είναι αυτή της γαλλικής προέλευσης λέξης *bidonville*, η οποία επίσης αναφέρεται σε σλάμς στο Αλγέρι, και προέρχεται από τη γαλλική σλάνγκ *bidonner* (πίνω πολύ) με καταγωγή από τη λέξη *bidon*, που σημαίνει στρατιωτικό μπουκάλι νερού. Επίσης οι μεξικάνικες *favellas* με ετυμολογία που προσεγγίζει τη λέξη κυψέλη (*honeycomb*), αν μη τι άλλο αποτελεί στιβαρό μέτωπο, και μάλιστα με στοιχειώδεις μονάδες κατοίκησης στοιβαγμένες τη μια πάνω στην άλλη. Την ίδια ακριβώς σημασία έχουν η *cortico*, όπου σε πορτογαλικά Βραζιλίας, αναφέρεται σε σλάμς του Σάο Πάολο, και η γερμανική *Bienenkörbe*. Ως αυτσαίντερς στην ωσάνω επιχειρηματολογία εμφανίζονται οι ινδικές *chawls*, μέτωπα που αναπτύσσονται κατά μήκος μακρών διαδρόμων ή κοινών ανοιχτών μπαλκονιών, που ήταν η καρδιά της ζωής των *chawls*, και οι *mu dukku* (κύριος δρόμος) από τη Σρι Λάνκα, επίσης μέτωπα που αναπτύσσονται επί μακρού άξονος (το επίμηκες αξονικό μέτωπο πλησιάζει στη μορφή του αμυντικού τείχους).

	No definition	Construction materials	Temporary nature	Construction legality	Land legality	Health and hygiene	Basic services	Infrastructure	Crowding	Poverty	Low income	Environment	Compactness	Crime and violence
Abidjan	X													
Ahmedabad		X	X			X	X		X				X	
Bangkok						X			X			X		X
Barcelona	X													
Beirut	X													
Bogotá				X	X									
Cairo		X		X	X		X							
Chengdu												X		
Colombo		X	X	X	X	X	X							
Durban		X	X				X							
Havana		X				X	X	X						
Ibadan		X						X		X	X			
Jakarta					X							X		
Karachi					X									
Kolkata		X	X				X		X					
Los Angeles		X			X				X					
Lusaka					X		X	X			X			
Manila		X				X			X	X				
Mexico City	X													
Moscow	X													
Nairobi							X	X						
Naples	X													
Newark	X													
Phnom Penh					X							X		
Quito				X	X									
Rabat-Salé		X			X									
Rio de Janeiro		X		X	X		X	X	X					
São Paulo		X				X	X	X	X					
Sydney	X													

Ο πίνακας των UN Habitat κατηγοριοποιεί ετυμολογικές ερμηνείες των ανά τον κόσμο λέξεων για τα σλαμς

Άμυνα II : Ιστορικά Στοιχεία

Οι προαναφερθέντες ισχυρισμοί που συσχετίζουν τα παρατεταγμένα πολυώροφα σλάμς με αμυντικά τείχη θα έχαναν την ισχύ τους αν δεν ερχόταν η έρευνα να πιστοποιήσει την αληθή βάση τους. Όμως, σε πολλές περιπτώσεις η δημιουργία των σλάμς σχετίζεται άμεσα με στρατιωτική δραστηριότητα. Άλλωστε η τεχνολογία του πολέμου έχει αποδυναμώσει την ισχύουσα θεώρηση της πόλης ως προστατευτικού περιβλήματος. Ο θρυμματισμός και η αποσύνθεση της πόλης που ξεκίνησαν με την τελειοποίηση της βαλλιστικής και την ανάπτυξη των δρόμων και των σιδηροδρόμων το δέκατο ένατο αιώνα, επιταχύνθηκε από τις αμυντικές απαιτήσεις της πυρηνικής εποχής και τις τεχνολογίες που τις υποστηρίζουν. Ως μόνος τρόπος άμυνας, η διασπορά έχει γίνει βασικό δόγμα μιας αντι-αστικής ιδεολογίας που προκαλεί ακόμα μεγαλύτερη διάβρωση στη δημόσια πραγματικότητα. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Paul Virilio, «η αναπαράσταση της σύγχρονης πόλης δεν καθορίζεται πλέον από ένα τελετουργικό άνοιγμα των πυλών, από μια ιεροτελεστία πομπών και παρελάσεων, ούτε από μια σειρά οδών και λεωφόρων. Από δω και στο εξής η αρχιτεκτονική έχει να αναμετρηθεί με την έλευση του τεχνολογικού χωροχρόνου.» (Σταν Άλλεν, 38)

Πολλά σλάμς ξεκίνησαν από στρατόπεδα που συγκεντρώνονταν πρόσφυγες, διωκόμενοι πληθυσμοί, που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και να δημιουργήσουν κατοικίες και πόλεις από το μηδέν. Οι πρόσφυγες διεθνώς και οι εσωτερικά μετατοπισμένοι πληθυσμοί (IDPs) είναι συχνά αντικείμενα σκληρότερης μεταχείρισης απ' ό,τι οι άνθρωποι που υπόκεινται σε έξωση από τον αστικό χώρο. Με τον τρόπο αυτό η Γάζα – που θεωρείται από κάποιους η μεγαλύτερη σλάμ παγκοσμίως – είναι ουσιαστικά μια αστικοποιημένη συσσώρευση στρατοπέδων προσφύγων (750.000 πρόσφυγες). Η πόλη Dadaad, ακριβώς στο όριο της Κένυας, στεγάζει 125.000 Σομαλούς, όπως ακριβώς η Γκόμα του Ζαΐρ στα μέσα της δεκαετίας 1990 ήταν ένα θλιβερό καταφύγιο για περίπου 700.000 ανθρώπους από τη Ρουάντα, πολλοί εκ των οποίων πέθαναν από χολέρα εξαιτίας των απεχθών συνθηκών υγιεινής. Ακόμα, ενάμιση εκατομμύριο εσωτερικά μετατοπισμένων ανθρώπων μένουν σε σειρές τεράστιων εγκαταστάσεων σκουάτερ γύρω από το Χαρτούμ. Ομοίως, εκατοντάδες χιλιάδων θυμάτων πολέμων από το Ιράν και το Πακιστάν καταπατούν σε σειρές σλάμ σε λόφους πάνω από την Καμπούλ. Όπως ανέφερε η Washington Post τον Αύγουστο του 2002 «Στην περιοχή Karte Ariana εκατοντάδες οικογενειών που διέφυγαν της μάχης μεταξύ των Ταλιμπάν και των

αντίπαλων δυνάμεων στο αγροτικό βόρειο Αφγανιστάν, τώρα στριμώχνονται σε μια μάζα κατακόρυφων σλάμς χωρίς κουζίνες και μπάνια. Οι ατέλειωτοι εμφύλιοι στην Κολομβία πρόσθεσαν ομοιοτρόπως περισσότερους από 400.000 IDPs στην αστική ζώνη φτώχειας της Μπογκοτά.

Μέτωπα slum (από αριστερά προς δεξιά) : Kowloon, favella (Rocinha), conventillos, cuarterias

Επίσης, πολλά σλάμς δημιουργήθηκαν και κατοικήθηκαν αρχικά από στρατιώτες. Η Kowloon City (Kau Lung Shing) ή αλλιώς Τειχισμένη Πόλη ξεκίνησε από ένα μικρό φρούριο του δεκάτου τρίτου αιώνα. Το 1668 ιδρύθηκε στην περιοχή ένα παρατηρητήριο με ένα μικρό στρατιωτικό οχυρό 30 φρουρών. Το 1810 ένα ακόμη φρούριο προστέθηκε και μετά τη Βρετανική εισβολή οι στρατιώτες αυξήθηκαν σε 150. Μέχρι το 1904 η Τειχισμένη Πόλη είχε ένα yamen (γραφείο για τον ανώτερο άρχοντα), κοινοτικό σχολείο, αλλά δεν είχε ποτέ αγορά ή καταστήματα οποιουδήποτε είδους. Ήταν πρωταρχικά μια στρατιωτική πόλη-φρούριο για αξιωματούχους και στρατιώτες.

Η μεγαλύτερη σλάμ του Ναϊρόμπι, η Kibera, θεωρείτο άχρηστος αγριότοπος έως το 1904, όπου ο Βασιλιάς της Αγγλίας το παραχώρησε στις στρατιωτικές δυνάμεις για χρήση ως πεδίο βολής και έδαφος ασκήσεων. Μια από τις μονάδες που ασκήθηκε και κατοίκησε την περιοχή ήταν οι Αφρικανοί Τυφεκιοφόροι του Βασιλιά (KAR), οι οποίοι όταν μεγάλωσαν τόσο ώστε να μην μπορούν πλέον να πολεμήσουν, εγκαταστάθηκαν στα όρια δίπλα στο χώρο ασκήσεων. Έκαναν αίτηση στους ανωτέρους τους ζητώντας άδεια να παραμείνουν εκεί, η οποία έγινε αποδεκτή. Οι απόστρατοι του KAR, ονόμασαν την κοινότητά τους Kibera, (Kibira στην τοπική τους διάλεκτο σημαίνει αγριότοπος).

Ο Νιούγουιρθ αφηγείται τη δημιουργία της πρώτης φαβέλας ως εξής: Στα τέλη της δεκαετίας 1890 μια ομάδα σκλάβων από το Ρίο ελευθερώθηκε και αμέσως απορροφήθηκε στο βραζιλιάνικο στρατό. Στάλθηκαν στα βόρεια της χώρας, στο σημείο όπου ένας χαρισματικός

κήρυκας είχε προκαλέσει τη δύναμη της ομοσπονδιακής κυβέρνησης εγκαθιδρύοντας ένα κολεκτιβιστικό φυλάκιο σε ένα αγρόκτημα που λεγόταν Canudos. Οι σκλάβοι-που-έγιναν-στρατιώτες κατέσφαξαν τους επαναστάτες. Όταν επέστρεψαν στην πρωτεύουσα, οι πρώην σκλάβοι περίμεναν να τους φερθούν ως μεγάλοι κατακτητές και να τους δώσουν καταλύματα. Αντ' αυτού, τους άφησαν να φροντίσουν μόνοι τους για τους εαυτούς τους. Έτσι, κάποιοι από αυτούς έφτιαξαν την πρώτη φαβέλα, στο λόφο Morro da Providencia (λόφος της πρόνοιας), ένα λόφο σε μικρή απόσταση από τα κεντρικά γραφεία του στρατού και όχι πολύ μακριά από το κέντρο της πόλης του εμπορικού πλούτου. Ονόμασαν το λόφο τους Morro de Favela, προς τιμήν ενός αγριόχορτου που αναπτυσσόταν στο ταχύ έδαφος δίπλα στο φυλάκιο των επαναστατών που κατέλαβαν. Το όνομα ήταν επίσης μια αναφορά σε ένα βουνό που οι επαναστάτες του Canudos χρησιμοποιούσαν ως σημείο για να «φυλάνε καρπούλι». Με τον τρόπο αυτόν, οι πρώτοι σκουάτερς γνωστοποιούσαν στην κυβέρνηση ότι είχε μια εν δυνάμει νέα επανάσταση στα χέρια της.

Η σχέση των σκουάτερς με τα όρια

Μιλώντας για όρια, και μόνο η λέξη σλαμ δημιουργεί απόσταση, χωρική σχέση που εκφράζει και την ένταξη των πόλεων αυτών στις ευρύτερες – αν και ο Νιούγουιθ αιρετικά διερωτάται σχετικά με το αν λαμβάνοντας υπόψη τα μεγέθη τους είναι οι νόμιμες πόλεις υποενοότητα μέσα στις αυθαίρετες. Στο σημείο αυτό βλέπουμε να επαναλαμβάνεται συνεχώς η προβληματική σχετική των ορίων ακόμα και μέσων των υποενοτήτων που αυτές διαχωρίζουν.

Η σχέση που αναπτύσσουν με τα όρια είναι πρωτοποριακή και η οριακή ανέχεια, όπως όλα τα εμπόδια σε μια πορεία - αν το λάβει κανείς «δαρβινικά» - αναπτύσσει περαιτέρω τις ικανότητες και προάγει την εξέλιξη των ειδών. Δεν μπορεί να πει κανείς ότι τ' αγνοούν, χωρίς φυσικά ποτέ να τα λαμβάνουν και υπ' όψιν. Διατηρούν μαζί τους έναν εξαιρετικά ισορροπημένο διάλογο. Με υπερβάσεις που για τα δικά μας «ενταγμένα» δεδομένα ξεπερνούν το φάσμα του φυσικού. Γνωρίζουμε ανέκαθεν ότι όπως σε όλα τα θαύματα η μόνη προϋπόθεση είναι η πίστη. Κι αν οι σκουάτερς περνούν μέσα από τοίχους που στα μάτια μας φαντάζονται αδιαπέραστοι, είναι βέβαιο πως κάτι πιστεύουν που του δίνει την αυτοπεποίθηση να επιχειρούν το «αδύνατο». Κάποια σκέψη τους ωθεί ή δεν τους εμποδίζει από το να αποτολμήσουν το κάθε φαινομενικά ολέθριο επικίνδυνο βήμα. «Τι πιστεύουν, τι δε φοβούνται;» δεν απαιτείται μεγάλη φαντασία για

να το μαντέψει κανείς. Ίσως έχουν απλά ανακαλύψει τον ιδανικό χώρο για να κινούνται, ούτε πλειοψηφικά εντός των ορίων, ούτε στο περιθώριο. Βαδίζουν πάντα επί του ορίου, και δη με πολύ ισορροπημένες κινήσεις, διότι μια πορεία επί του ορίου σπανίως χαρακτηρίζεται ως σταθερή. Είναι όμως μια επιλογή. Που κάνεις για τη ζωή σου. Μια απόφαση, μια -αν και κινούμενη- τοποθέτηση. Δεν περιλαμβάνει το βόλεμα της σταθερότητας, αλλά την αμφιβολία της ελευθερίας, που όταν υπάρχει συνείδηση, ταυτίζεται με το οξυγόνο. Ζωπικής σημασίας.

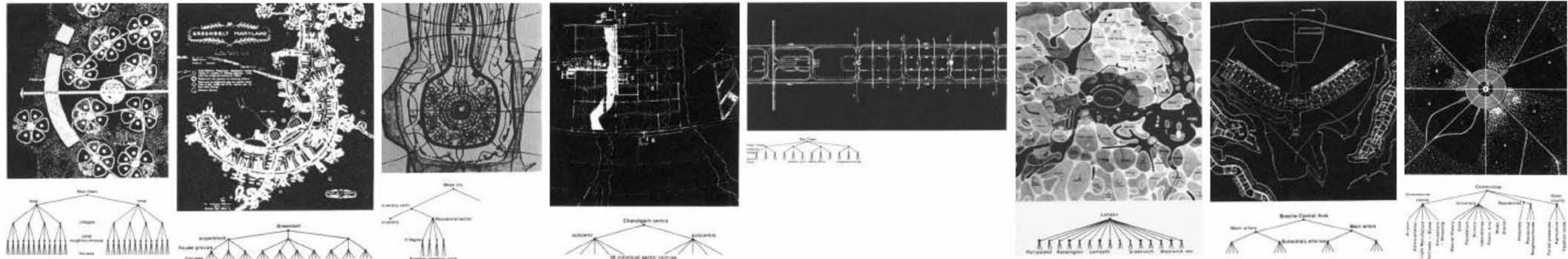
Με τον τρόπο αυτό έχουν καταπολεμήσει κι όλο αυτό το δυτικότροπο θέμα της κτήσης, σύμφωνα με το οποίο δεν α ν ή κ ο υ ν ούτε στους κατακτητές, ούτε στο απόρθητο φρούριο, δεν τ α υ τ ί ζ ο ν τ α ι ούτε με τη δίψα για κυριαρχία, ούτε με το φόβο της κατοχής. Επί του ορίου, κατοικώντας πάνω στα τείχη, έχουν θεά των μεν και των δε, μα όταν εκείνοι το επιθυμούν από τα μικρά παράθυρα μπορούν να κοιτούν μόνο ουρανό κι ορίζοντα. Μπορούν να μυρίζουν το καυτό λάδι των αμυνών έτοιμο να ξεπετριάσει τον ανυποχώρητο εισβολέα, αλλά και τη λεπτή μεταλλική χροιά του ξεραμένου αίματος των πληγών που κλείνουν (άραγε από μέσα προς τα έξω;) μόνο και μόνο για να ξανανοίξουν άγαρμπα από έξω προς τα μέσα. Αλλά όταν θέλουν μπορούν να οσμίζονται και το νότισμα από ένα απειροελάχιστο μικρό χορτάρι που φύτευε απείθαρχα ανάμεσα στις πέτρες στα τείχη και στρίμωχνε τις ρίζες του στη σκληράδα των ακλόνητων εμποδίων μόνο για λίγο μέχρι να πεθάνει, ίσα ίσα για να μπορεί κάποια μέρα κάποιος να διαδίδει ότι χώθηκε εκεί δήθεν ανενόχλητο, ότι υπερέβην εαυτόν – για την υστεροφημία του πράγματος.

Η ασφάλεια στην πόλη έρχεται με την ενοποίηση ψυχική και σωματική με το εντός ή το εκτός. Αυτή η μαζικότητα της ένταξης σε μια από τις δυο διαμετρικά αντίθετες ομάδες παρέχει την ασφάλεια. Για όποιον αποφασίζει τη βόλτα ανάμεσα κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί, κανείς δεν τον προστατεύει. Κινείται έρμαιο των ορέξεων του κάθε επιτήδειου. Άλλωστε, με ποιον νόμο να δικαστεί ο δράστης; Ποιάς κοινωνίας και για ποιο αδίκημα; Αφού δεν α ν ή κ ο υ ν. Δεν ο ρ ί ζ ο ν τ α ι. Οριο-θετούν. Τι από τι; Το γάργαρα, πολύβουο μέσα, με τις ίντριγκες, τις εκ των έσω διεργασίες, όλο παρασκήνιο, υποκρισία, και μυστικά ασύλητα νοήματα από το κυνικό έξω της συνειδητότητας, μονίμως αμυνόμενο επί των τειχών, κέρβερο διαφύλαξης του πολιορκητικού κλοιού, μην τυχόν και καταστεί εφικτή η παραμικρή τροφοδοσία.

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΙΙ : ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ-ΠΟΛΙΤΙΚΑ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Σχεδιασμός πόλης: δεσμός όχι δέντρο

Η δημιουργία μιας πόλης είναι διαδικασία πολυπαραγοντική, δεσμός και όχι δέντρο όπως το σχηματίζει ο προς το παρόν μη-πλήρως-εκμεταλλεόμενος ανθρώπινος νους, επισημαίνει εύστοχα ο Christopher Alexander. Ο τρόπος με τον οποίο συνδυάζεται η πληροφορία οφείλει να είναι σύνθετος κι οι ομαδοποίηση των παραγόντων να περιλαμβάνει αλληλοεπικαλύψεις, όπως φαίνεται στα διαγράμματα. Ακολούθως ο μεταγενέστερος Michael Hays περιγράφει τη μορφή ως «έναν υποκινητή απόδοσης και αντίδρασης, ενός πλαισίου που

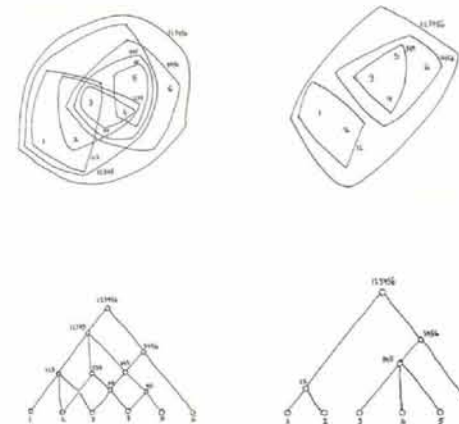
Πόλεις – δεσμοί για τον Christopher Alexander

Οι κοινωνίες των αθόρυβων καταπατητών, οι οποίοι σπρωγμένοι από τις οικονομικές αντιξοότητες και την γιγάντωση των οριακών συνθηκών ανέχειας λαμβάνουν αποφασιστικά την πρωτοβουλία της δημιουργίας γειτονιών-πόλεων-κοινοτήτων, υπακούοντας στις δικές τους αρχές. Η πόλη παριστάνει ότι αγνοεί την ύπαρξή τους, περισσότερο από αδυναμία να διαχειριστεί τις ανικανοποίητες ανάγκες τους, και οι προσπάθειες που επιχειρούνται προς την κατεύθυνση αυτή είναι είτε το βίαιο ξερίζωμα και η εκδίωξή τους είτε η εφαρμογή σχεδίων αναβάθμισης, που συνήθως δεν έχουν επιτυχία, επειδή δεν παρέχουν τα κατάλληλα κίνητρα που θα δελεάσουν τους κατοίκους για να περάσουν στη «νόμιμη» πλευρά της ιδιοκτησίας. Συνήθως, ακόμα και οι πιο εμπνευσμένες πολιτικές διαχείρισης των σκουάτερς, όπως η μετεγκατάστασή τους σε σχεδιασμένα συγκροτήματα κατοικιών, δεν έχουν επιτυχία, καθώς οι απανταχού σκουάτερς απεχθάνονται τα συγκεκριμένα μεγαμπλόκ, που είναι απομακρυσμένα από το κέντρο, τον τόπο εργασίας τους και δεν έχουν καθόλου περιθώρια ανάπτυξης. Η τελευταία αποτελεί για τις κοινωνίες των σλαμς θεμελιώδη ανάγκη, καθώς η λογική των

προτείνει περισσότερο απ' ότι ρυθμίζει, που χαρτογραφεί και διαγραμματοποιεί πιθανότητες, οι οποίες θα συνειδητοποιούνται μόνο μερικώς κάθε φορά». Αυτό συμβαίνει επειδή κανένας νους μέχρι τώρα δεν καθίσταται ικανός να συλλάβει στο σύνολό της την πολλαπλότητα των αόρατων μεταβαλλόμενων ροών μέσα σε μια πόλη. Με αυτά τα δεδομένα είναι απορίας άξιος ο βαθμός στον οποίο έχει πρακτική εφαρμογή η πολεοδομία και δη ο σχεδιασμός που αγνοεί τις «αυτόχθονες δημιουργίες» και «μεγαλουργεί» με καθαρές λειτουργικές μορφές που εν τη γενέσει τους φέρουν τη βεβαιότητα της μετατροπής τους σε ερείπια.

προσθηκών βρίσκει πάντα εφαρμογή στις πόλεις τους και συνιστά το βασικότερο χαρακτηριστικό όσον αφορά στην κατασκευή, η οποία πρέπει συνεχώς να διαθέτει περιθώρια ανάπτυξης ώστε να προσαρμοστεί στις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες. Αυτό είναι αυτονόητο, εφόσον οι προτάσεις θα έπρεπε να είναι κοινωνιολογικές και βασισμένες στην ιδιαίτερη

φυσιογνωμία των ανθρώπων που επιλέγουν/ καταλήγουν να ζουν έτσι. Επίσης, τα κίνητρα αυτών των προτάσεων θα έπρεπε να είναι η βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους και όχι η μείωση της ενόχλησης των παρακείμενων εύπορων συνοικιών ή ακόμα χειρότερα η οικονομική και η πολιτική τους εκμετάλλευση.

Διαγράμματα της πόλης – δέντρου και της πόλης - δεσμού

Απίες αδυναμίας επιτυχούς σχεδίασης

Η ελευθερία του καπιταλιστικού «έχειν» οδηγεί σε απομονωτισμό και αποξένωση από τον εαυτό και το σύνολο. Παρά το γεγονός ότι τώρα μοιάζει περιθωριακό ως σύστημα, οι αυτό-εξυπηρετούμενες, αυτάρκειες, κι ανεξάρτητες κοινωνίες των σλάμς, με την αλληλοϋποστήριξη και το αίσθημα συναδελφουσύνης και αλληλεγγύης εξασφαλίζουν μάλλον ουσιαστικότερη ελευθερία.

Ένα είναι βέβαιο, οι κοινωνίες που ο εγωκεντρισμός, η ιδιοτέλεια και η απληστία ήταν άγνωστα στοιχεία θεωρούνταν «πρωτόγονες» και τα μέλη τους «άτομα απλοϊκά». Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και σήμερα με τις κοινωνίες των σλάμς, αλλά οι μαρτυρίες που καταργούν αυτό το αξίωμα προέρχονται από τα χείλια των «δυτικής προέλευσης και νοοτροπίας» δημοσιογράφων που επισκέφτηκαν και κατοίκησαν τις πόλεις των σλαμς:

«Αυτό που εντυπωσιάζει στην Τειχισμένη Πόλη είναι ότι, παρά τις τρομερές της ελλείψεις, οι κατασκευαστές και κάτοικοί της πέτυχαν να δημιουργήσουν αυτό που οι σύγχρονοι αρχιτέκτονες, με όλους τους οικονομικούς πόρους και τη γνώση, απέτυχαν: την πόλη ως «οργανική μέγα-δομή», όχι στημένη αυστηρά για το διάστημα ζωής ενός ανθρώπου αλλά ικανή να ανταποκριθεί στις εναλλασσόμενες απαιτήσεις των χρηστών της, ικανοποιώντας κάθε ανάγκη από την παροχή νερού ως τη θρησκεία, και παρέχοντας ταυτόχρονα τη ζεστασιά και την οικειότητα ενός μόνο τεράστιου νοικοκυριού». (City of Darkness, 13)

Ο λόγος του αποσπάσματος αυτού είναι για την Κόουλουν στο Χόνγκ Κόνγκ, και περιγράφει αυτό που θα έπρεπε να συμβαίνει στα συγκροτήματα κατοικιών. Η πραγματική εικόνα όμως δίνεται στα κείμενα που ακολουθούν. Ο λόγος για τα conjuntos του Rio de Janeiro, τα μεγαμπλόκ του δικτάτορος Jimenez, και τις πολιτικές κοινωνικής κατοικίας στη Βομβάη.

«Όταν αφήνεις τη Morro da Providencia, κατεβαίνοντας από την αντίθετη πλευρά του λόφου προς ένα εγκαταλειμμένο φριχτό σιδηροδρομικό σταθμό και την άθλια γειτονιά της Gamboa πλάι στο λιμάνι, περνάς ένα conjunto της δεκαετίας του 1960: ένα έργο κατοικιών στην πόλη. Εδώ, τατσιμεντένια συγκροτήματα διαμερισμάτων καταρρέουν και θραύσματα από γυαλί ρυπαίνουν τις γεμάτες σκουπίδια θέσεις στάθμευσης ανάμεσά τους. Η προοπτική του να ανατραφεί ένα παιδί σε αυτά τα τύπου-σοβιέτ συγκροτήματα διαμερισμάτων δείχνει άπειρα χειρότερη από τις ταπεινές «χειροποίητες» κατασκευές πάνω στο λόφο. Το conjunto είναι ένα βάρβαρο μέρος, και οι κάτοικοι δείχνουν να μην έχουν κανένα κίνητρο να κάνουν τη ζωή τους

καλύτερη. Αντιθέτως, ψηλά στη Morro da Providencia, οι άνθρωποι ακόμα χτίζουν, βελτιώνουν, σχεδιάζουν για το μέλλον.» (shadow cities, 63)

«Ο μεταπολεμικός δικτάτωρ της Βενεζουέλα Marcos Perez Jimenez, ήταν ένας πολύ γνωστός εχθρός της ανεπίσημης κατοίκησης. Σύμφωνα με τρεις συγγραφείς του UCLA: « Η λύση της κυβέρνησής του ήταν η μπουλντόζα». Οι σκούτερς αποπέμπονταν στα προάστια του Καρακάς, όπου στεγάζονταν εκ νέου σε υπέρ-συγκροτήματα, τερατώδη δεκαπενταώροφα υπνωτήρια παγκοσμίως απεχθή στους κατοίκους τους.»

«Η Βομβάη είναι μια από τις λίγες πόλεις παγκοσμίως με συγκεκριμένες και προοδευτικές τακτικές απέναντι στα σλάμς. Αλλά υπάρχουν, όπως πάντα, κάποια σημεία που κάνουν τις πολιτικές αυτές λιγότερο πρακτικές απ' ό,τι φαίνονται στα χαρτιά: 1. Συνδέει την κατασκευή για σκούατερς με μια κλειστή αγορά ακινήτων. 2. Περιορίζει το μέγεθος της κατοικίας που αναλογεί σε μια οικογένεια σε 20 τμ, ανεξάρτητα από το μέγεθός της, γεγονός που σημαίνει ότι η κάθε οικογένεια που συμμετέχει θα πάρει ένα μόνο δωμάτιο, δηλαδή λιγότερο από αυτό που ήδη έχουν. 3. Η υπόσχεση της δωρεάν κατοικίας είναι ελκυστική αλλά αν έχουν μόνο 20τμ σε πολυώροφα κτίρια τα οποία δεν ελέγχουν, τότε οι κοινότητές τους παύουν να αναπτύσσονται. 4. Η πολιτική αυτή δεν περιλαμβάνει τους απλούς ενοικιαστές, που δεν κατέχουν καμία ιδιοκτησία, είναι γενικά οι φτωχότεροι σκούατερς και αν η κοινότητα επιλέξει να συμμετέχει στο σχέδιο, απλά θα εκδιωχθούν.» (shadow cities, 115-117)

Παραδείγματα εγκαταλειμμένων μοντέρνων μεγαμπλόκ (από αριστερά): 1. Prypiat, Ukraine, 2. Humberstone and Santa Laura, Chile, 3. Kau Lung, Japan, 4. Chongqing

«Ομοίως, στην περίπτωση της Ινδίας, ο Ναντίνι Γκοόππου περιγράφει την μεταστροφή των τακτικών προ της φτώχειας της εποχής του Γκάντι στο ακριβώς αντίθετό τους:

Εν τέλει, η μεγαλειώδης σύλληψη του αστικού μετασχηματισμού περικόπηκε και «εξημερώθηκε» για να συναντήσει τα άμεσα συμφέροντα των τάξεων με κατοχή ιδιοκτησίας. Αντί να ξεδιπλώνουν τα ιδεαλιστικά πρότζεκτ κοινωνικής αναγέννησης, τα σχέδια των αστικών

σχεδιαστών εξελίχθηκαν σε λεωφόρους επέκτασης των συμφερόντων και των φιλοδοξιών των «κατεχόντων» και σε όργανα της αυξανόμενης περιθωριοποίησης των φτωχών. Ο πόλεμος ενάντια στα σλάμς πλησίασε επικίνδυνα στο να αποτελέσει μια μάχη για τον έλεγχο της εγκατάστασης και των κατοικιών των φτωχών, και πράγματι μια επίθεση για τους ίδιους τους φτωχούς.» (Planet of Slums, 69)

Όπως έδειξε ο Alan Smart, η πολιτική κατοικιών του Χόνγκ Κόνγκ είναι ένας έξυπνος τριγωνισμός των διαφορετικών συμφερόντων των υπεύθυνων για την ανάπτυξη της ιδιοκτησίας, του κεφαλαίου της κατασκευής και της λαϊκής αντίστασης, με την πιθανή παρέμβαση της PRC να διαγράφεται στο βάθος. Η πρόκληση ήταν να εναρμονιστούν μια διαρκής προσφορά φτηνών εργατικών χεριών με τις ανερχόμενες τιμές της αστικής γης, και η προτιμώμενη λύση δεν ήταν τα υψηλά ενοίκια – που θα πίεζαν τους μισθούς ν' αυξηθούν – αλλά η περιφερειακότητα και ο συνωστισμός. (...) Στην επαναδόμηση της χωρικής οικονομίας του Χόνγκ Κόνγκ, οι σχεδιαστές σπάνια έδωσαν προσοχή σε στρατηγικές για την πραγματική καθημερινότητα των αστικών φτωχών, συμπεριλαμβανομένης και της συχνής χρήσης των σπιτιών τους ως εργαστήρια ή της ανάγκης να βρίσκονται κοντά σε κεντρικές αγορές ή εργοστάσια. Η ασυμβατότητα της περιφερειακής, πολυώροφης στέγασης με τις κοινωνικές δομές και τις ανεπίσημες οικονομίες των φτωχών κοινωνιών είναι, φυσικά, αρχαία ιστορία: είναι ένα «προπατορικό αμάρτημα» επαναλαμβανόμενο παντού εδώ και δεκαετίες από αστικούς μεταρρυθμιστές και τσάρους των πόλεων.

Πράγματι, πίσω στα 1850, η έκθεση των εργατικών κατοικιών της Δεύτερης Αυτοκρατορίας του Βαρόνου Οσμάν, η Cite Napoleon στο Παρίσι, απερρίφθη από τους μελλοντικούς της κατοίκους εξαιτίας της ομοιομορφίας τους και της ποιότητας που έμοιαζε με στρατώνια. Σύμφωνα με την ιστορικό Ann Louise Shapiro: «Παραπονέθηκαν ότι οι φιλόδοξοι και οι κοινωνίες των κατασκευαστών είχαν αρχίσει να ξαποστελλούν τον εργατικό πληθυσμό σε συγκεκριμένα τετράγωνα, όπως στο Μεσαίωνα, και υποστήριζαν αντ' αυτού ότι η κυβέρνηση φορολογεί τα κενά διαμερίσματα για να μειώσει της τιμές ενοικίασης και να καταστήσει διαθέσιμο ένα μεγαλύτερο αριθμό κατοικιών στις μεικτές κατοικίες του κέντρου της πόλης.» Εν τέλει, το διάσημο έργο του Οσμάν φιλοξένησε μόνο αστούς κατοίκους.

Η Cite Napoleon έχει πολλούς σύγχρονους απογόνους στον Τρίτο Κόσμο. Στη Τζακάρτα, για παράδειγμα, η δημόσια στέγαση δεν είναι ελκυστική στην τεράστια δύναμη των

ανεπίσημων εργατών γιατί δεν παρέχει χώρο για εργαστήριο; ως αποτέλεσμα οι περισσότεροι κάτοικοι είναι στρατιωτικό προσωπικό ή δημόσιοι υπάλληλοι. Στο Πεκίνο, όπου η πολυώροφη κατασκευή έχει οδηγήσει σε πραγματικές ποσοτικές βελτιώσεις στο χώρο κατοικιών, οι κάτοικοι των-πύργων παρόλα αυτά θρηνούν την απώλεια της κοινότητας. Σε έρευνες οι κάτοικοι αναφέρουν δραματική ύφεση στις κοινωνικές επισκέψεις, την επαφή με τους γείτονες, και τη συχνότητα των παιχνιδιών των παιδιών, όπως επίσης και αυξανόμενη απομόνωση και μοναξιά των ηλικιωμένων ανθρώπων. Παρομοίως στην Μπανγκόκ, οι φτωχοί ενεργά προτιμούν τα παλιά τους σλάμς από τα νέα πύργο-συγκροτήματα.» (Planet of Slums, 64)

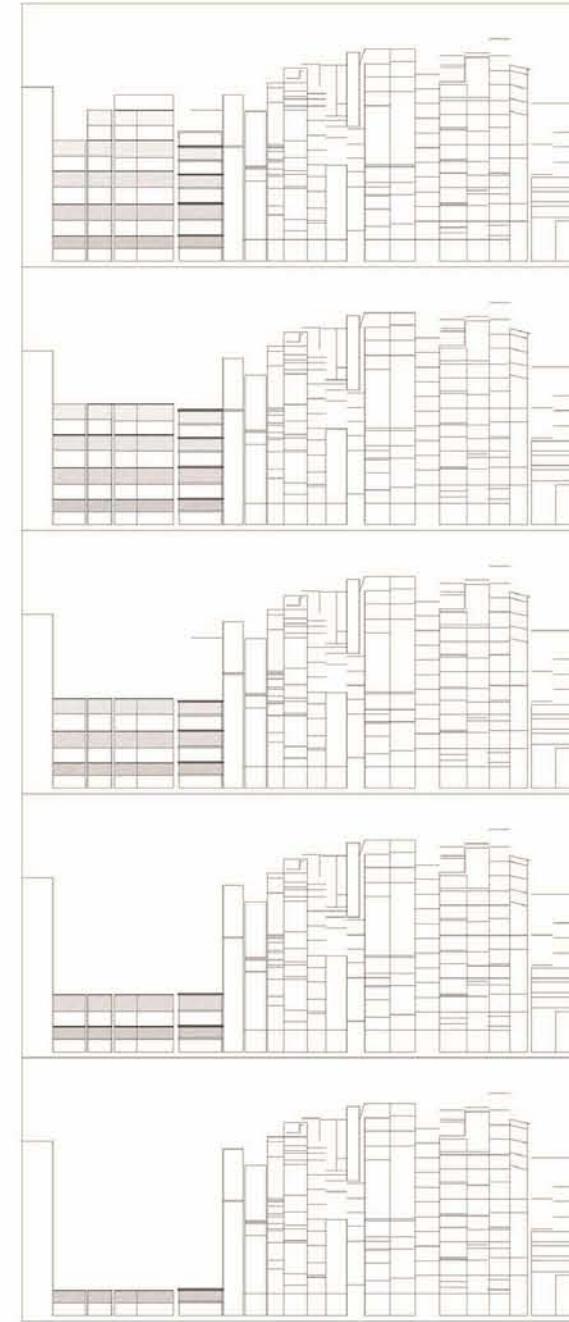
Οι κοινωνίες αυτές χαρακτηρίζονται από πολύ ισχυρό πνεύμα ομαδικότητας, η έλλειψη της οποίας αποτελεί έναν από τους ισχυρότερους λόγους διαμαρτυρίας τους για τα μεγάλα απρόσωπα κι ομοιόμορφα συγκροτήματα, που δε συμβάλλουν ιδιαίτερα στην ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων. Οι φωτογραφίες αυτές προέρχονται από την ιαπωνική πόλη Κόουλου, η οποία όπως αναφέρουν κάτοικοι κι επισκέπτες λειτουργεί ως ένα μεγάλο κοινόβιο, και πράγματι βλέπουμε τους σκουάτερς να μαγειρεύουν, να παίζουν παιχνίδια, να προσεύχονται και να ψάλλουν. Όλες οι καθημερινές δραστηριότητες έχουν την απαιτούμενη συμμετοχή και ίσως ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι η αντιξοότητα των συνθηκών και η αδιαφορία των ιδυόντων, που τους φέρνει κοντά μιας και νιώθουν πως έχουν μόνο ο ένας τον άλλον. Την πράξη αυτή τη συναντήσαμε, άλλωστε και στην κατασκευή των πρώτων φαβελών του Ρίο, με τις οικογενειακές – φιλικές ομάδες χριστών, τις mutígoes. Την απλή κατασκευή σπιτιών ακολούθησε ένα ολόκληρο σύστημα πολεοδομικών κανόνων και αποφάσεων, που λαμβάνονταν ομαδικά από τους σκουάτερς.

Ομαδικότητα στην οικοδόμηση κατοικιών

Το πνεύμα κοινότητας διατρέχει τη ζωή των σκουάτερς σε όλες τις εκφάνσεις της. Εκτός από την οικονομική, που είναι πολύ βασική σε αυτές τις κοινωνίες, όπως είναι φυσικό προκύπτει και η πολεοδομική πλευρά των πραγμάτων, όπου τα μέλη καλούνται να συμφωνήσουν σε ότι αφορά τη διαμόρφωση του χώρου γύρω τους. Το ενδιαφέρον που εντοπίζεται στον τομέα αυτόν είναι τεράστιο, καθώς η αρχιτεκτονική επηρεάζεται άμεσα από τις κοινές αποφάσεις, με αποτέλεσμα ο δομημένος αυτός χώρος να είναι απόλυτα ανάλογος σε οργανικότητα με τους κανόνες που διέπουν την κατασκευή του, οι οποίοι δεν αποτελούν παρά κοινωνικές προβολές κοινών συναινέσεων.

Πολλές φαβέλες του Ρίο, όπως οι Recife, Belo Horizonte, και Porto Alegre, επιχειρούν προγράμματα πολεοδομικού σχεδιασμού στα οποία συμμετέχουν οι κάτοικοι. Αυτά περιλαμβάνουν την ψηφοφορία των σκουάτερς σχετικά με τον τρόπο που θα δαπανηθεί το κοινοτικό αναπτυξιακό μπάζετ της πόλης, και τον προσδιορισμό των φαβελών στον κώδικα των τοπικών ζωνών (zoning), έτσι ώστε η πόλη και οι κάτοικοί της να μπορούν να ασκούν κάποιον έλεγχο στην ανάπτυξη. Κάποιες φαβέλες του Ρίο έχουν επιβάλει δικούς τους κανονισμούς σε νέες κατασκευές, και περιορισμούς στο ύψος νέων κτιρίων, έτσι ώστε να μη δημιουργούνται προβλήματα συνωστισμού και υποδομής. Ακόμα και όταν η πόλη φέρνει επαγγελματίες σχεδιαστές για να δουλέψουν με τους κατοίκους, ακόμα δεν έχει καταργηθεί εντελώς το παλιομοδίτικο σύστημα σχεδιασμού στην παράνομη κοινότητα. Στη Rocinha οι ιδιοκτήτες των κατοικιών ακόμα διαπραγματεύονται με τους γείτονες αν θέλουν να προσθέσουν πάνω στα σπίτια τους έναν όροφο, και συνήθως, δεν προχωρούν τα σχέδιά τους αν διαφωνεί οποιοσδήποτε. (Shadow Cities, 56-57)

Και άλλες κατασκευές αναπτύσσονταν με έναν πολύ οργανικό τρόπο. Μια οικογένεια μπορούσε να πάρει γη και να κτίσει εκεί μια δώροφη κατοικία. Επειδή χρειαζόνταν χρήματα για την αποπληρωμή της επένδυσης, η οικογένεια μπορούσε να πουλήσει τα laje, τα δικαιώματα του δώματος, σε ένα φίλο ή γνωστό, ο οποίος θα έχτιζε δύο επιπρόσθετους ορόφους. Και το άτομο αυτό, με τη σειρά του, μπορούσε επίσης να πουλήσει τα δικά του/της δικαιώματα δώματος. (Shadow Cities, 42-43) Συνεπώς, το συνολικό αποτέλεσμα έχει ένα κοινωνικού χαρακτήρα ενδιαφέρον αν αναλογιστεί κανείς, ότι όχι μόνο δεν μπορεί να τοποθετηθεί δίπλα ή πάνω σ' ένα κτίριο μια ανεπιθύμητη προσθήκη, που πιθανώς να εμποδίζει τη θέα, να σκιάζει,

να προσκολλάται δημιουργώντας υγρασία, να διαθέτει ανοίγματα που να προσβάλλουν την ιδιωτικότητα των ήδη υπαρχόντων κατοίκων –θα μπορούσαν ν' αναφερθούν στο σημείο αυτό χιλιάδες από παραδείγματα που διευθετούνται δύσκολα από τη σύγχρονη δικαιοσύνη των νόμιμων αστικών χώρων μας. Περιέργως, στις σλαμς που ισχύουν οι κανόνες που περιγράφονται (τύπου laje), οι εγγύτητα των οικοδομημάτων καθορίζει μέσω αυτών των αποφάσεων και την κοινωνική εγγύτητα των κατοίκων τους (εφόσον η οικογένεια ή οι φίλοι παίρνουν τα δικαιώματα δώματος). Επομένως όσο αυξάνεται η απόσταση από το αρχικό κτίριο απομακρύνεται ανάλογα και η κοινωνική σχέση ή συγγένεια. Συνεπώς, στην κάτοψη και την τομή μπορεί κανείς να διαβάσει διαγραμματικά τη χωρική προβολή αυτών των κοινωνικών συσχετισμών, που είναι ανάλογοι των σχέσεων του χώρου. Όλα αυτά εντυπωσιάζουν μιας και βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από τις σχέσεις που αναπτύσσονται στις σύγχρονες αστικές πολυκατοικίες, με τους κατοίκους να διαμένουν τόσο κοντά και οι σχέσεις να είναι ανύπαρκτες.

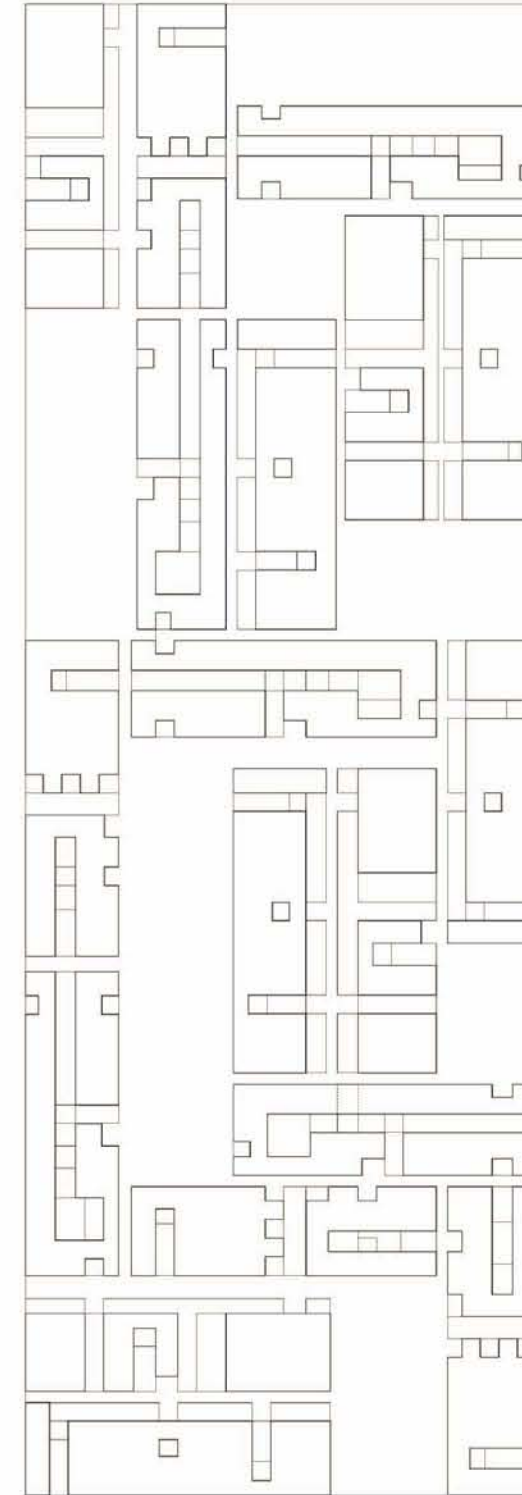
Ο δημοσιογράφος Ρόμπερτ Νιούγουιρθ εισήλθε στο δωμάτιό του στη Sanjay Gandhi Nagar της Βομβάης ως «το αντίστροφο της Αλικής στη Χώρα των Θαυμάτων: από μια λαγουδότηρτρα στο ταβάνι». Ο σπιτονοικοκύρης του είχε στον όροφο κάτω από το διαμέρισμα που μίσθωνε ένα μαγαζί ραπτικής και ο δημοσιογράφος έπρεπε να περπατήσει γύρω από αντρικά ρούχα που είχαν ακόμα βελόνες με τα ράμματα επάνω, να σκαρφαλώσει την απότομη και ακανόνιστη σκάλα στη γωνία, και ν' ανυψωθεί μέσα από το άνοιγμα των 20 τετραγωνικών εκατοστών για να βρεθεί στο δωμάτιό του. (p. 101-102)

Αναμονές: Η Προϋπόθεση της ορθής εφαρμογής της προσθετικής λογικής

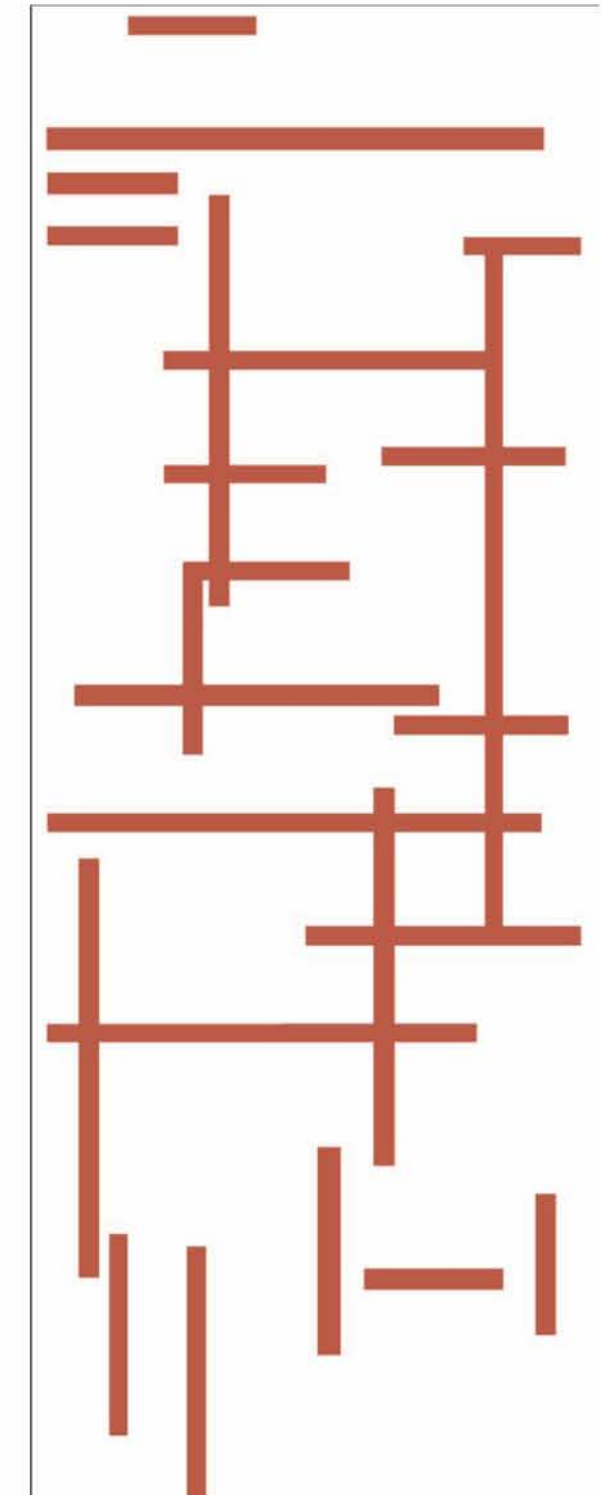
Στην παρούσα μελέτη-πρόταση επιχειρείται ο εντοπισμός των χαρακτηριστικών αυτών που καθιστούν ιδιαίτερες τις συνθήκες ανάπτυξης. Ένα παράδειγμα μπορεί ν' αφορά στις «κοινές» οικονομικές τους δραστηριότητες, που αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, με τις οποίες αλληλοβοηθούνται όταν πρόκειται να πραγματοποιήσουν μια προσθήκη ή βελτίωση στις κατοικίες τους ή όταν κάνουν ένα επιχειρηματικό άνοιγμα αντλώντας το εκάστοτε απαιτούμενο χρηματικό ποσό από το ταμείο στο οποίο όλοι έχουν συνδράμει.

Η δραστηριότητα αυτή δεν είναι η μόνη σοκαριστικά μη-καπιταλιστική των κοινοτήτων αυτών. Υπάρχει έντονα και η αίσθηση της προοπτικής. Ότι δομείται είναι προσωρινό, διότι ανά πάσα στιγμή μπορεί και πρέπει να ξέρει ότι μπορεί να καταστραφεί. Λείπει, λοιπόν, από τους σκουότες η μεγαλομανία της υπερκατασκευής, και κυριαρχεί η ελάχιστη κατοίκηση. Οι αντίξοες συνθήκες και η έλλειψη των χρεωδών λειτουργεί ως ασπίδα προστασίας από τις επίπλαστες ανάγκες των καταναλωτικών κοινωνιών, ενώ η ίδια η εξαθλίωσή τους τους προστατεύει ως ένα βαθμό από τις ορέξεις των πολυεθνικών. Εννοείται ότι τα Μακ Ντόναλντς έφτασαν μέχρι τις πιο ασφαλείς κι ανεπτυγμένες φαβέλες, αλλά ο βαθμός στον οποίο θ' αφομοιωθούν δεν είναι βέβαιος.

Αυτά τα δύο κοινωνιολογικό-οικονομικά χαρακτηριστικά έχουν τις άμεσες προβολές τους στο χώρο. Η μικρή κλίμακα, τα εφήμερα υλικά, οι αναμονές που αφήνονται για την ολοένα και περισσότερη εξέλιξη της κάθε οικοδομής. Το κάθε οικοδόμημα λειτουργεί σε μεγάλο βαθμό προσθετικά. Ποτέ δε συλλαμβάνεται στην τελική μορφή του, γιατί διαρκώς νέες ανάγκες προκύπτουν και τα κτίσματα μετατρέπονται σε μονιμότερα, ψηλότερα, ασφαλέστερα, με καλύτερη υποδομή. Τους είναι αδύνατο να προσαρμοστούν στα μεγάλα συγκροτήματα δημόσιας στέγασης, που δεν προσφέρουν δυνατότητες εξάπλωσης ικανές να καλύψουν τις επόμενες χωρικές τους απαιτήσεις για προσθήκες, αυτές που θα προκύψουν από τις εξελίξεις που αναμένουν από τη ζωή τους. Αυτές οι **αναμονές** συμβολίζουν την αέναη επιθυμία των ανθρώπων να ονειρεύονται, την υπομονή και την καρτερικότητα της σταδιακής ανοικοδόμησης, την πίστη που απαιτείται για να υπερβληθούν τα εμπόδια. Δεν αποτελούν παρά ίχνη των μελλοντικών χαράξεων, μωσαϊκά έτοιμα εν μέρει να πληρωθούν και εν μέρει να μείνουν κενά.

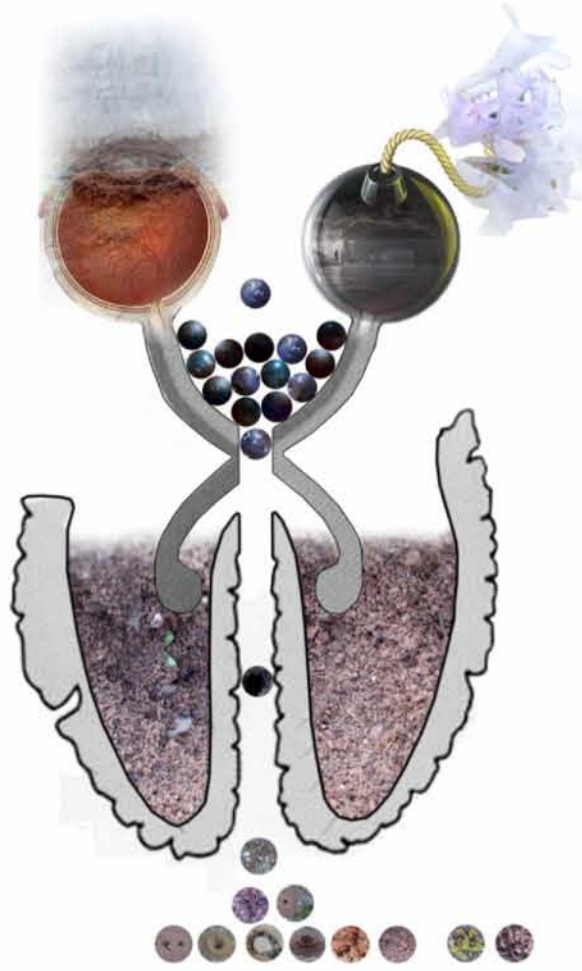
Αριστερά: Σύνθεση μονάδων επανάληψης με υποδοχές

Δεξιά: Συνδεδειγμένο δίκτυο που εφαρμόζει στις υποδοχές

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΙΙΙ : ΣΧΕΔΙΑ - ΠΡΑΞΕΙΣ

Η κλεψύδρα των αστροβόλων

Το βλέμμα, ο προορισμός που αυτό υποδηλώνει, η επιθυμία που αυτός προϋποθέτει, η υποχρέωση που αυτή τυχαίνει να υποκαθιστά, λαμβάνουν χώρα σε μια εικόνα που αναπαριστά ένα λειτουργικό σύστημα. Η διαδοχή των επάλληλων υποκειμένων –που ανοίγονται το ένα μες απ' τ' άλλο σαν τις μπάμπουσες, είναι ανοιχτή σε πολλαπλές ερμηνείες, στο σύνολό τους αποδεκτές, αν όχι επιθυμητές ή ίσως ακόμα κι απαραίτητες για τη μετάβαση της εικόνας στην πραγματικότητα. Σύμβολο του χρόνου, που κυριαρχεί στη σημασία των αποφάσεων του προορισμού, αλλά και που προσδιορίζει τις εναλλαγές του σκηνικού χώρου του βλέμματος, η κλεψύδρα. Μια κλεψύδρα αλλιώτικη που (ανα)μετρά(ται με) το χρόνο

με μονάδες αστροβόλων, οι βολές των οποίων περνώντας διαμέσου αυτής μεταστρέφουν την ταυτότητά τους σε γαιοβόλους, αποκτώντας μια χωρική υπόσταση.

Το πάνω αριστερό μάτι – μυρμηγκοφωλιά και ο εγκέφαλος - υπέδαφος σε τομή αναφέρονται άμεσα στον προβληματισμό σχετικά με τη διαμόρφωση της κατεύθυνσης του προορισμού που καθοδηγεί το βλέμμα. Εδώ εκπεφρασμένο από το μικροσκοπικό κάτοικο του εσωτερικού ως μια ακόμα προσωποποίηση της άυλης σε υπόσταση επιθυμίας, ως άλλο καρτεσιανό κωνάριο, ενώνει την ύλη με τη μη-ύλη. Όμως, το αιρετικό απόθεμα της πληροφορίας (βόλοι) δεν καθοδηγείται πια για να μοιραστεί ανάμεσα στα δύο, αλλά κρυμμένο σταλάζει και διαφεύγει, όπως το νερό. Μπορεί να μη μιλάνε την ίδια γλώσσα, αλλά σίγουρα ένα κομμάτι πολύ βαθιά μέσα τους πρόθυμα θα μεταφράσει. Δε θα είναι παρά μια ερμηνεία, που όμως υπό άλλες συνθήκες δεν κάθονταν να την ακούσουν. Διαφυγή, ευκαιρία ν' αφουγκραστεί κανείς.

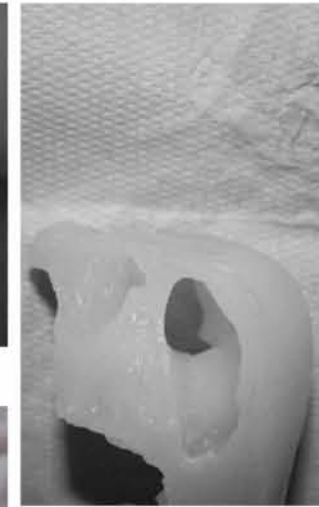
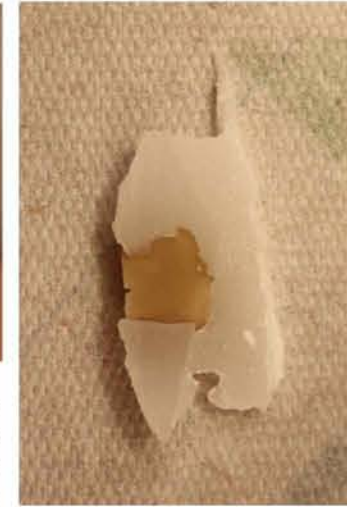
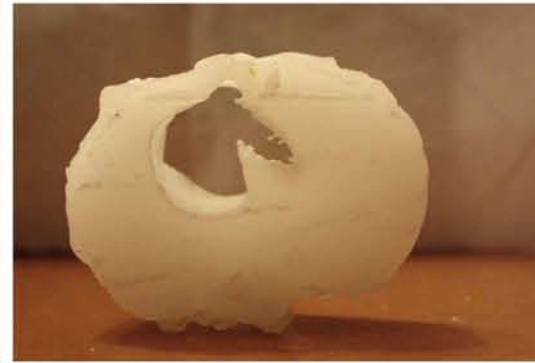
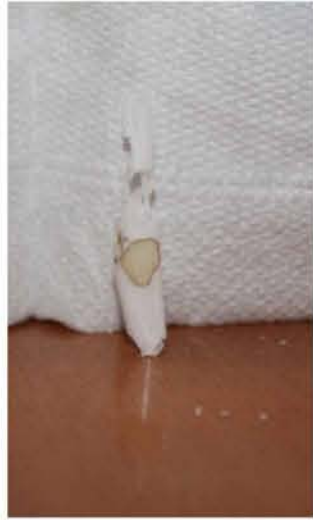
Περί διαφυγής

Οι αιτίες που οδηγούν τους ανθρώπους στην επιθυμία ή και την πραγματοποίηση της διαφυγής ποικίλουν. Έχει ίσως μεγάλο ενδιαφέρον να τις καταγράψει κανείς και να τις μελετήσει ξεχωριστά. Μόνο έτσι θα μπορούσε ίσως να διαπιστωθεί εάν είναι δυνατή η δημιουργία ενός χώρου, ο οποίος θα συνιστά ταυτόχρονα «διαφυγή» για όλες τις επιμέρους περιπτώσεις. Αν υπάρχουν χωρικά χαρακτηριστικά, που θα μπορούσαν να πληρούν αυτές τις προδιαγραφές, παραμένει άγνωστη η ταυτότητά τους. Σε αυτό το σημείο ίσως ήταν βοηθητική μια «κατηγοριοποίηση» των αιτίων αυτών, η οποία εν προκειμένω προκύπτει από τις απαντήσεις διαφορετικής ηλικίας, παιδείας, καταγωγής και προσλαμβανουσών, ανθρώπων.

Η διαφυγή βέβαια δε συνιστά παρά μια μετάβαση, συνεπώς οι απαντήσεις στην ερώτηση «τι είναι για σας διαφυγή»² χωρίζονται σε αίτια και συνέπειες, ή αλλιώς τόπους δυσάρεστους και ευχάριστους, εφιαλτικούς κι ονειρικούς, κίνητρα για απομάκρυνση και για προσέγγιση, συνθήκες πίεσης κι αποσυμπίεσης. Στις απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα διαγράφονται δειλά οι κατάρες κι οι ελπίδες που στοιχειώνουν τις ζωές των άλλων. Ακόμα μπορεί να αναγνώσει κανείς την ασφυξία ή την απλή πίεση, τις λεπτές αποχρώσεις της έντασης της ανάγκης για απομάκρυνση από το φορτισμένο σημείο. Με μια ευρύτητα διαβαθμίσεων αναπτύσσεται και η ικανότητα - διότι περί τέτοιας πρόκειται - προς το «ονειρεύεσθαι», μιας και είναι εντυπωσιακά εμφανές πως δεν μπορούν όλοι να αποδράσουν έστω με τη σκέψη, απλά για ν' απαντηθεί το περί διαφυγής ερώτημα. Όταν διακυβεύεται το δικαίωμα στο όνειρο, μπορεί η γεωμετρία ενός χώρου, το υλικό με το οποίο έρχεται κανείς σ' επαφή, οι ήχοι ήσυχοι και μη, η υγρασία κι μυρωδιά του αέρα να διαδραματίσουν ένα ρόλο σε μια ανυπόστατη νοητική μεταφορά, της οποίας μάλιστα η επίτευξη θα καθιστά περιπτή την υλική μεταφορά που συνήθως επιλέγεται από τους ανθρώπους ως απόδραση.

² Τοπ των απαντήσεων στην ερώτηση «τι είναι για εσάς διαφυγή;»: 1. αναχωρητισμός, 2. δρόμος, αναπνοή, σωτηρία, 3. κέλυφος, ρωγμή, έξω, 4. θάλασσα, φίλοι, έρωτας, 5. schwäche (αδυναμία), φόβος, άγνοια, 6. λύτρωση, ένταση, στόχος, όνειρο – μεταφορά, 7. απελευθέρωση, ελευθερία ή θάνατος, φτου ξελεφετρία, 8. διαφυγή αερίου ή υγρού, κάτι ξεφεύγει με ορμή από μία δίοδο που μόλις δημιουργήθηκε, 9. εγκλεισμός, έξω, αναπότρεπτο, 10. έξω, κύκλος, σπείρα.

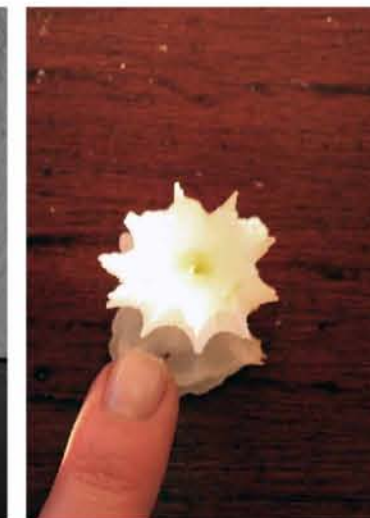
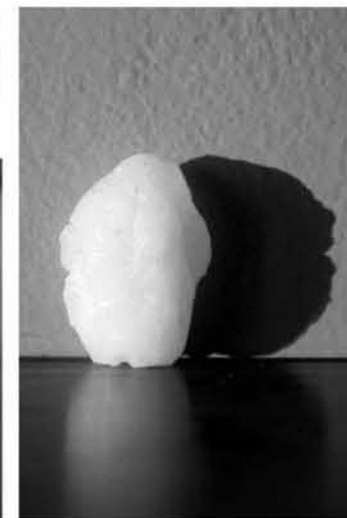
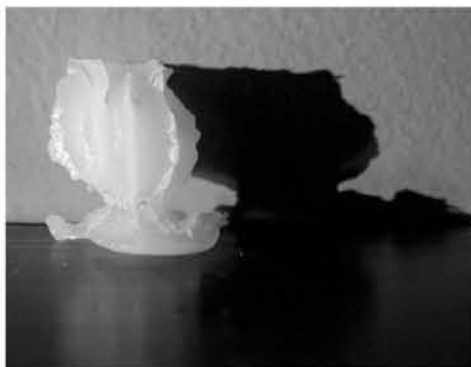
οργανικά καλούπια

Τα πρώτα καλούπια ήταν οργανικά για πολλούς λόγους: Αρχικά διότι η οργανικότητα ως έννοια και ως μορφή άπτετο άμεσα των μνημονικών νευρώνων, αλλά και του αρχιτεκτονήματος του πηγαδιού, που είναι μεν ανθρώπινο κατασκεύασμα, αλλά όχι με έναν αμιγώς ελεγχόμενο τρόπο. Επίσης, οι πόλεις στις οποίες εν τέλει «μεταφέρθηκαν» έννοιες και συλλογισμοί ήταν απόλυτα οργανικά ανεπτυγμένες. Συνεπώς, τα πρώτα μορφολογικά παράγωγα αυτής της μελέτης, ήταν τα κέρια «αρνητικά» φλοιών φρούτων ή κελυφών ξηρών καρπών. Οι αλληπάλληλες τομές αυτών των αντικειμένων, που στο εσωτερικό τους είχαν τμήματα φρούτων και καρπών, τα οποία μετέπειτα αφαιρέθηκαν προσεκτικά, δημιούργησαν ως επί το πλείστον σπηλαιώδεις μορφολογικά γεωμετρίες. Οι τελευταίες αποδείχτηκαν πολύ χρήσιμες μιας και συσχετίστηκαν με πολλά από τα διαγράμματα των δικτύων που αφορούσαν υπόγειες πόλεις. (Κατπαδοκία)

Χειρωνακτικά η έρευνα ξεκίνησε με το δεδομένο ότι ιδιαίτερα κοντά στην έννοια της μνήμης υλικό είναι το κέρι, μιας και αλλάζει μορφές με την πάροδο του χρόνου κι αν επέμβει κανείς σ' αυτό όσο παραμένει μη στερεοποιημένο (πχ. αγγίζοντάς το), αποτυπώνονται τα ίχνη της επέμβασης αυτής στη μορφή του.

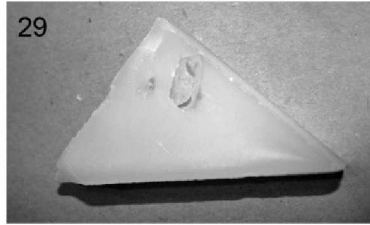

Αν χρησιμοποιηθεί καλούπι το κέρι δε μετακινείται έως ότου στερεοποιηθεί εντελώς. Αν η παρέμβαση είναι ελεύθερη μπορεί να γίνει ανά πάσα στιγμή και ο χρόνος της παρέμβασης επηρεάζει το αποτέλεσμα, καθώς όσο περισσότερο στεγνώνει το κέρι γίνεται αδιαφανές και πηκτό κι η πυκνότητά του αυξάνεται άρα κι η αντίστασή του σε κάθε δράση.

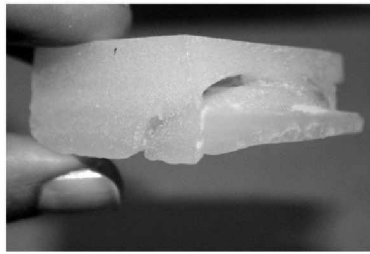

Άλλωστε το υλικό αυτό χρησιμοποιήθηκε από μεγάλο μέρος φιλοσόφων κι επιστημόνων για να περιγράψει τις μνημονικές λειτουργίες. Τα στάδια που περνάει το κέρι από την αρχικά καυτή, εντελώς υγρή μορφή του έως την κρύα, στεγνή κι απόλυτα συμπαγή είναι πολλά, καθώς πρόκειται για διαδικασία που διαρκεί ώρες.

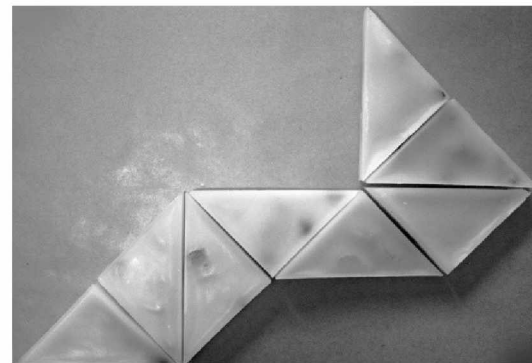
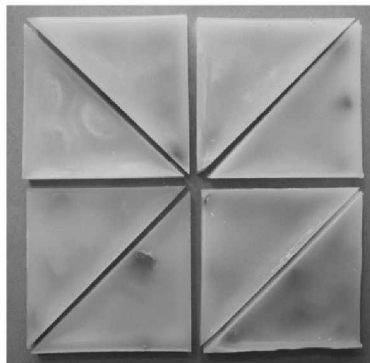
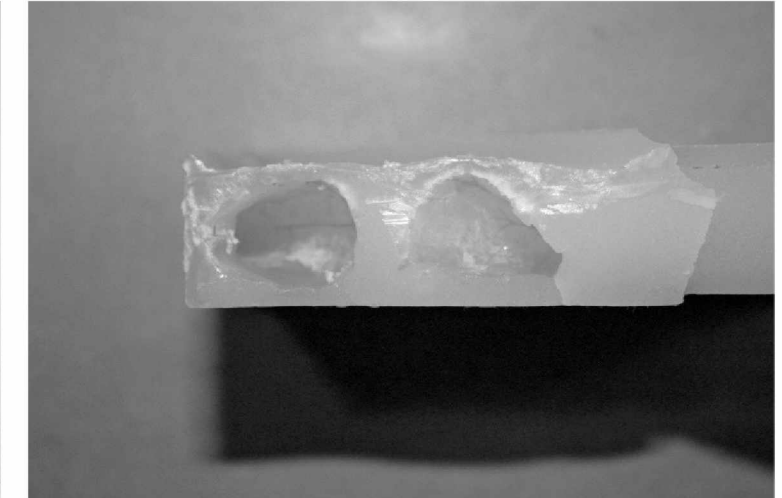
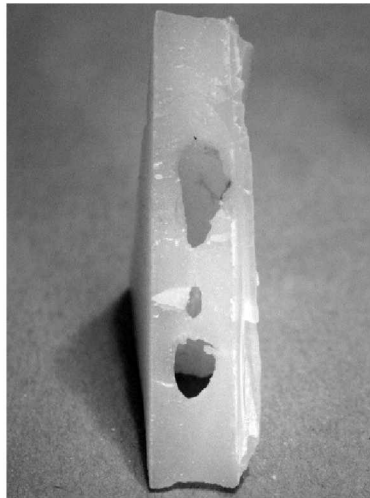

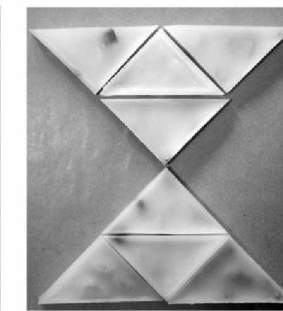
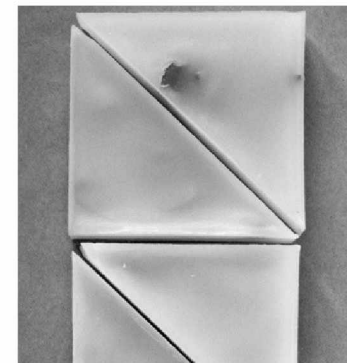
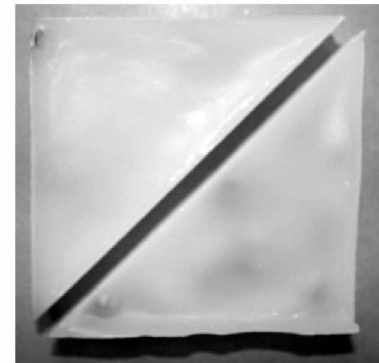
Η λογική των τομών με την ανάπτυξη ενός διαλόγου γεωμετρικής αντιπαράθεσης εντός κι εκτός νοηματοδοτείται επιπλέον από τις αντιθέσεις που διαπιστώθηκαν στους συσχετισμούς των ποιοτήτων του φρέατος.

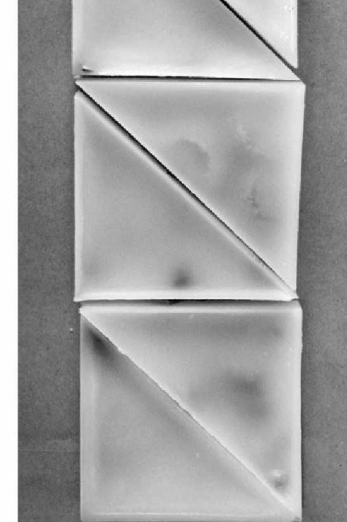
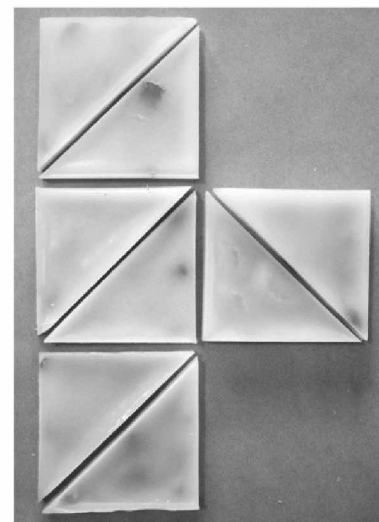
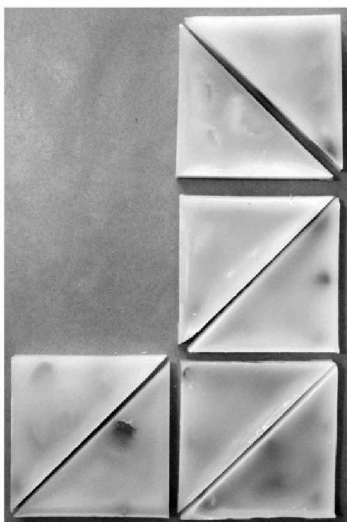
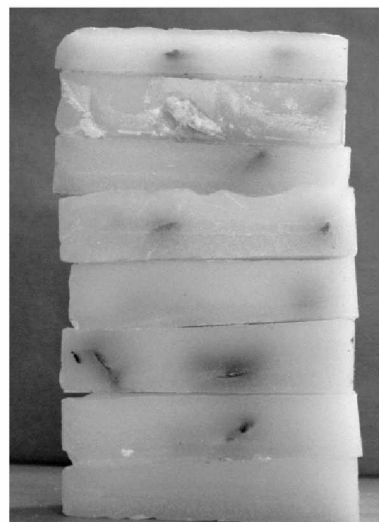
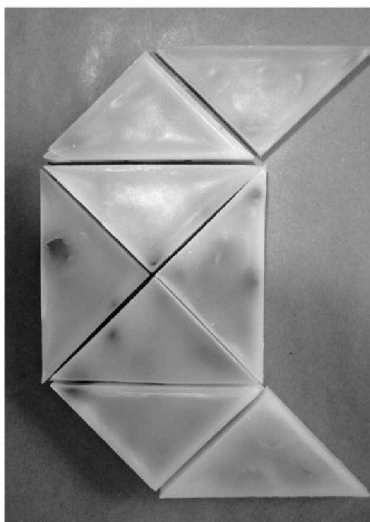
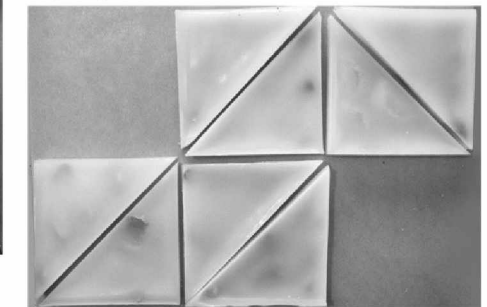
Η οργανικότητα εγκαταλείφθηκε και η γεωμετρία των καλουπιών έγινε τριγωνική. Το σχήμα αυτό δημιουργούσε ένα σαφές εξωτερικό όριο ενώ οι τομές στο εσωτερικό προέκυπταν από την αφαίρεση οργανικών δομών από τη μάζα τους.

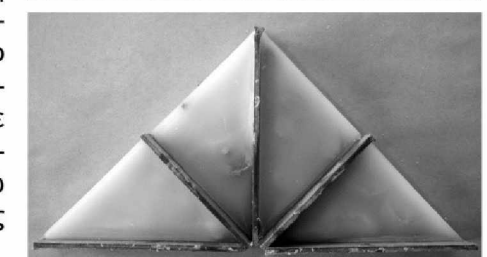
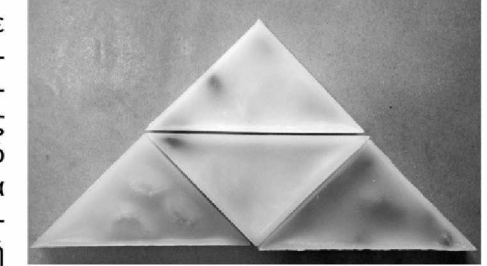
Σε αυτές προστίθενται και οι μεταφορικές ερμηνείες, που ακολουθούν τη προβληματική με αποτέλεσμα οι δομικές αυτές σχέσεις να καταλήγουν να μιλούν για σύγκρουση.

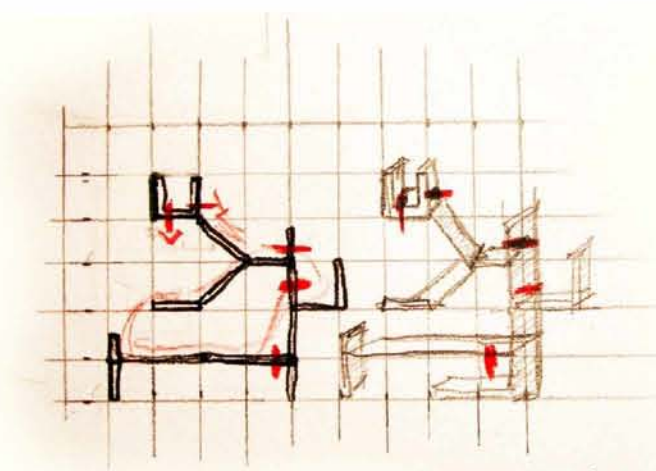

τριγωνικά καλούπια

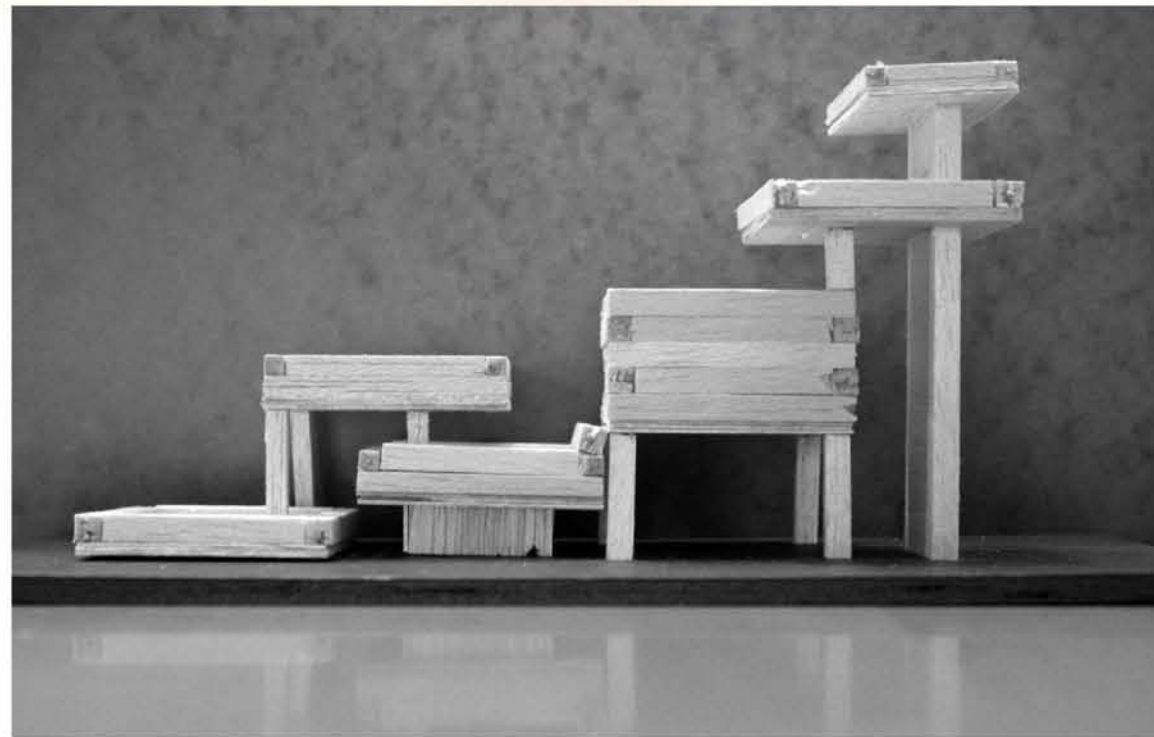

Οι δύο γλώσσες δεν κατηγοριοποιούνται σε κύρια και δευτερεύουσα, οι ρόλοι εναλλάσσονται μεταξύ τους ανάλογα με τη σκληρότητα ή τη μαλακότητα των ιχνών τους στο κερί, οι οποίες ως συνθήκες θέτουν ακόμα βαθμό ελέγχου, σε αυτό το στάδιο που ακόμα διερευνάται η σχέση με το μέσον. Επίσης μέσα στο χρόνο μελετώ τυπολογίες διαφυγής και τρυπωμάτων.

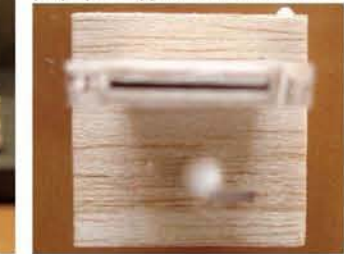

section.

Συνεπώς το καλούπι είχε σχεδιαστεί με τρόπο ώστε το υγρό υλικό να γεμίζει μία περιοχή και από μικρές οπές διαφυγής να εισέρχεται στην επόμενη, ή να εκρέει έως ότου γεμίσει την επόμενη και κατόπιν να συντελείται η πλήρωση της περιοχής που βρίσκεται η οπή. Το αποτέλεσμα διέφευσε εντελώς και τις δύο αυτές προσδοκίες, αφενός μεν (αν η οπή ήταν στα πλάγια) όταν γέμιζε μία περιοχή το υλικό που διέφευγε εφάπτετο των τοιχωμάτων του καλουπιού εξωτερικά και στεγνώνοντας δεν μπορούσε να αποχωριστεί από το συγκεκριμένο μέρος του καλουπιού, τουλάχιστον όχι χωρίς να σπάσει η κέρινη σύνδεση, κι αφετέρου (αν η οπή ήταν από κάτω) το κέρι στεγνώνει γεμίζοντας μια περιοχή και ήταν αδύνατο να περάσει στην επόμενη. Το στάδιο αυτό έδωσε μέρη κι όχι ενιαίο σύνολο.

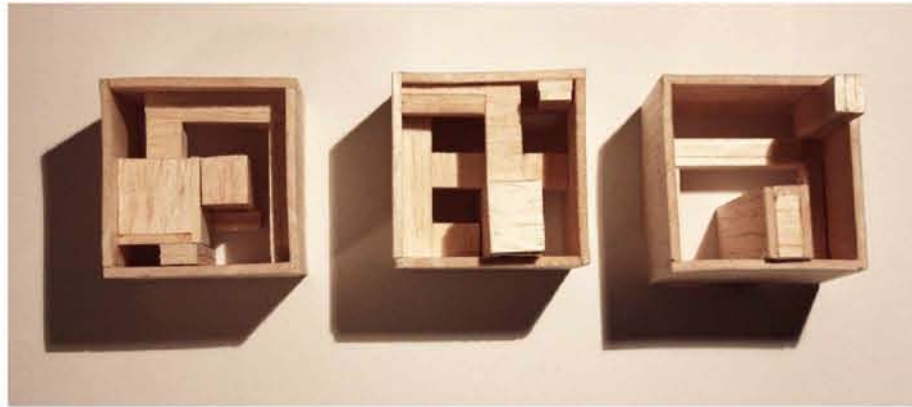
Μια στοιχειώδης απόπειρα κατοίκησης των τριγωνοειδών καλουπιών ως σύστημα και διαδρομής από το ένα στο άλλο με πρωταγωνιστή ένα μικρό σκοράκι τροφίμων έφερε στο φως το επόμενο πρόβλημα προς επίλυση: την έλλειψη σύνδεσης των μελών μεταξύ τους άρα και δυνατότητας επικοινωνίας. Επόμενος στόχος ήταν η σχεδίαση ενός ολοκληρωμένου συστήματος από balsa, το οποίο θα έδινε με την απομάκρυνση του καλουπιού ένα συνολικό αποτέλεσμα ενός δικτύου, δηλαδή θα περιλάμβανε τα μέρη και τις ενώσεις τους. Για να επιτευχθεί αυτό το ζητούμενο έπρεπε το κέρι να χυθεί όλο μαζί – βλ. ορολογία «κουστούμι».

συνεχής ροή,
“κουστούμι”

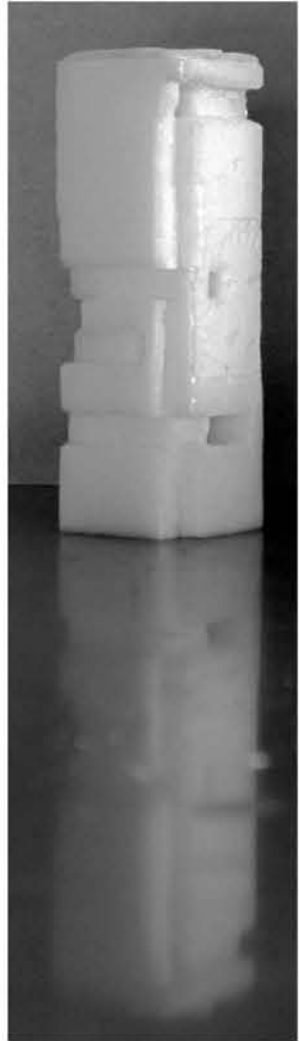

Η ένωση πέτυχε μόνο όπου οι οπές των μερών ενώνονταν με μπάλα, οπότε ο συνδετικός όγκος δεν ήταν ελεύθερος να διαμορφωθεί αλλά περιγεγραμμένος.

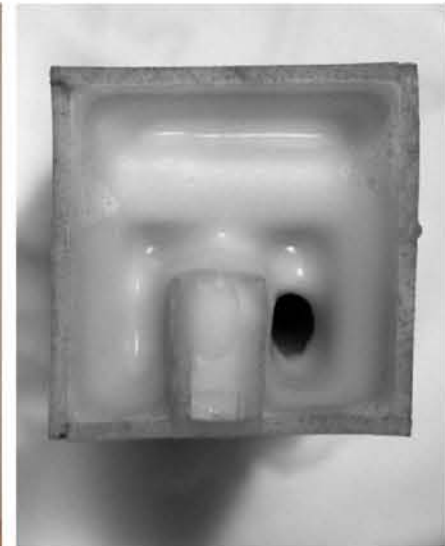
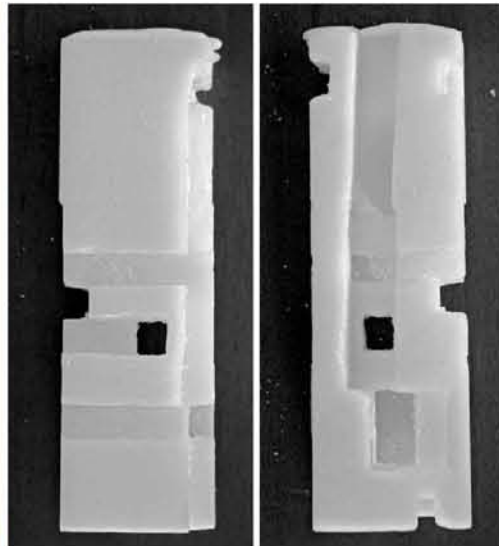

εργαλείο "πύργος"

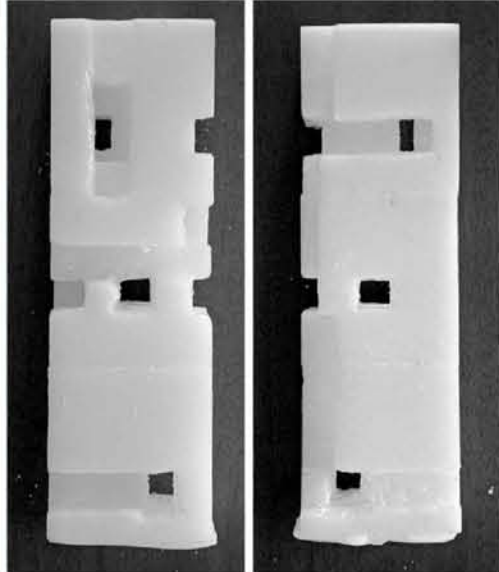

η οργανική σχέση αντιστροφής πλήρους-κενού θα μπορούσε να συσχετιστεί άμεσα με την ιδιότητά της, ως ζωντανού οργανισμού, να δημιουργεί κενά κι αντιστρόφως να τα συμπληρώνει δημιουργικά με φανταστικές συνθέσεις υπαρκτών πραγμάτων, ένα αληθοφανές κολλάζ με στοιχεία από τη διαδικασία παραγωγής ονείρου, που όπως αποδεικνύεται επιστημονικά παραπλανά εύκολα.

Όπως είναι λογικό, μετά από την αποτυχή παραγωγή ενός ενιαίου αντικειμένου επιχειρήθηκε διαφορετική τακτική σχεδιασμού του καλούπιού. Πιο συγκεκριμένα, το καλούπι του εργαλείου «πύργος» ήταν συναρμολογούμενο και αποτελείτο από 3 μέρη – κύβους διαστάσεων 5x5x5 εκατοστών, που τους λείπουν οι δύο απέναντι πλευρές και συνεπώς αν τοποθετηθούν ο ένας πάνω στον άλλο δημιουργούν ένα ενιαίο πυργάκι. Στο εσωτερικό αυτών των κύβων αναπτύσσεται στις τρεις διαστάσεις ένα δίκτυο από «διάδρομους» μήκους πολλαπλάσιου του ενός εκατοστού, κάθετους και οριζόντιους, που ενώνονται μεταξύ τους και με τα κομμάτια των άλλων κύβων. Με κάθε διαφορετικό τρόπο ένωσης των κύβων (άλλη σειρά, ίδια σειρά αλλά ανάποδη τοποθέτηση, κλπ) τροποποιείται το εσωτερικό δίκτυο, κι έτσι η «μήτρα» παραγωγής αυτών των πυργακίων αποκτά τη δυνατότητα να πολλαπλασιάζει τ' αποτελέσματά της.

Αφού χυθεί και στεγνώσει το κέρι, αφαιρείται προσεκτικά η μπάλα από το εξωτερικό κέλυφος αλλά και από το εσωτερικό της κατασκευής

(διάδρομοι) κι έτσι προκύπτει η ενιαία κατασκευή με επιμέρους κομμάτια που ενώνονται μέσω ενός δικτύου. Οι διάδρομοι εφόσον αφαιρούνται είναι τώρα το «κενό» και το κενό που υποδέχτηκε το κέρι είναι τώρα το «πλήρες» σ' αυτή τη σχέση αντιστροφής. Στο σημείο αυτό αξίζει ν' αναφερθεί ότι στην ουσία αυτό το στάδιο επεξεργασίας του υλικού ακολουθεί την ίδια λογική με το καλούπιωμα των φρούτων, όπως για παράδειγμα αντιστράφηκαν οι ρόλοι πλήρους-κενού στην περίπτωση του κάθετου εσωτερικού κενού που αφήνει ο ινώδης πυρήνας του μανταρινιού. Όσον αφορά στη μνήμη, την εννοιολογική μεταφορά, ακολουθώ κάθε βήμα της εργασίας

Εργαλείο: “αλληλεπίθεση τομών”

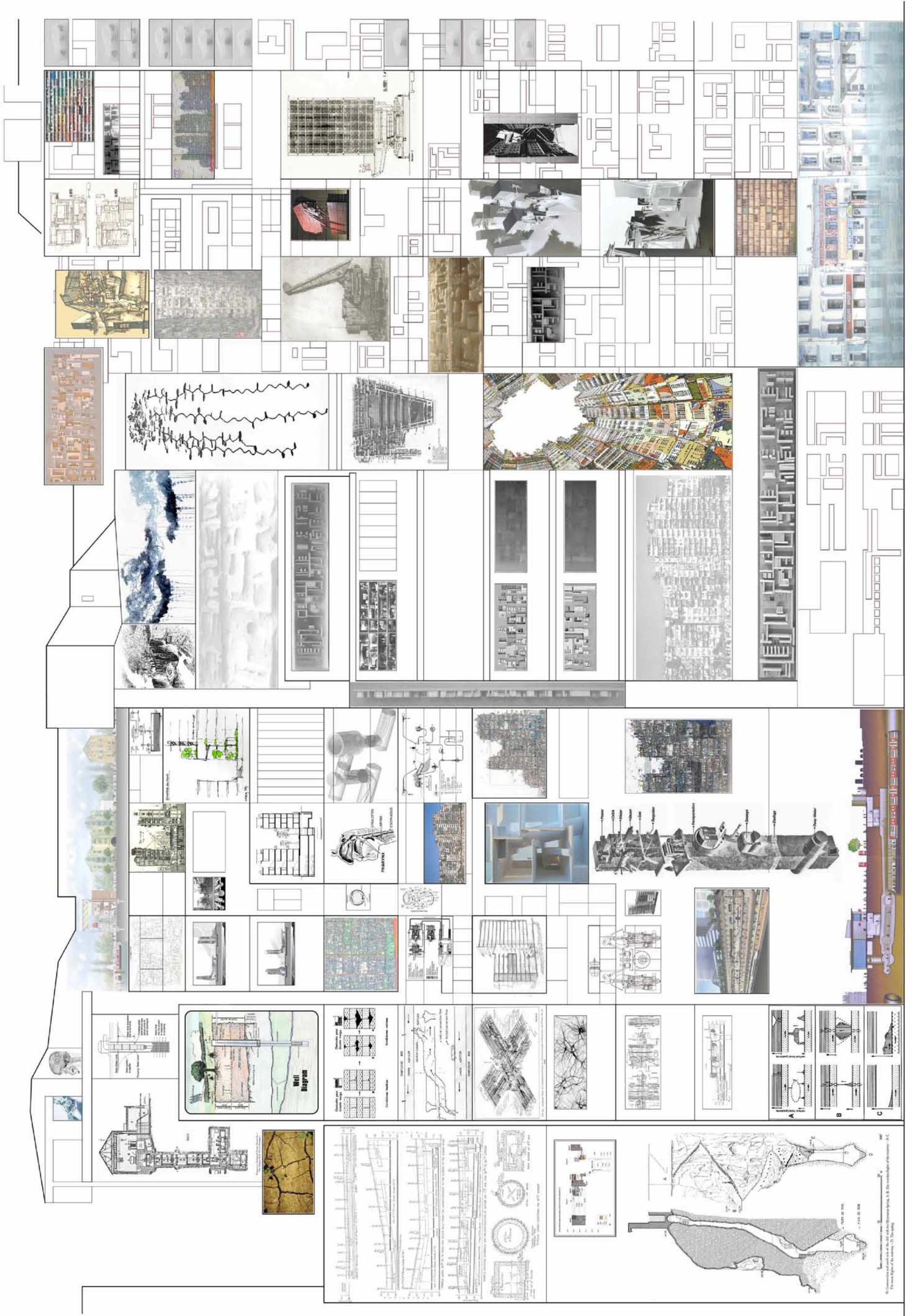
Η πειραματική διαδικασία με το υλικό απέφερε τα αποτελέσματα που μέχρι τώρα αναφέρθηκαν ακολουθώντας έναν περισσότερο διαισθητικό τρόπο με οδηγό κυρίως τις βασικές έννοιες ως προς τις οποίες μελετήθηκαν το πηγάδι και στην παρούσα εργασία οι πόλεις, δηλαδή την οργανικότητα, τα δίκτυα και τις υποδομές, τις αντιθέσεις πλήρους-κενού, φωτός-σκιάς. Τα προϊόντα της επεξεργασίας του κεριού, και ειδικά το τελευταίο, το πυργάκι, συνέβαλλε πολύ στον εντοπισμό του είδους των πόλεων που θα ασχολείτο αυτή η μελέτη. Οι τειχισμένες πόλεις έμοιαζαν να πληρούν όλα τα κριτήρια, όπως για παράδειγμα η Κόουλουν, ένα περιτειχισμένο κλειστό σύστημα – δίκτυο, λαβυρινθώδους δομής, με θεοσκοτεινούς, λαγουμοειδείς διαδρόμους, με όλες τις ποιότητες χώρου του υπεδάφους – την έλλειψη αέρα, φωτός, υγείας –, τις ασφυκτικές πυκνότητες κατοίκησης, τέτοιες που τα κενά να διαγράφονται καθαρά σε κατόψεις, όψεις και τομές. Αυτές οι τελευταίες αποτέλεσαν το στοιχείο – κλειδί στη μεταφορά όλων των παραπάνω σκέψεων σε φαβέλες και πόλεις όπως η Κόουλουν.

Στο σχέδιο αυτό εμφανίζονται “υπό την προστασία” της κορυφογραμμής της πόλης κάθε είδους τομές προερχόμενες από τις εννοιολογικές ενότητες που έχουν απασχολήσει μέχρι στιγμής την εργασία. Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με το πηγάδι, το είδος χώρου που απασχόλησε το ερευνητικό μου (και λειτουργεί ως θεωρητικό υπόβαθρο της διπλωματικής) παρουσιάζονται τομές εδάφους, ριζών, υπόγειων αγωγών υδάτων και λυμάτων, υπονόμων, πηγαδιών. Επίσης, περί της θεματολογίας της μνήμης, που επίσης απασχολεί, υπάρχουν τομές εγκεφάλου, νευρωνικών συνάψεων, και τέλος σχετικές με την πόλη, όσο κατευθύνεται το βλέμμα προς τα δεξιά συναντά τομές αστικών δικτύων υποδομών – οδικών, υπονόμων, σιδηροδρομικών σταθμών, ηλεκτρικού, αερίου, υδάτων-, εγκάρσιες τομές κτιρίων και κτιριακών συγκροτημάτων, υπόγειες και υπέργειες. Ακόμα, στο “διάλογο” αυτό μεταξύ των τομών εμφανίζονται και τομές μη ανθρώπινων πόλεων (πχ μυρμηγκοφωλιές σε τομή), ουτοπικές πόλεις-πολεμικές μηχανές θεωρητικών της αρχιτεκτονικής (Λέμπους Γουντς), υπόγειες πόλεις σκαμμένες μέσα σε βράχους (Καππαδοκία), υπόγεια δωμάτια ως αμυντικός μηχανισμός κατά τη διάρκεια πολεμικών επεισοδίων (Βιετκόνγκ), καθώς και επεξεργασμένα μοντέλα αναπαράστασης των δικτύων αυτών (μακέτες), εργαλεία που σχεδιάστηκαν και κατασκευάστηκαν με πρόθεση να μελετήσουν τις ιδιότητες αυτών των δικτύων όχι υπόγεια αλλά υπέργεια, στις επιμήκεις προσόψεις των μετώπων της Κόουλουν.

Ακόμα, είναι εμφανής η σχέση όλων των αναλογιών που με ενδιαφέρουν και με ελκύουν ενστικτωδώς με το “μη συνειδητό” μέρος της σκέψης και χωρικά του κεφαλιού. Ένα δικτυακό συνδυασμό υπόγειων σωληνώσεων κι αποχετεύσεων, εγκεφαλικών αρτηριών και νευρώνων, σιδηροδρομικών σταθμών, μυρμηγκοφωλιών, συνδέσμων επικοινωνίας των υπόγειων νερών (πηγάδια), μεσαιωνικών αστικών δομών. Κι αν παρατηρήσει κανείς αυτήν την πόλη που είναι τόσο συμπαγής και με τα επιμήκη μέτωπα, τους ορόφους να συνδέονται σε διάφορα ύψη μεταξύ τους, και τη συνέχεια της πυκνότητας να διαρρηγνύεται από αστικές “χαράδρες” (κι αυτό φαίνεται στις τομές πολύ αδρά), αναπόφευκτα εντυπωσιάζεται με τις αναλογίες με το αντικείμενο της μελέτης. Το γεγονός ότι φιλοξενούνταν σε αυτό το μέρος όλες οι παράνομες δραστηριότητες της πόλης αυτόματα το προσδιορίζει ως το «ασυνειδητο μέρος της πόλης», το σκοτεινό (κυριολεκτικά αλλά και μεταφορικά), το χώρο όπου ανθούν όλες οι «απωθημένες» από το «υγιές» κομμάτι της πόλης συνθήκες (κλοπή, ναρκωτικά, πορνεία, έλεγχος από συμμορίες). Η πόλη λειτουργεί κανονικά έχοντας πλήρη επίγνωση κάθε στιγμή της ύπαρξης του σκοτεινού αυτού μέρους της και των πράξεων που λαμβάνουν χώρα σε αυτό, όμως κάτι την εμποδίζει να το επισκεφθεί, να σχετιστεί μαζί του, να το αποκαταστήσει.

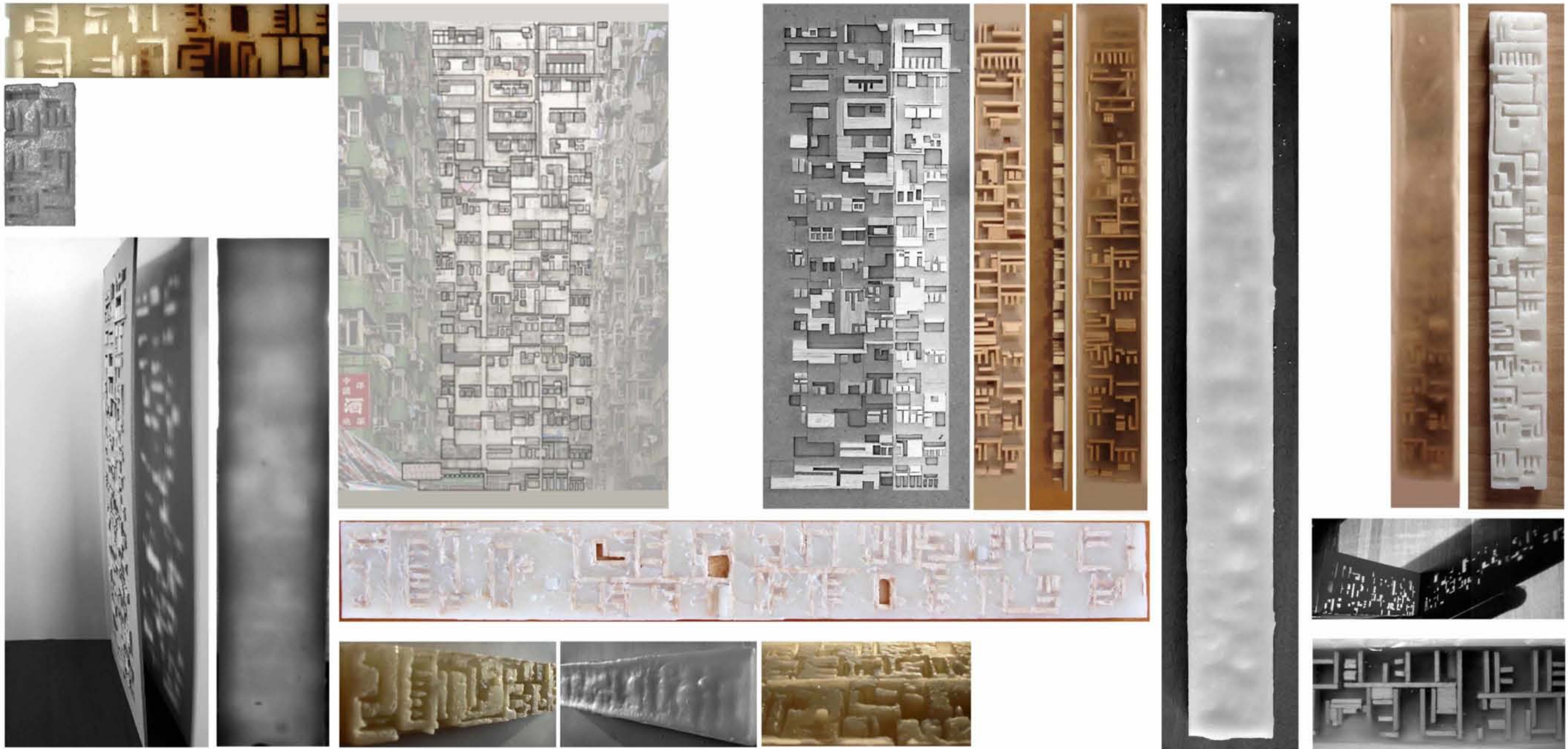
Αυτό το συνονθύλευμα ετερόκλητων τομών του υπεδάφους αλλά και υπέργειων αστικών τομών, χρησιμεύει ως μια απόπειρα οργάνωσης του υλικού και φέρνει στο προσκήνιο τη μεγάλη σημασία της τομής ως εργαλείου απαραίτητου για την αποκάλυψη του εσωτερικού, της δομής και των λειτουργιών. Στον ιδεατό διάλογο όλων αυτών των σχεδίων το κοινό σημείο αναφοράς συνίσταται στην ουσία του σχεδίου που τέμνει τη μάζα, συνεπώς φέρνει το ασφαλές, κλειστό, σκοτεινό, εσωτερικό και προφυλαγμένο στο φως. Το αποκαλύπτει, δίνει τη δυνατότητα να παρατηρηθεί ως προς κάθε λεπτομέρεια, να εκτεθεί, να ελευθερωθεί. Όμως, η διαδικασία που μόλις περιγράφηκε θα μπορούσε να αφορά ταυτόχρονα μια εσωστρεφή πόλη με πολύ υψηλή εγκληματικότητα, ένα βαθύ πηγάδι πλούσιο σε αποθέματα νερού, αλλά και μια απωθημένη ανάμνηση.

Ίσως λοιπόν η αρχιτεκτονική της μνήμης να μην είναι μια φανταστική δομή αποθηκευτικού χώρου, αλλά η υπαρκτή αρχιτεκτονική του περιθωρίου με τους χίλιους τρόπους που είναι ήδη υλοποιημένη μέχρι σήμερα.

Section of the building, showing the structure of the overhang. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z.

εργαλείο: “πίνακας φωτός-σκιάς”

Η επιλογή των πόλεων σλαμ είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη των πειραματισμών ως προς τις γεωμετρίες και τους ρόλους των εργαλείων. Πλέον, στον πλούτο των ιδεών του θεωρητικού υπόβαθρου έρχεται να προστεθεί η χωρική κυριολεξία των σλαμς, που καθιστά αυτομάτως το αντικείμενο του σχεδιασμού πολύ πιο συγκεκριμένο. Για την ακρίβεια, χωρικές ποιότητες αντιθέσεων όπως αυτές του φωτός και της σκιάς ή του κενού και του πλήρους

βρίσκουν πιο εντοπισμένο αντικείμενο εφαρμογής στα αστικά μέτωπα των σλαμ. Με τον τρόπο αυτόν, η όψη ενός «αστικού πηγαδιού» της Κούλου του Χόνγκ Κόνγκ, μετατρέπεται σε ένα πεδίο γεωμετρικών αντιθέσεων σε σχεδιαστικό επίπεδο, και εν συνεχεία σε ένα πίνακα όπου το πρόστυπο και έκτυπο ανάγλυφό του έρχεται να δηλώσει τις εσοχές και προεξοχές ενός μετώπου, εμφανίζοντας ακόμα ένα, υπέργειο αυτή τη φορά, δίκτυο.

Η σχεδιαστική επεξεργασία περιορίστηκε στη σχηματική ενοποίηση των όμοιων τονικά περιοχών της όψης, που σε δεδομένες φωτιστικές συνθήκες δεν ταυτίζονται απόλυτα με τις ρεαλιστικές γεωμετρίες των ανοιγμάτων μιας πρόσοψης. Αυτός είναι και ο λόγος που η συγκεκριμένη ερευνητική διαδικασία μελετά τις αντιθέσεις σχηματοποιώντας τη σκίαση. Το αποτέλεσμα που προκύπτει ως παράτυπη αποτύπωση προσομοιάζει στην όψη μιας μάδερμπορντ, μιας μητρικής κάρτας, που αποτελεί το κεντρικό και βασικό τυπωμένο ηλεκτρονικό κύκλωμα ενός σημερινού υπολογιστή, και περιλαμβάνει τη μνήμη, τον επεξεργαστή και άλλα βασικά υποσυστήματα. Ένα ακόμα νευραλγικής σημασίας δίκτυο, που ακολουθεί πιστά τις αναλογίες των συμβόλων της μνήμης και του ασυνείδητου που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Σε ένα επόμενο στάδιο αυτής της επεξεργασίας στην όψη, επιλέχθηκε μια λεπτή κατακόρυφη λωρίδα στην οποία η χάραξη, που είχε σχεδιαστεί με βάση τους σχηματισμούς της σκίασης αλλά και των ίχνων του φωτός επί της όψης (όπως προαναφέρθηκε), απέκτησε τρίτη διάσταση. Κατόπιν, επιχειρήθηκε έκχυση υγρού κεριού στο καλούπι και τέλος προέκυψε μια λεπτή ράβδος, με αποτυπωμένα τα ίχνη του σχεδίου φωτός – σκιάς μέσα της. Στις εικόνες που προηγήθηκαν μπορούμε να παρατηρήσουμε κάποια χαρακτηριστικά στάδια της πήξης του κεριού της ράβδου. Χαρακτηριστική είναι η πλήρης διαφάνεια όταν το κερί βρίσκεται στην εντελώς υγρή μορφή του, η οποία χάνεται σταδιακά παραχωρώντας τη θέση της σε μια αδιαφανή, μαλακή μάζα έως ότου παγώσει και γίνει συμπαγής. Αλλά ακόμα και τότε παραμένει ελαφρά διαπερατή από το φως.

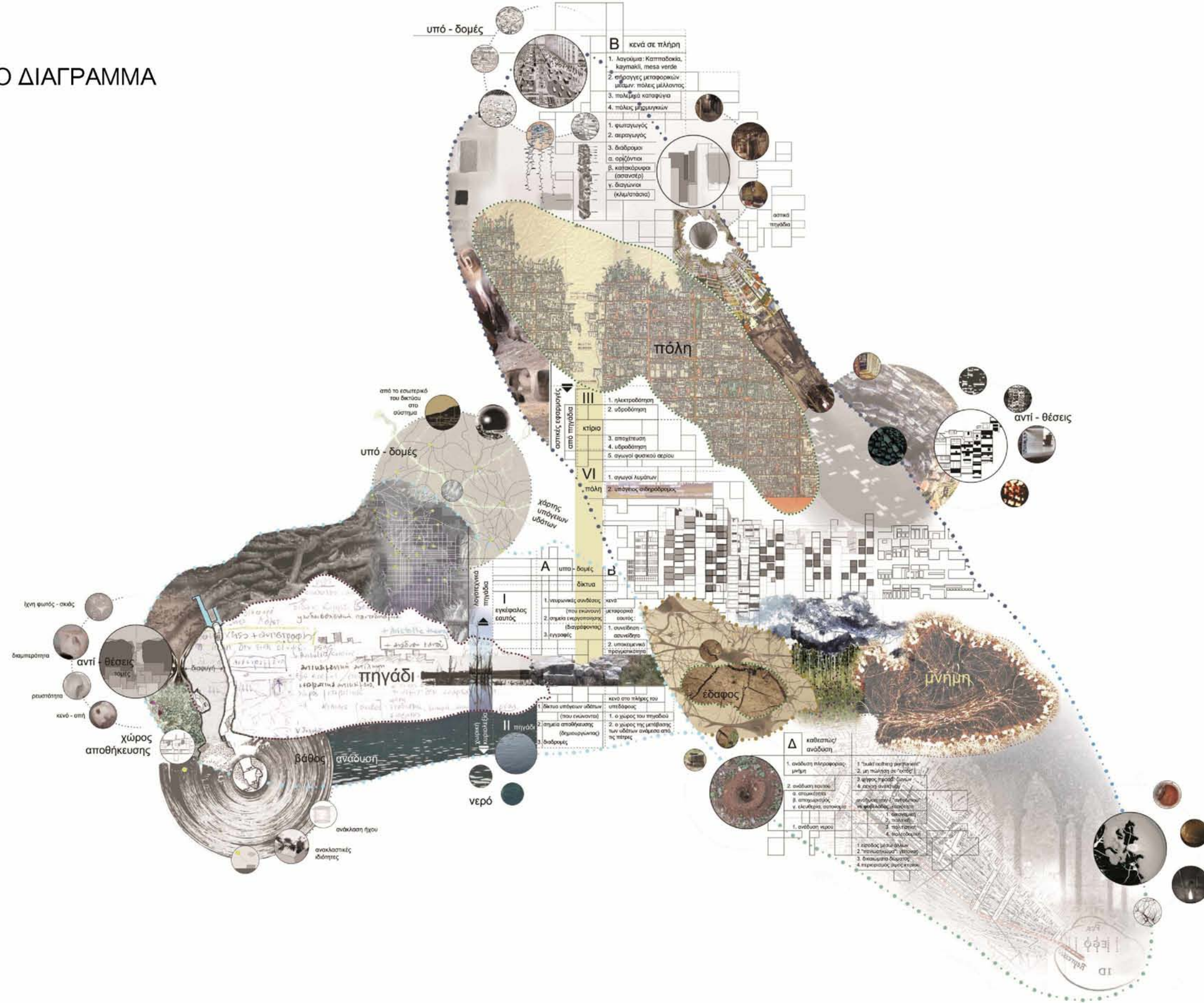
Τα δύο αυτά εργαλεία διευρύνουν σε μεγάλο βαθμό τις δυνατές αναγνώσεις του αστικού μετώπου ως προς τον παράγοντα φως. Σε αυτό το σημείο αξίζει ν' αναφερθεί ότι τα αντικείμενα που προέκυψαν από αυτές τις διαδικασίες λειτουργούν από μόνα τους ως φίλτρα ή μηχανές παραγωγής φωτιστικών συνθηκών ίδιας λογικής με αυτά των όψεων, εντελώς ανεξάρτητα από αυτές. Πιο συγκεκριμένα, με τις οπές ή τις λεπτές κέρινες – σε ένα βαθμό διαπερατές από το φως – επιφάνειες, μπορούν να επιτρέπουν από το φως να περνά από κάποια σημεία τους, με αποτέλεσμα αν τοποθετηθούν στο ενδιάμεσο μιας φωτεινής πηγής και μιας επίπεδης επιφάνειας σχηματίζουν πάνω σε αυτήν το σχέδιο της όψης που φέρουν (όπως φαίνεται στις κάτω και δεξιά εικόνες της προηγούμενης σελίδας).

Το γεγονός αυτό είναι απόρροια της δημιουργίας της ίδιας της μήτρας, που παράγει τις γεωμετρίες, ως συστήματος κενών και πλήρων. Το περισσότερο ενδιαφέρον, όμως, είναι ο τρόπος με τον οποίο η έκθεση στο φως αντιστρέφει τους ρόλους κενού και πλήρους στην εικόνα πάνω και αριστερά. Σε ένα ημιτελές στάδιο, όπου το υλικό της πλήρωσης που σταδιακά αφαιρείται, το ξύλο, υπάρχει κατά το ήμισυ, παρατηρείται ότι το κερί είναι το κενό ως προς το ξύλο (στο μέρος που το έχει στη μάζα του), μιας και το ξύλο είναι περισσότερο συμπαγές και αδιαφανές, αλλά το κερί και πάλι είναι το πλήρες σε σχέση με το κενό που το ξύλο αφήνει όταν αφαιρείται. Αυτό συμβαίνει διότι με την τοποθέτηση του κεριού στο φως η μάζα του επιτρέπει στις ακτίνες του να περνούν ανάλογα με το πόσο παχύ είναι το στρώμα σε κάθε σημείο, και προφανώς εκεί απ' όπου έχει αφαιρεθεί το ξύλο η φωτεινότητα αυξάνεται. Για το ίδιο λόγο τα ίχνη εμφανίζονται αχνά ακόμα κι αν η ράβδος τοποθετηθεί στο φως ανάποδα (με την πλάτη της στο θεατή).

Όλα αυτά τα εργαλεία κι οι παρατηρήσεις που τα συνοδεύουν θα αποδειχθούν εξαιρετικά χρήσιμα στις προτάσεις που ακολουθούν, μιας και πρωταρχικός στόχος της επέμβασης θα είναι η εισαγωγή κατά το δυνατό περισσότερου φωτός μέσω λεπτών τομών σε όλο το μήκος του μετώπου. Επίσης, η αντικατάσταση των συμπαγών τοίχων που ήδη υπάρχουν με άλλα περισσότερο διάτρητα στοιχεία θα αποτελέσει ένα επόμενο στάδιο, ακολουθώντας πιστά τα ίχνη των μελετών με βάση τα συγκεκριμένα εργαλεία, σε συνδυασμό πάντα και με άλλα στοιχεία και γεωμετρίες. Το αποτέλεσμα, που εξασφαλίζουν αυτά τα μέσα είναι η μεταφορά της αίσθησης της οργανικότητας και της ετερογένειας στην πρόταση αυτή, που περισσότερο από την επέμβαση, την προσθήκη και την αλλαγή, μετράει η διατήρηση. Συνεπώς, τα εργαλεία απομνημονεύουν τις γεωμετρίες του χάους και τις μεταφέρουν στην προσπάθεια τακτοποίησης και εξορθολογισμού προστατεύοντάς την από το να καταλήξει άκαμπτη και αποστειρωμένη.

ΤΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

BIII 1,2 -- ΓIV 2 -- EIII 2β _ Πλίνθοι προεξέχοντες κ περιστρεμμένοι

Η πρόταση B III 1,2 -- Γ IV 2 -- E III 2β αποτελεί μια επέμβαση στο ήδη υπάρχον αλλά επειδή βασίζεται στην πλέον στοιχειώδη δομική μονάδα, το τούβλο, μπορεί να θεωρηθεί ωστόσο και εκ νέου στρατηγική σχεδιασμού. Στη λογική της διατήρησης, που είναι πρωταρχικής σημασίας, έρχεται να προστεθεί η επείγουσα ανάγκη για φυσικό φωτισμό σε όσο το δυνατό περισσότερα σημεία. Επειδή φυσικά δεν είναι εφικτή η αφαίρεση όλων των δομημένων τμημάτων που απαιτούνται για να φωτιστεί επαρκώς το συγκρότημα, κι αν ήταν, σίγουρα δεν θα συνδυαζόταν με την αρχή της διατήρησης. Συνεπώς, εμφανίζεται στο προσκήνιο η διάτρηση με έναν τρόπο, όμως, απόλυτα οργανικό, που έχει ήδη παρατηρηθεί ως τέτοιος σε άλλες σλαμς. Το κείμενο του δημοσιογράφου Ρόμπερτ Νιούγουιρθ περιγράφει πολύ παραστατικά την εξής εικόνα :

«Στεκόμενος εκεί, είδα το εντυπωσιακό πανόραμα μιας γειτονιάς με σπίτια στη σειρά, στοιβαγμένα το ένα πάνω στο άλλο. Η μορφή τους ήταν δυναμική: τούβλα προεξείχαν σε παράξενες γωνίες, τμήματα πλακών πακτωμένα σε τσιμέντο, τοίχοι που εγείρονταν μόνο για να διακοπούν απότομα στο ήπιο γαλάζιο του ουρανού. Τα σπίτια έμοιαζαν να κλίνουν προς τον ήλιο συμπιέζοντας το ένα το άλλο ώστε να κερδίσουν λίγο φως και λίγο αέρα. Από απόσταση έμοιαζαν να μην υπάρχουν ούτε δρόμοι, ούτε αυλές, ούτε γαλήνια ησυχία κανενός είδους. Απλά ένα μελίσσι ανθρώπινων κατοικιών.» (Ρόμπερτ Νιούγουιρθ, σελ.36)

Η περιγραφή του Νιούγουιρθ από την πρώτη του επίσκεψη στη φαβέλα Rocinha του Rio de Janeiro αναφέρει τούβλα που προεξέχουν σε παράξενες γωνίες (bricks jutting out at odd ends). Η εικόνα των πρόχειρα χτισμένων τοίχων από τις ερασιτεχνικές συντεχνιακές ομάδες mutiroes, που έχουν ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, προκαλεί οικεία αίσθηση σε τέτοιου είδους γειτονίες. Επίσης, δημιουργεί την ψευδαίσθηση της εισχώρησης του φωτός και του αέρα στο εσωτερικό των κατοικιών διαμέσου των κενών που δημιουργούνται από την περιστροφή των τούβλων γύρω από κατακόρυφο άξονα.

Η επέμβαση αυτή γίνεται στα πλάγια των κτιρίων όπου υπάρχουν εσοχές ώστε να αυξάνονται τα επίπεδα φωτισμού και ο αερισμός χωρίς να διαρρηγνύεται το μέτωπο. Η επιλογή του σημείου (ενός ή και περισσότερων) της επέμβασης είναι υψίστης σημασίας, διότι ενδιαφέρει η κατά το δυνατόν διατήρηση της συνοχής της πρόσοψης. Ακολούθως, επελέγησαν τα πλάγια

των κτιρίων – σε όποια σημεία είναι εκτεθειμένα στις εξωτερικές συνθήκες – για την τοποθέτηση αυτών των εναλλακτικών πλινθοδομών.

Όμως όταν εισάγεται στο σκεπτικό αυτό το κείμενο του Neuwirth, η ελαφριά ή έντονη περιστροφή των τούβλων γύρω από τον άξονά τους δίνει διαφορετικό αποτέλεσμα από αυτό που αντίκρουσε ο δημοσιογράφος. Αυτό συμβαίνει επειδή η περιστροφή – και η συνεπαγόμενη αυτή προεξοχή – των τούβλων μπορεί να αντλούν την καταγωγή τους από τα ακούσια σφάλματα των τεχνιτών στις mutiroes, αλλά στην πρόταση αυτή οργανώνονται και κανονικοποιούνται. Οι γωνίες περιστροφής είναι περισσότερες από μια αλλά δεν είναι και άπειρες. Με τον τρόπο αυτό, υπάρχει ετερογένεια αλλά όχι και αταξία, διατηρείται εκτός από το μέτωπο άθικτο, και η αίσθηση της οργανικότητας και της κίνησης του εν ζωή συγκροτήματος, μιας και η κλίση δημιουργεί ροπή σύμφωνα με τους κανόνες της φυσικής, άρα διατηρεί και μια δυναμική, όπως αυτή που αρχικά εντόπισε ο Νιούγουιρθ. Έτσι αξιοποιείται η πολύτιμη προσφορά του τυχαίου και του σφάλματος, που δεν «διορθώνεται», αλλά διατηρείται υπό προϋποθέσεις και αναβαθμίζει το χώρο σε σχέση με ό,τι υπήρξε προτού αυτό συμβεί.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ατμόσφαιρες που δημιουργούνται από αυτήν την πρόταση, με ποιότητες αντιθέσεων, έντονες σκιάσεις, και στοιχεία που μας οδηγούν στις αρχικές προσόψεις του μετώπου αλλά και στο εργαλείο «πίνακας φωτός – σκιάς». Επίσης, τη νύχτα οι τοίχοι αυτοί λειτουργούν στην αντιστροφή τους αφού είναι το ηλεκτρικό φως από το εσωτερικό των σπιτιών που αφήνεται να φωτίσει το γύρω χώρο. Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί το ίχνος των ακτινών του φυσικού φωτός που περνάει από τους διάτρητους τοίχους και εναποθέτει τη σκιά των σχηματισμών τους στο εσωτερικό των δωματίων και των διαδρόμων (παραδείγματα όλων αυτών των ατμοσφαιρών υπάρχουν στο σχέδιο που ακολουθεί).

Στην περίπτωση της διατήρησης των γεωμετριών ισχύει απλή αντικατάσταση των εσωτερικών τοίχων των «αστικών πηγαδιών» με τοίχους από προεξέχοντα τούβλα. Όμως, στον εκ νέου επανασχεδιασμό του συγκροτήματος μπορεί να χρησιμοποιηθεί το εργαλείο πύργος σε μια παραλλαγή της κλιμακός του. Η δομική μονάδα που έχει σχεδιαστεί στα πλαίσια της εργασίας αυτής (πύργος) λειτουργεί ως τούβλο, που στην επανάληψή του δίνει έναν τοίχο, αλλά με οπές. Το συγκεκριμένο αντικείμενο περιλαμβάνει ένα ολόκληρο σύστημα οπών και κενών που αναπτύσσονται εντός του και θα μπορούσαν να επιτρέψουν την είσοδο σε ελάχιστες ποσότητες φωτός και αέρα για κάθε μονάδα.

BII1 -- ΓIV1,2 -- Δ III,V -- EIII2γ – Προσθήκη Χρώματος I

Η πρόταση BII1 -- ΓIV1,2 -- Δ III,V -- EIII2γ αποτελεί μια ακόμα σύνθεση των εννοιών και των εργαλείων του εγχειριδίου. Για την ακρίβεια, η διαδρομή αυτή στον πίνακα ξεκινά με το χώρο του πηγαδιού [από τις στήλες κενά σε πλήρη (B - κάθετα) και χωρική κυριολεξία (II – οριζόντια) (B II 1)] σε συνδυασμό τις υψομετρικές διαφορές και με τις εσοχές που σχηματίζουν μεταξύ τους τα κτίρια [από τις στήλες μέτωπο όψεων (Γ κάθετα) και πόλη (VI οριζόντια) (Γ VI 2)]. Με τον τρόπο αυτόν τα δύο είδη χώρων που επελέγησαν μορφοποιούν αυτό που σ' αυτή την εργασία ονομάζεται «αστικό πηγάδι». Τα υπόλοιπα «αστικά πηγάδια» του συγκεκριμένου μετώπου της τειχισμένης πόλης Kowloou παρουσιάζονται μέσα σε κύκλους – επιλεγμένα σημεία επέμβασης. Η επιλογή των τελευταίων πραγματοποιήθηκε με στόχο να μην διαρραγεί έντονα το αστικό μέτωπο και τις επεμβάσεις να υποδεχθούν χώροι που ούτως ή άλλως προσφέρονται για αυτές (τις «αναμένουν»). Από τη στήλη των στρατηγικών επέμβασης σε κτίρια η επιλογή γίνεται από τη στήλη προσθήκες, και συγκεκριμένα προστίθεται χρώμα στις επιφάνειες των μετώπων. Η επέμβαση αυτή θα μπορούσε να γίνει και σε άλλα σημεία αλλά σ' αυτό έχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον μιας και οι επιφάνειες βρίσκονται άλλες σε πρώτο πλάνο κι άλλες στο φόντο. Παρά το γεγονός αυτό παρατίθεται και ένα μέρος του μετώπου που δεν διαθέτει τόσες εσοχές και προεξοχές, αλλά μάλλον εμφανίζεται επίπεδο. Η λογική του χρωματισμού των όψεων ακολουθεί και την επίπεδη επιφάνεια.

Η πρόταση αυτή έρχεται κατευθείαν από τις **favellas** του Rio de Janeiro, τις **conventillos** της La Boca , μιας από τις 47 γειτονιές του Buenos Aires (ο συγκεκριμένος αργεντινικός δρόμος επί του οποίου αναπτύσσεται το πολύχρωμο μέτωπο λέγεται el Caminito), τις **cuarterias** του San Jose. Κάποιοι σκουότες τολμούν να χρησιμοποιούν έντονα χρώματα στις προσόψεις των κατοικιών τους. Αυτό σίγουρα συμβάλλει στην καλή διάθεση και την ευεξία που προκαλούν τα χρώματα αυτά σε σχέση με τα γκριζα ή τα ξεβαμμένα. Τα έντονα χρώματα εκφράζουν την κουλτούρα και το ταμπεραμέντο των ανθρώπων στις φαβέλες, η τολμηρότητά τους υποδηλώνει την αιρετική τους φύση, το χαβά τους, την τρέλα τους. Στις «νόμιμες» πόλεις υπάρχει μια τάξη, μια κοινή αρχή που αποφασίζει για την εμφάνιση των όψεων κάθε κτίσματος. Παρά την απώλεια μιας τέτοιας αρχής στις σλαμς, οι αποφάσεις, που, όπως έχει ήδη αναφερθεί πολλάκις μέχρις αυτού του σημείου, λαμβάνονται σε συνεννόηση με τους άμεσα ενδιαφερόμενους, τους γείτονες, δεν οδηγούν σε ασυνέπεια. Επικρατεί, βέβαια, μια ολίγον ποπ,

ναΐφ, ελαφριά, ίσως ακόμα και κιτς αισθητική, η οποία όμως διαθέτει ισχυρό εσωτερικό ρυθμό. Ο τελευταίος χτυπάει δυνατά αν και λίγο υπόκωφα, όπως ο ίδιος ο παράνομος παλμός των σλαμ που ξεχειλίζουν από ζωή. Τα πολλά διαφορετικά χρώματα αν θεαθούν από απόσταση δεν ενοχλούν το βλέμμα, μιας και χαρακτηρίζονται από την αρμονία της συνέπειας σε μια αίσθηση αναρχίας, αυθορμητισμού και τυχειότητας.

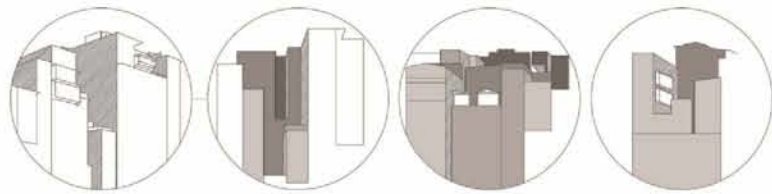
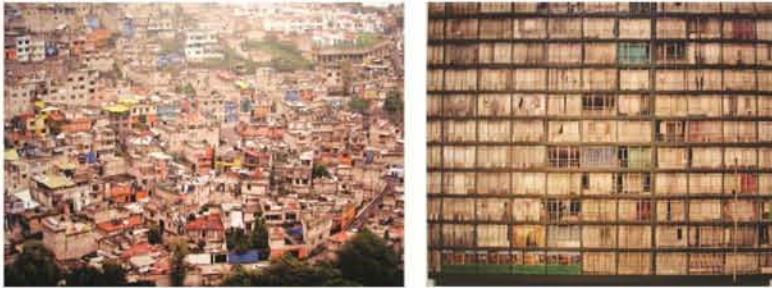
Όμως εδώ, για ακόμα μια φορά, οι λόγοι που προτείνεται η συγκεκριμένη παρέμβαση είναι και κοινωνικοί. Το συναίσθημα της ενότητας των κατοίκων των σλάμς και η έντονη ομαδικότητα που διακρίνει όλες τις πτυχές της καθημερινότητάς τους, και αποτελεί το βασικό στοιχείο που τους καθιστά ουσιαστική κοινότητα, εκφράζονται τέλεια από μια εξωτερική αλλαγή τέτοιου είδους. Αυτό συμβαίνει διότι, εφόσον οι νόμιμες πόλεις συνήθως εμφανίζονται με λευκά ή γκρι ή μπλε χρώματα, ανοιχτά και διακριτικά ως επί το πλείστον, η επιλογή έντονων, ασυνήθιστων χρωμάτων για τις όψεις τους, τους διαφοροποιεί από όλους τους άλλους και τους ενώνει σε μια κοινότητα με εμφανή εξωτερικά χαρακτηριστικά. Αυτός είναι ένας τρόπος να τιμήσουν τη διαφορετικότητά τους, κάνοντάς τη διακριτή.

Η τοποθέτηση του χρώματος επί των όψεων σ' αυτό το αρχικό στάδιο πειθαρχεί σε έναν απλό κανόνα : αλλάζει ακολουθώντας την κατακορυφότητα των κτιρίων. Το στοιχείο αυτό εμφανίζεται εξ αρχής πολύ έντονο στο μέτωπο της πόλης. Άλλωστε, όπως προκύπτει και από τις εικόνες που παρατίθενται, με τον τρόπο αυτόν εφαρμόζεται επίσης σε φαβέλες και κουαρτερίες. Οπότε, στον τομέα αυτόν η πρόταση λειτουργεί διατηρώντας πιστά το κριτήριο της χρωματικής επιλογής ως έχει.

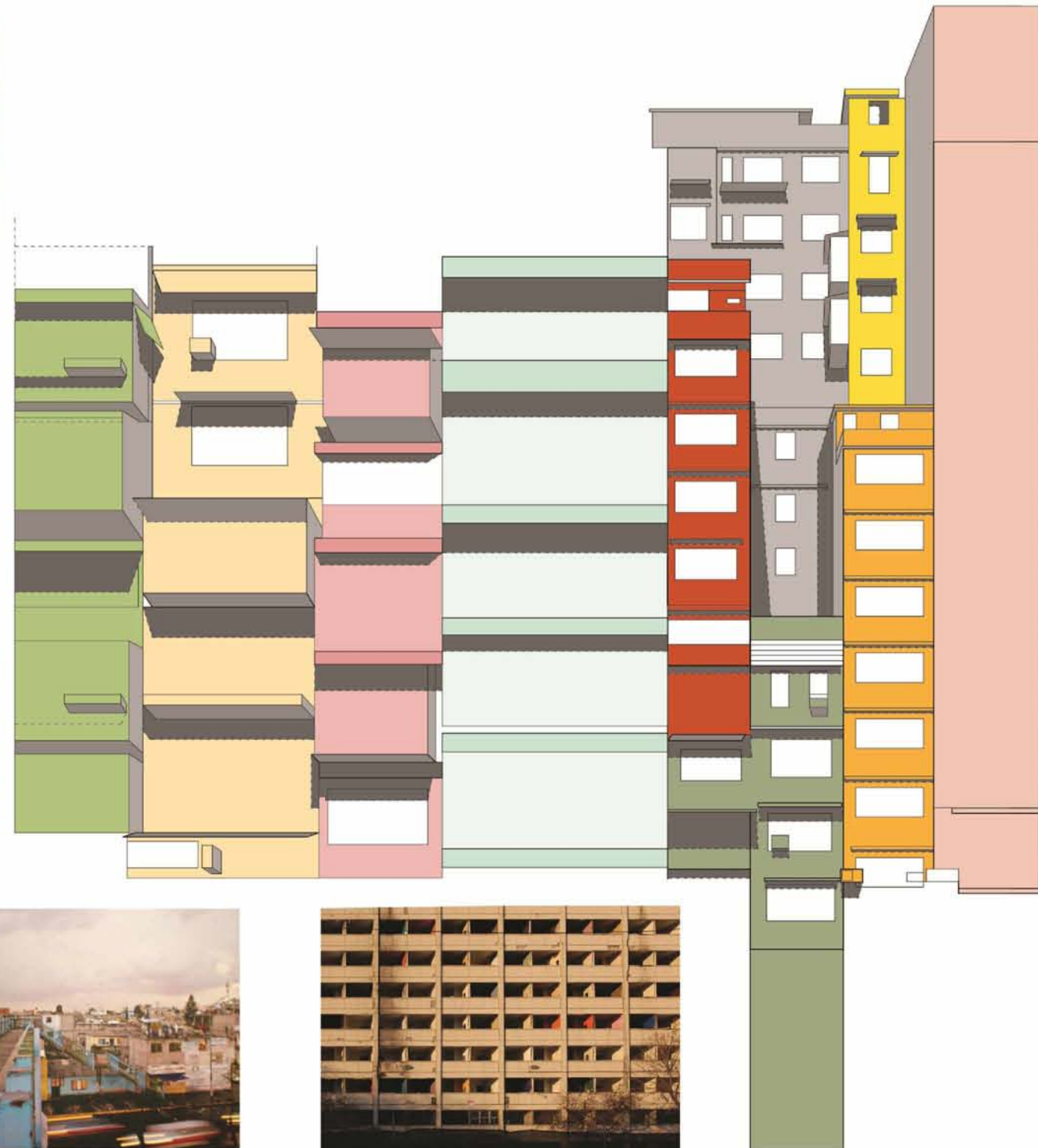
Βέβαια, στην εμφάνιση των σύγχρονων πόλεων το χρώμα διαδραματίζει καίριο ρόλο εξαιτίας του συμβολικού του χαρακτήρα. Αυτό μπορεί να το διαπιστώσει κανείς εύκολα αν αναλογιστεί τα σήματα οδικής κυκλοφορίας, τις διαφημιστικές πινακίδες στο δρόμο ή τις ταμπέλες των καταστημάτων. Η τοποθέτηση του χρώματος, λοιπόν, διαθέτει και μια επιπλέον δυναμική που σε αυτό το πρώτο στάδιο του χρωματισμού των όψεων παραμένει ανενεργή: τη συμβολική διάσταση, αυτήν που μπορεί να χρησιμοποιήσει το χρώμα ως δηλωτικό μιας συνθήκης ή μιας κατάστασης. Συνεπώς, το ευρύ φάσμα των χρωμάτων με τους κατάλληλους συσχετισμούς και αντιστοιχίες μπορεί να αναφέρεται σε σημαντικές για την πόλη πληροφορίες. Μια τέτοια πρόταση ακολουθεί στο επόμενο στάδιο με το χρώμα να συμβολίζει ιδιοκτησιακές σχέσεις.

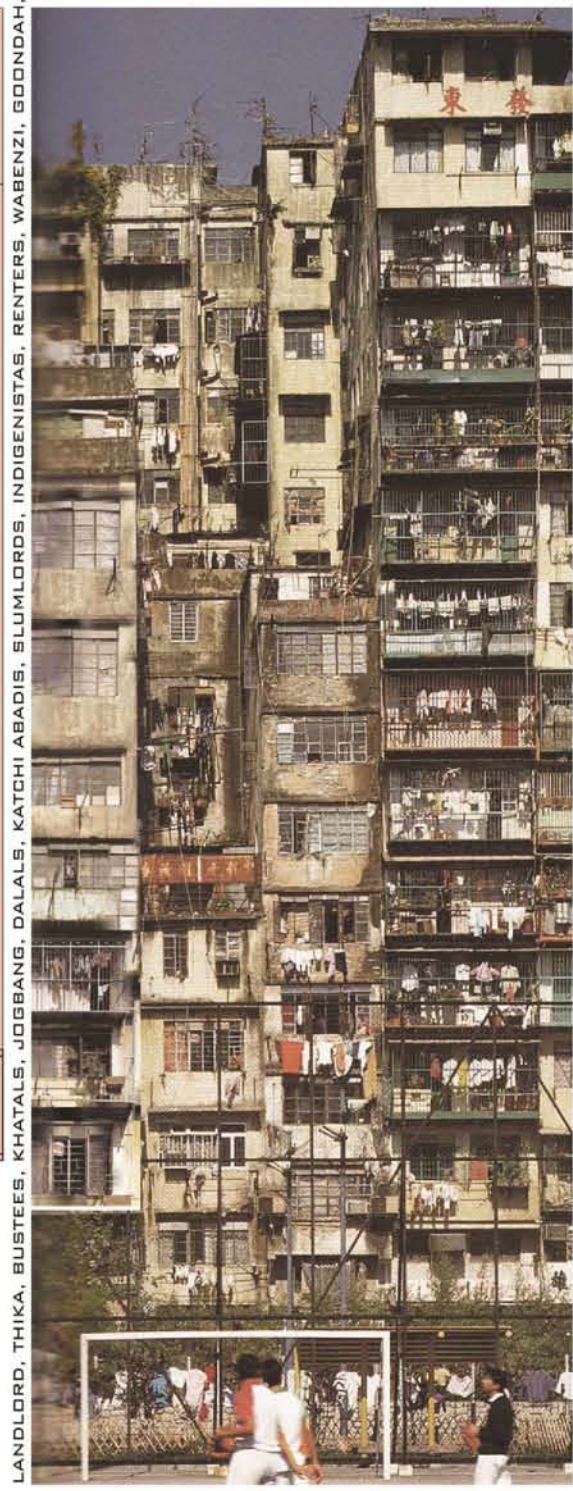
BII1 -- ΓIV1,2 -- D III,IV -- EIII2γ

Αυτό συμβαίνει διότι, εφόσον οι νόμιμες πόλεις συνήθως εμφανίζονται με λευκά ή γκρι ή μπλε χρώματα, ανοιχτά και διακριτικά ως επί το πλείστον, η επιλογή έντονων, ασυνήθιστων χρωμάτων για τις όψεις τους, τους διαφοροποιεί από όλους τους άλλους και τους ενώνει σε μια κοινότητα με εμφανή εξωτερικά χαρακτηριστικά. Αυτός είναι ένας τρόπος να τιμήσουν τη διαφορετικότητά τους, κάνοντάς τη διακριτή.

		έντονα και μορφές επένδυσης				
		A	B	Γ	Δ	E
I	επιπέδωση	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή
	επιπέδωση	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή
II	επιπέδωση	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή
	επιπέδωση	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή
III	επιπέδωση	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή
	επιπέδωση	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή
IV	επιπέδωση	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή
	επιπέδωση	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή	1. κλασική οροφή 2. επίπεδη οροφή 3. κλασική οροφή

HARAMBEE, VEREADOR, SQUATTER, LANDLORD, THIKA, BUSTEES, KHALALS, JOGBANG, DALALS, KATCHI ABADIS, SLUMLORDS, INDIGENISTAS, RENTERS, WABENZI, GOONDAH,

BII1 -- GIV1,2 -- Δ III,V -- EIII2γ – Προσθήκη Χρώματος II

Η πόλη φοράει το ιδιοκτησιακό καθεστώς της

Σε μία δεύτερη, κι ενδεχομένως συνθετότερη, προσέγγιση εντοπίζεται η δυνατότητα η αλλαγή του χρώματος να μην ακολουθεί πιστά την κατακορυφότητα της γεωμετρίας των κτιρίων του μετώπου (όπως αρχικά προτείνεται), αλλά να συντελείται ανά τα κτίρια και τους ορόφους με κάποιο άλλο κριτήριο. Η σκέψη αυτή δημιουργεί ένα αποτέλεσμα ετερογένειας το οποίο συμβαδίζει απόλυτα με τη άναρχη και απειθαρχη φύση του συγκροτήματος. Παρά το γεγονός αυτό, η επέκταση – παραλλαγή της πρότασης δεν πραγματοποιείται για μορφολογικούς λόγους, αλλά, εν αντιθέσει, για καθαρά λειτουργικούς.

Άλλωστε, σε μεγάλο αριθμό παραδειγμάτων που μελετήθηκαν σε ήδη υπάρχουσες σλάμς, ο χρωματισμός μεταβάλλεται ανά διαμέρισμα δίνοντας στο θεατή της πόλης εξ αποστάσεως την αίσθηση της υποδιαίρεσης της εικόνας σε στοιχειώδη μέρη. Τα κομμάτια αυτά σε μια όψη δεν είναι άλλα από τα διαμερίσματα, που πολλαπλασιασμένα στους δύο άξονες δημιουργούν τις όψεις. Όταν διαφοροποιούνται οι χρωματικές επιλογές ανά διαμέρισμα, τότε το αισθητικό αποτέλεσμα που προκύπτει, προσομοιάζει με τους πίνακες των πουαντιγιστών, ή σε μια πιο σύγχρονη προσέγγιση με τα πίξελς των ψηφιακών εικόνων.

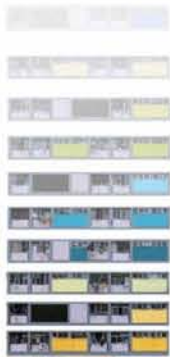
Αυτή η πολυχρωμία της «πιξελωτής» αισθητικής, βέβαια, κυριαρχεί ούτως ή άλλως στα αυθαίρετα και οργανικά ανεπτυγμένα μέτωπα των σλαμς, που ελλείπει χώρου, αλλά και φωτός και αερισμού, οι νοικοκυρές απλώνουν τα ρούχα τους στα μπαλκόνια, με αποτέλεσμα οι όψεις να χρωματίζονται ετερόκλητα και διαφορετικά κάθε μέρα. Όμως, η παρατήρηση αυτή βοηθάει το χρώμα να περάσει στο συνειδητό, όχι πια με την ιδιότητα του συγκυριακού, αλλά ως προϊόν μελέτης και σχεδιασμού, συνεπώς ελεγχόμενο ως προς τ' αποτελέσματά του.

Στη μελέτη αυτή η σημασία της έννοιας «ιδιοκτησία» έχει λάβει υπερμεγέθεις διαστάσεις, μιας και τα ιδιοκτησιακά καθεστώτα καθορίζουν όλων των ειδών τους συσχετισμούς στις σλάμς. Οι πρωταρχικοί δημιουργοί δομούν αυθαίρετα κι έπειτα νοικιάζουν τμήματα της παράνομα αποκτημένης «ιδιοκτησίας» τους σε άλλους που αποτελούν ένα ενδιάμεσο κοινωνικό στάδιο, και οι οποίοι με τη σειρά τους υπενοικιάζουν δωμάτια σε τρίτους, οι οποίοι αποτελούν τον έσχατο κρίκο αυτής της αλυσίδας οικονομικής εκμετάλλευσης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι οι σκουάτερς διαθέτουν στις σλάγκ διαλέκτους τους περισσότερες λέξεις για να περιγράψουν σχέσεις ιδιοκτησίας από όσες έχουν οι Λονδρέζοι για να περιγράψουν τα είδη βροχής (landlords, thika bustees, wabenzi, khatala, indigenistas, renters, dalals, katchi abadis, harambee, slumlords, thika tenants, etc).

Στο δεύτερο μέρος της πρότασης, λοιπόν, συνδυάζεται η χρήση του εργαλείου «χρώμα» με το ιδιοκτησιακό σχετίζεσθαι, όπως αυτό μόλις περιγράφηκε, με αποτέλεσμα τη χρήση του φάσματος της χρωματικής παλέτας ως σύμβολο του αντίστοιχου εύρους των ιδιοκτησιακών «τυπολογιών». Πολλές από αυτές έχουν ήδη αναφερθεί σε προηγούμενα κεφάλαια, όπως τα δικαιώματα δόμησης οροφής (Iaje), οι κατακόρυφα επικοινωνούσες κατοικίες με καταστήματα, οι οριζόντιες και κατακόρυφες προσθήκες. Στον πίνακα του εγχειριδίου η ανάδυση του κοινωνικού καθεστώτος (Δ III, IV) προστίθεται και δημιουργεί νέες «διαδρομές» πάνω στο χαρτογραφημένο πεδίο του πίνακα. Το υπόμνημα που ακολουθεί την προτεινόμενη εικόνα περιλαμβάνει τις τυπολογίες ιδιοκτησίας, μαζί με χαρακτηριστικά τμήματα του μετώπου, που εμφανίζουν σε περισσότερα από ένα σημεία την κάθε μια, ώστε να γίνεται άμεσα αντιληπτή η αντιστοιχία με την πρόταση.

Η προσπάθεια αρχικά να εντοπιστούν αυτές οι κατηγορίες στο μέτωπο της πόλης και στη συνέχεια να συμβολιστούν με χρώματα οδήγησε σταδιακά στο αποτέλεσμα του δεύτερου μέρους αυτής της πρότασης. Βέβαια, το καθεστώς ιδιοκτησίας δεν είναι πάντα εμφανές από την όψη, αλλά κάποιος που έχει μελετήσει τις τυπολογίες μπορεί να διακρίνει κάθετους ή οριζόντιους συσχετισμούς από τις κοινές επιλογές των υλικών στις προσόψεις ή τα στάδια δόμησης των προσθηκών, που συχνά υποδηλώνουν τι προηγήθηκε και τι ακολούθησε (όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των Iaje).

Η πρόταση αυτή έχει πολλές συμβολικές σημασίες. Πρώτον, γιατί εκφράζει τη διαφορετικότητα των σκουάτερς, εντείνει μια από κοινού ιδιαίτερη επιλογή, χαρακτηριστική του ύφους, αλλά και της ιδιοσυγκρασίας των πόλεων αυτών, με πολυχρωμία και πολυφωνία. Δεύτερον, διότι «το πρόσωπο της πόλης βάφεται» και το «μακιγιάζ που φοράει (φέρει)» εκφράζει τον κύριο παράγοντα του σχετίζεσθαι των κατοίκων της πόλης αυτής. Στο μέτωπο μπορεί κανείς να αναγνώσει περισσότερες συνθήκες και καταστάσεις από τις ήδη γνωστές. Αυτό, άλλωστε, συμβαίνει σε κάθε πρόσωπο όταν η συνείδηση στο πίσω μέρος του κατακτά ακόμη ένα στοιχείο και το ενσωματώνει στην έκφρασή του. Αυτό κάνει και αυτή η πρόταση για τις πόλεις, συγκεντρώνει ασύνειδα στοιχεία και συνθήκες και τα φέρνει στο φως του σχεδιασμού ως προτεινόμενες εναλλακτικές σκέψεις.

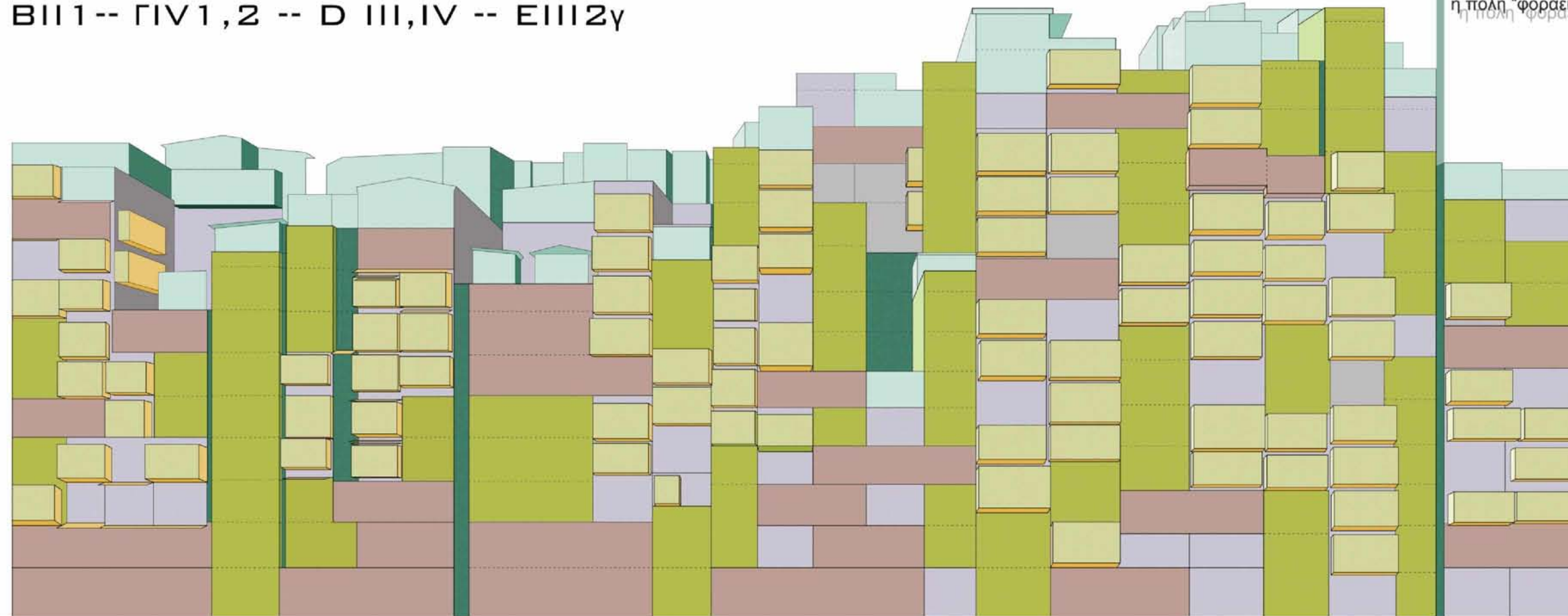

Οι σκουιάρες διαθέτουν στις σλάγκ διαλέκτους τους περισσότερες λέξεις για να περιγράψουν σχέσεις ιδιοκτησίας από όσες έχουν οι Λονδρέζοι για να περιγράψουν τα είδη βροχής.

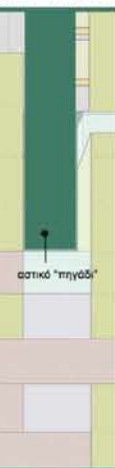
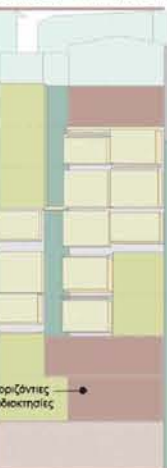
		έννοιες και μορφές επαγγελματίες				
		A	B	Γ	Δ	E
		υπο-δουλες δουλες	κονο σε ολιγες	ολη - μετωπο τοχοι - ταχοι	κοινοτητα/ ουλοια	στρατηγικες επιβασεις
Αποδοτική Προσφορά	I	1. κερσοικη κοινωση 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια 4. ομοιομορφια	1. κωνο σε ολιγες 2. κωνο σε ολιγες 3. κωνο σε ολιγες	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια
	II	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. κωνο σε ολιγες 2. κωνο σε ολιγες 3. κωνο σε ολιγες	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια
Αποδοτική Αποδοτική	III	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. κωνο σε ολιγες 2. κωνο σε ολιγες 3. κωνο σε ολιγες	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια
	IV	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. κωνο σε ολιγες 2. κωνο σε ολιγες 3. κωνο σε ολιγες	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια	1. ομοιομορφια 2. ομοιομορφια 3. ομοιομορφια

BII1 -- ΓIV1,2 -- D III,IV -- EIII2γ

η πόλη "φορτάει" το ιδιοκτησιακό καθεστώς της

LANDLORD, THIKA, BUSTEES, KHATALS, JOGBANG, DALALS, KATCHI ABADIS, SLUM - LORDS, INDIGENISTAS, RENTERS, WABENZI, GOONDAH, HARAMBEE, VEREADDR, SQUATTERS, SLUM - DWELLERS, THIKA TENANTS

επεξηγητικό υπόμνημα ταύτισης των χρωματισμένων πεδίων με δεδομένους ιδιοκτησιακούς συσχετισμούς

explanatory note about coloured fields acting as symbols of specific property relations

BII 1 – ΓIV 2 -- EIII2δ – Προσθήκη πρασίνου

Η πρόταση BII1-- ΓVI2 -- EIII2δ αποτελεί έναν ακόμα συνδυασμό εννοιών και σχεδίων από τον πίνακα του εγχειριδίου. Πιο συγκεκριμένα, έχει επιλεγεί ο χώρος του πηγαδιού [από τις στήλες κενά σε πλήρη (B - κάθετα) και χωρική κυριολεξία (II – οριζόντια) (B II 1)] σε συνδυασμό με τις εσοχές που σχηματίζουν μεταξύ τους τα κτίρια [από τις στήλες μέτωπο όψεων (Γ κάθετα) και πόλη (VI οριζόντια) (Γ VI 2)], κι αυτά τα δύο είδη χώρων μορφοποιούν αυτό που σ' αυτή την εργασία ονομάζεται «αστικό πηγάδι». Τα υπόλοιπα «αστικά πηγάδια» του συγκεκριμένου μετώπου της τειχισμένης πόλης Kowloon συστηματοποιούνται στη μπάρα με τους τέσσερις κύκλους – επιλεγμένα σημεία επέμβασης. Η επιλογή των τελευταίων πραγματοποιήθηκε με στόχο να μην διαρραγεί έντονα το αστικό μέτωπο και τις επεμβάσεις να υποδεχθούν χώροι που ούτως ή άλλως προσφέρονται για αυτές (τις «αναμένουν»).

Από τη στήλη των στρατηγικών επέμβασης σε κτίρια η επιλογή γίνεται από τη στήλη προσθήκες, και συγκεκριμένα το αντικείμενο που προστίθεται είναι μια «πράσινη όαση». Έτσι, τροπικά φυτά (φοινικίες, μπανανιές) αλλά και μικρότερης κλίμακας, τοποθετούνται στο αστικό κενό και προσφέρουν πολλαπλά: σε σκίαση μιας και το μέτωπο έχει προσανατολισμό στο νότο, σε οξυγόνο που μια τέτοια πόλη το αποζητά απεγνωσμένα, αλλά και σε αισθητική, καθώς προσθέτει χρώμα στην όψη.

Το ενδιαφέρον σε αυτήν τη σύνθεση είναι το παράλογο που αρχικά γίνεται αντιληπτό από την τοποθέτηση ενός τόσο ειδυλλιακού τοπίου σε μια πολύ υποβαθμισμένη όψη. Η αντίθεση, που προκύπτει μεταξύ των άτακτα ειρηνικών ορόφων με τα πυκνά κάγκελα στις προσόψεις και το μεγάλο όγκο απλωμένου ρουχισμού να κρέμεται εξ αυτών, και της πρασινάδας με τους φοινίκες, είναι μεγάλη. Τόσο μεγάλη που εξανίσταται κανείς, και ίσως βλέπει την πρόταση αυτή κυρίως ως ειρωνικό σχόλιο. Όμως όχι. Ένα σύντομο βλέμμα στην κατακόρυφη στήλη δεξιά της πινακίδας αρκεί για να διαπιστώσει κανείς την ακριβή τοποθεσία προέλευσης των φοινίκων. Αυτή η «ανάσα» που παίρνει το μέτωπο της συγκεκριμένης σλάμ δεν «ξεφύτρωσε» αυθαίρετα ανάμεσα στα κτίρια, απλά μεταφέρθηκε από διπλανά δώματα και συγκεντρώθηκε στην εσοχή. Αυτή είναι μόνο η αρχή μιας πρότασης που σκοπεύει να τοποθετήσει ανάσες πρασίνου σε πολλές εσοχές του μετώπου, αλλά και σε όλες τις προεξοχές αντικαθιστώντας τα μπαλκόνια – απλώστρες σε μπαλκόνια – κρεμαστούς κήπους.

Ο κύκλος της ενέργειας

Τα οφέλη, βέβαια, θα μπορούσαν να είναι και οικονομικά, αν τα φυτά που προσθέτονταν στα κενά δεν αναπτύσσονταν τυχαία, όπως συνέβαινε ούτως ή άλλως στα δώματα, αλλά επιλέγονταν και φροντίζονταν επαρκώς ώστε να παράγουν μια ποσότητα αρκετή για την ικανοποίηση των αναγκών των κατοίκων. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, προτείνεται αύξηση της καλλιεργήσιμης ποσότητας, συνεπώς και της παραγωγής, και τα προϊόντα διατίθενται εκτός συγκροτήματος και αποφέρουν στους ενοίκους ένα οικονομικό όφελος. Η τάση αυτή κυριαρχεί ούτως ή άλλως σήμερα (urban farming) αλλά βρίσκει εξεχόντως πρόσφορο έδαφος στις σλαμς, που το κλίμα είναι τόσο ομαδικό και μη ανταγωνιστικό, ειδικά σε ότι αφορά τα οικονομικά, όπως έχει αναλυθεί αρκετά μέχρι στιγμής. (Τα σχέδια - κάτοψη, τομή - αυτού του τμήματος της πρότασης παρατίθενται σε επόμενο κεφάλαιο.)

Επίσης, μια τέτοια σκέψη μπορεί να ευνοήσει τον κύκλο της ενέργειας μέσα στο συγκρότημα. Στην υδροδότηση των κήπων αυτών συνεισφέρουν τα 33 πηγάδια που βρίσκονται κάτω από το συγκρότημα. Τα οργανικά απορρίμματα από την καλλιεργητική διαδικασία, όπως κλαδέματα, φύλλα, σάπιοι καρποί καλύπτουν μέρος των ενεργειακών αναγκών μέσω κομποστοποίησης. Με την ίδια λογική, εκμεταλλεύσιμα είναι και τα ανθρώπινα απορρίμματα, που συγκεντρώνονται με μεγάλη ευκολία επειδή οι υγροί πυρήνες (κουζίνες, τουαλέτες, συλλογικά πλυντήρια) είναι κατακόρυφοι και διευκολύνουν τη συλλογή τους. Η παραγόμενη ενέργεια μπορεί να επιστρέφει στο κτίριο ή στην καλλιεργητική διαδικασία.

Σε κοινωνίες με τόσο έντονο το πνεύμα της ομαδικότητας μια τέτοια «πράσινη» οικονομική οργάνωση θα μπορούσε να ευδοκιμήσει. Επίσης, από τα προϊόντα με μια ελαφριά επεξεργασία από τους κατοίκους θα μπορούσαν να προκύψουν και τα παράγωγά τους (για παράδειγμα: φρούτο -> μαρμελάδα). Με τον τρόπο αυτό, σταδιακά η οικονομία του συγκροτήματος θα οργανωνόταν γύρω από τους ζωογόνους κήπους, που θα εξασφάλιζαν στο συγκρότημα αυτάρκεια συνεπώς και ανεξαρτησία τόσο σε διατροφικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο.

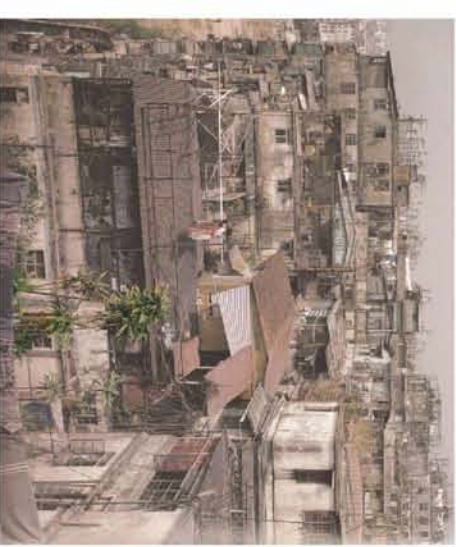

B111 -- T112 -- D III-IV -- E11125

NUMBAI, COLOMBO, MANILA, AHMEDABAD, CHENGDU, NAIROBI, KARACHI, CAIRO, ABIDJAN, KHARTOUM, SAO PAULO, BOGOTA, RIO DE JANEIRO, BEIRUT, MEXICO CITY, LIMA, QUITO, RABAT ROCINHA, KIBERA, MORRO DA PROVIDENCIA, KOWLOON, RECIFE, PORTO ALLEGRE, BELLO HORIZONTE, BYCULLA, SANJAY GANDHI NAGAR, COLABA, NARIMAN

Категория	А	Б	Г	Д	Е
Эксплуатация	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.
Ремонт	1. Ремонт поврежденных частей здания. 2. Ремонт поврежденных инженерных систем.	1. Ремонт поврежденных частей здания. 2. Ремонт поврежденных инженерных систем.	1. Ремонт поврежденных частей здания. 2. Ремонт поврежденных инженерных систем.	1. Ремонт поврежденных частей здания. 2. Ремонт поврежденных инженерных систем.	1. Ремонт поврежденных частей здания. 2. Ремонт поврежденных инженерных систем.
Обслуживание	1. Обслуживание инженерных систем. 2. Обслуживание здания.	1. Обслуживание инженерных систем. 2. Обслуживание здания.	1. Обслуживание инженерных систем. 2. Обслуживание здания.	1. Обслуживание инженерных систем. 2. Обслуживание здания.	1. Обслуживание инженерных систем. 2. Обслуживание здания.
Эксплуатация	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.	1. Проверка состояния здания и инженерных систем. 2. Проверка соблюдения правил эксплуатации.

AVI 3,4,5 -- B III 1,2,3 -- Δ III 4 -- EVI 1 – Σχεδιασμός υποδομών

Η διαδρομή αυτή ξεκινά από τις τρεις υποκατηγορίες των δικτύων που είναι κοινές σε κτίριο και σε πόλη, την υδροδότηση, το αέριο, και τις αποχετεύσεις, οι οποίες και οι τρεις αποτελούν μέρος της υποδομής που δυστυχώς απουσιάζει από όλες σχεδόν τις τειχισμένες πόλεις. Επίσης, αναφορικά με τη δομή στην κατηγορία κενά σε πλήρη απαντά η επόμενη «στάση» με τα τριών ειδών κενά στα δομημένα πλήρη του κτιρίου, οι διάδρομοι, οι ανελκυστήρες και τα κλιμακοστάσια. Έπειτα έρχεται η συνθήκη της αέναης ανάπτυξης, η επεκτατική επιθυμία των σκουάτερς για προσθήκες ανάλογες σε ρυθμούς με την αύξηση των αναγκών τους σε χώρο.

Από όλες τις παραμέτρους που αναφέρθηκαν, αν συνδυαστούν μεταξύ τους, προκύπτει η ανάγκη σχεδιασμού μιας μονάδας στους τοίχους της οποίας να έχουν δημιουργηθεί τα απαραίτητα κενά για την τοποθέτηση του δικτύου των σωληνώσεων. Μια συμπαγής μονάδα που να τη διατρέχουν κενοί οριζόντιοι και κάθετοι «διάδρομοι» έτοιμοι για την πλήρωσή τους από κάποιου είδους δίκτυο. Αυτή η μονάδα θα μπορούσε να έχει παραλλαγές που να χρησιμοποιούν τις κενές υποδοχές τους ως αναμονές για να συνδυαστούν η μια με την άλλη μέσω των κοινών τους δικτύων. Το ρόλο της μονάδας αυτής παίζουν στο συγκεκριμένο σχέδιο οι τέσσερις όψεις του εργαλείου «πύργος» με τις παραλλαγές τους (καθρεφτικές και περιστρεφμένες). Εφόσον όλες έχουν προκύψει από την ίδια κατασκευαστική λογική, πληρούν τις προϋποθέσεις για το σχεδιασμό μιας σύνθεσης, που θα συνδυάζει λειτουργικά τα χαρακτηριστικά τους.

Στο σχέδιο που παρατίθεται υπάρχουν όλα τα στάδια που προηγήθηκαν αρχικά με την αντιμετώπιση του μετώπου ως εικόνα και την τοποθέτηση τμημάτων σπηλαιώδους γεωμετρίας από την κατηγορία των εργαλείων «οργανικά καλούπια». Στη συνέχεια ακολουθεί η χωρική αντιστοιχία των εικόνων αυτών με τα υπόγεια, λαξευμένα στην πέτρα σπίτια της Καππαδοκίας, με τους αεραγωγούς τους, τους χώρους λατρείας, τους διαδρόμους, τα κλιμακοστάσια (όπως φαίνεται στην τομή που έχω σχεδιάσει). Τα σπίτια αντιμετωπίζονται, έπειτα, ως δομική μονάδα και αντικαθίστανται από τα μέρη του εργαλείου πύργος, με τους διαδρόμους και τους κενούς χώρους ενσωματωμένους. Η σύνδεσή τους δεν συμβαίνει τυχαία ή οργανικά όπως στην τομή από το Καϊμακλί, αλλά αντιθέτως, ενώνονται μόνο στα σημεία που υπάρχουν διάδρομοι, οπότε οι δυνατοί συνδυασμοί είναι κάπως περιορισμένοι. Όσο βέβαια αυξάνονται οι προϋποθέσεις

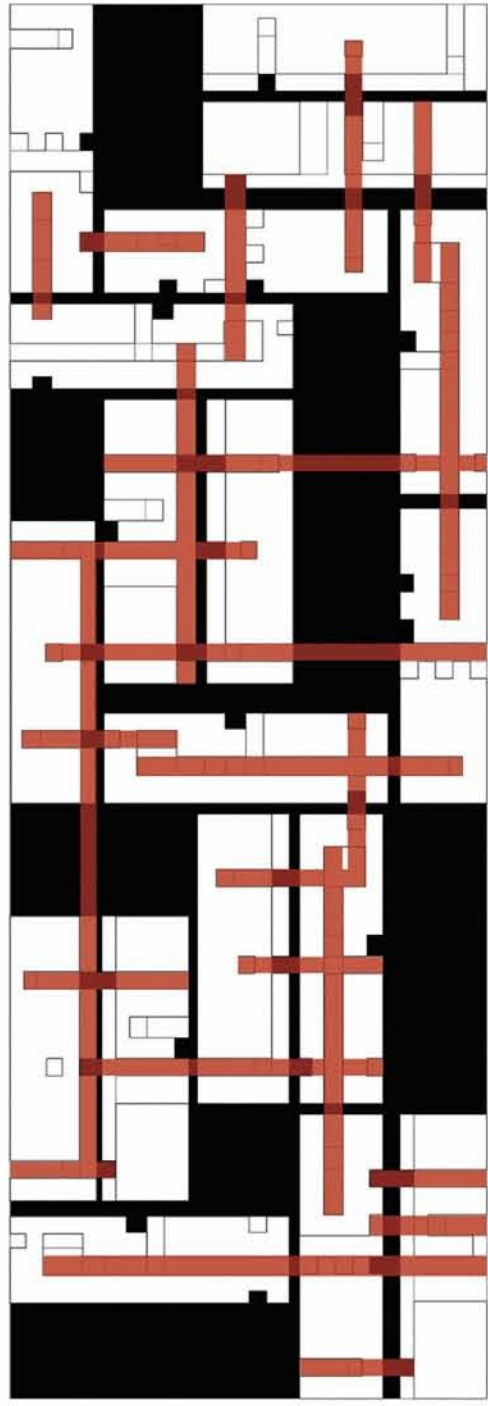
που πρέπει να πληροί το κάθε σημείο για να συνδεθεί, όπως το αν εξυπηρετούνται οι αγωγοί του νερού ή του ηλεκτρικού, τόσο τα κατάλληλα σημεία για ένωση μειώνονται ακόμα περισσότερο.

Οι μονάδες που συνδέονται μεταξύ τους διαμέσου των υποδομών τους προέρχονται ως σκέψη από τη μελέτη των φωτογραφιών από το εσωτερικό του συγκροτήματος που επίσης παρατίθενται. Στους διαδρόμους διακρίνονται ξεκάθαρα οι σωληνώσεις, που ενώνουν τα κτίρια μεταξύ τους.

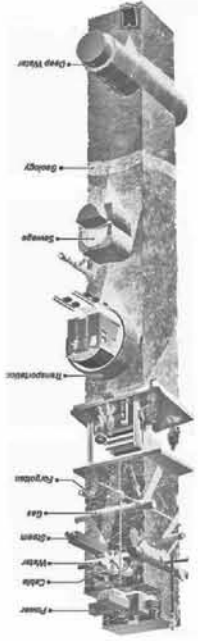
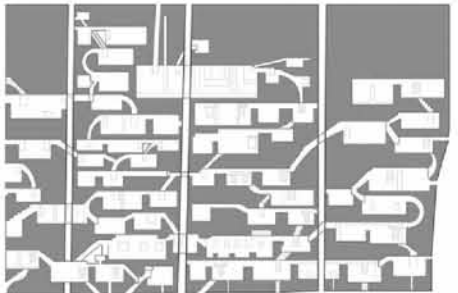
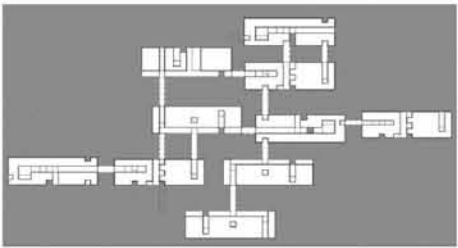
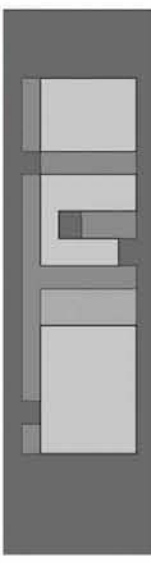
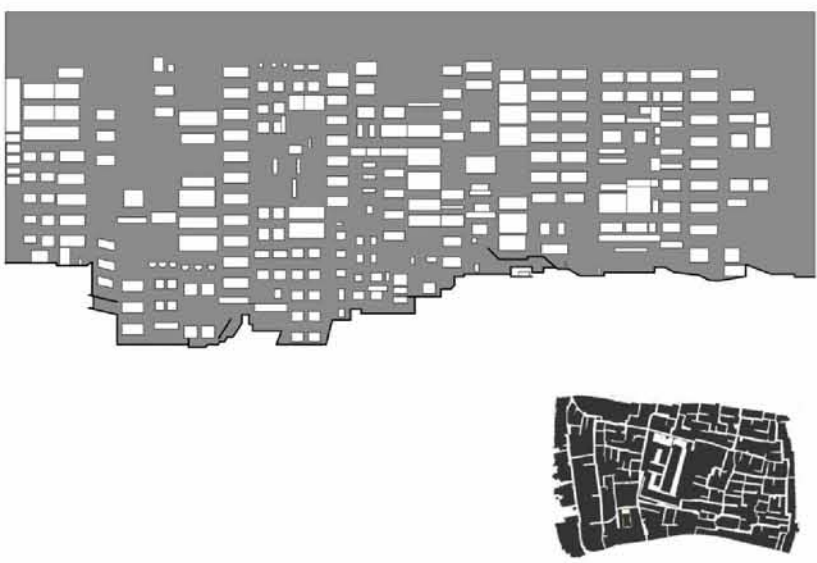
Σε μια επόμενη, πιο ελεύθερη απόδοση της σκέψης αυτής, οι αγωγοί και οι διάδρομοι έχουν τον ίδιο ρόλο ως συνδετικά στοιχεία, και αποτελούν ένα δίκτυο (το κόκκινο δίκτυο του σχεδίου) που περιγράφει πλήρη (λευκά) και κενά (μαύρα). Από το σχέδιο αυτό, που είναι ακόμη εμφανώς αφαιρετικό, μιας και οι αγωγοί ή οι διάδρομοι που σημειώνονται ως κόκκινα στοιχεία ενός δικτύου έχουν σχηματικά ίδιο πάχος και ουσιαστικά εξυπηρετούν αποκλειστικά την ιδέα της σύνδεσης, προκύπτει στη συνέχεια η προτεινόμενη κάτοψη, μέρος της οποίας ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

Η έννοια του σπηλαιώδους εγκαταλείπεται, ειδικά σε ότι αφορά στην οργανικότητα των γεωμετριών, αλλά η αίσθηση της δημιουργίας του χώρου ως διαδικασίας αφαίρεσης από πλήρες παραμένει. Άλλωστε, είναι εμφανές και στα σχέδια που περιγράφουν τη διαδικασία παραγωγής του συστήματος ότι οι μονάδες συνδέθηκαν αρχικά αντικαθιστώντας τους κενούς χώρους των δωματίων στους βράχους της Καππαδοκίας.

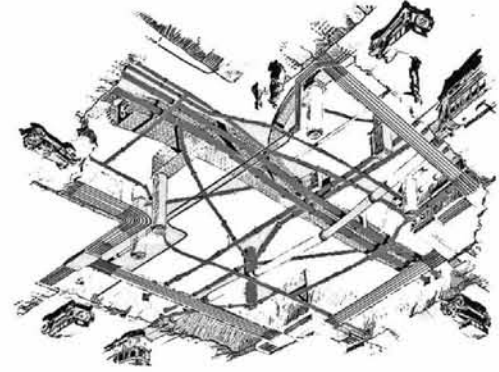
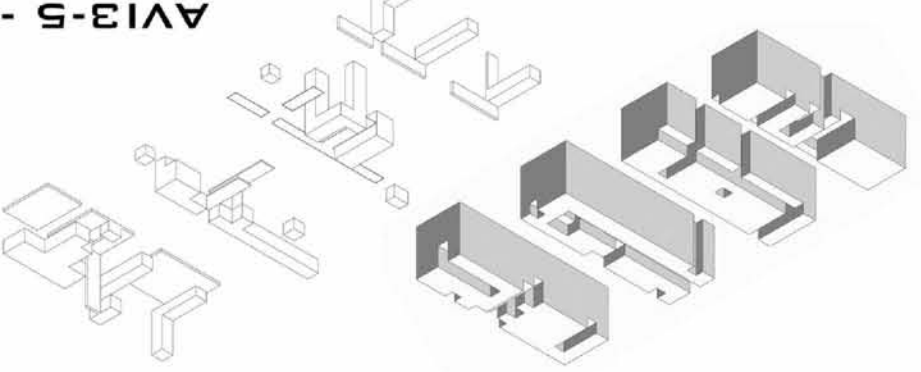
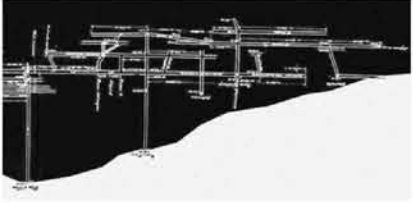
Στο σημείο αυτό, θα αναφερθεί αναπόφευκτα μια παρατήρηση του Mike Davis : «Έτσι, οι πόλεις του μέλλοντος, αντί να είναι κατασκευασμένες από γυαλί και μέταλλο, όπως οραματίστηκαν οι προηγούμενες γενιές πολεοδόμων, είναι αντ' αυτού σε μεγάλο βαθμό φτιαγμένες από ακατέργαστους πλίνθους, άχυρο, ανακυκλωμένο πλαστικό, τσιμέντο και ξύλο. Αντί για πόλεις φωτός να ανυψώνονται στους ουρανούς, ο περισσότερος από τον αστικό κόσμο του εικοστού πρώτου αιώνα «στρογγυλοκάθεται» στην αθλιότητα, τη μόλυνση, και την παρακμή. Πράγματι, το ένα δις κατοίκων που διαμένει στις μεταμοντέρνες σλαμς θα μπορούσε κάλλιστα να κοιτάξει πίσω με ζήλια τα ερείπια των δυνατών σπιτιών από λάσπη του Catal Huyuk της Ανατολίας, που εγέρθηκαν την αυγή της αστικής ζωής εννέα χιλιάδες χρόνια πριν». (Planet of slums, σελ.19)

AVI3-5 -- BIII1-3 -- DIII4 -- EV11
 NARIMAN, COLABA, GANDHI NAGAR, SANJAY BICULLA, BELLO HORIZONTE, PORTO ALEGRE, RECIFE, KOWLOON, MORRO DA PROVIDENCIA, ROCINHA, KIBERA,

Symbol	Description
A	Room
B	Room
C	Room
D	Room
E	Room
F	Room
G	Room
H	Room
I	Room
J	Room
K	Room
L	Room
M	Room
N	Room
O	Room
P	Room
Q	Room
R	Room
S	Room
T	Room
U	Room
V	Room
W	Room
X	Room
Y	Room
Z	Room

INFRASTRUCTURAL URBANISM
 SLUMS, FAVELLAS, BARRIADAS, KAMPUNGS, JOHPADPATI, KIJUI, AASHIWA'I, MUDUKKU, PENGHU, GECEKONDULER, CONJUNTO, HAND-ME-DOWNS, CALLAMPAS, CHAWLS, BIDADVILLE, CORTICO, BIENENKORBE

Σχεδιασμός συγκροτήματος εκ νέου βάσει των στοιχείων που μελετήθηκαν

Το διάγραμμα αυτό που δημιουργήθηκε βάσει των τομών των υπόγειων πόλεων της Καππαδοκίας διατηρεί εντός των συνθετικών αρχών που το διέπουν όλα τα στοιχεία που απασχόλησαν σε όλα σχεδόν στάδια της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, εντοπίζεται το στοιχείο της υπόγειας κατοίκησης, του «χθόνιου κόσμου», της διαφυγής - εσπευσμένης μεταφοράς, της προστασίας αλλά και του εγκλωβισμού, της κατάδυσης στο σκοτάδι και της ανάδυσης στο φως.

Οι τομές αυτές οργανώνονται σε δύο κύρια στοιχεία: τις κατοικίες (όπου οι άνθρωποι μένουν) και τους διαδρόμους της υπόγειας κίνησης. Αυτές οι δύο κατηγορίες είναι τα «κενά» σε μια μάζα συμπαγή και πλήρη, το υπέδαφος. Όταν επιχειρείται με όρους απόλυτης πυκνότητας η μεταφορά στις πόλεις, τις φαβέλες και κάθε είδους εντειχισμένων σλαμς, τότε το ρόλο τους συμπαγούς αναλαμβάνουν τα τείχη των κατοικιών με κενά τους διαδρόμους κίνησης των ανθρώπων αλλά και των φυσικών στοιχείων (φως, νερό, αέρας) που επιτυγχάνονται μέσω των φωταγωγών – αεραγωγών, που λειτουργούν εδώ ως αστικά πηγάδια.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο επεξεργασίας τα κενά και τα πλήρη των υπόγειων αυτών τομών αντικαταστάθηκαν από τις δομές που είχαν προκύψει από τις όψεις του κέρινου πυργακίου και τις φυσικές αποστάσεις που δημιουργήθηκαν μεταξύ τους ως διαδρόμους κίνησης. Η σύνθεση των όψεων αυτών σε συνδυασμό με τους κενούς χώρους που τις συνδέουν και τις εντάσσουν σε ένα σύστημα μπορεί να αναγνωσθεί ως κάτοψη. Αρχικά οι προθέσεις της ανάγνωσης αυτής ήταν οι συνδέσεις να αναφέρονται αποκλειστικά στη μετάβαση διαμέσου σωληνώσεων ενός συστήματος υποδομών. Στη συνέχεια όμως αυτό συμπεριέλαβε προγραμματικά και την κίνηση των ανθρώπων ως μέρος του δικτύου αυτού.

Με τον τρόπο αυτόν οργανώθηκε το εσωτερικό των κατόψεων με όρους ελάχιστης κατοίκησης. Αυτό σημαίνει ότι χρησιμοποιήθηκαν αποτελέσματα στατιστικών που υποδεικνύουν τα ακριβή ποσοστά κατοίκησης ανά τετραγωνικό μέτρο σε πόλεις σλάμ, όπως το Σάο Πάολο, η Βομβάη, το Δελχί, η Ντάκα, η Καλκούτα, το Κάιρο, το Μπουένος Άιρες, το Ρίο ντε Τζανέιρο, η Λίμα, η Μπογκοτά. Τα δεδομένα αυτά κρίθηκαν υπερβολικά ακραία για να ληφθούν υπόψη με απόλυτη ακρίβεια στο σχεδιασμό. Αυτό συμβαίνει επειδή ενδιαφέρει μεν η ελάχιστη κατοίκηση και τα όρια του ενδιαφέροντος αυτού σταματούν στο σημείο τομής με τα όρια της

βιωσιμότητας. Από τη στιγμή μάλιστα που το σχέδιο αποτελεί μέρος μιας πρότασης, υπάρχουν οι συνθετικές αρχές – προϋποθέσεις, επί των οποίων βασίζεται.

Συνεπώς έχουν ληφθεί τέσσερα πιθανά σενάρια και για το κάθε ένα έχει σχεδιαστεί ένα παράδειγμα. Τα τρία αποτελούν οικογένειες με τρία, τέσσερα ή και έξι μέλη, περίπτωση που βασίζεται σε κείμενα των Davis και Neuwirth, όπου περιγράφονται οι πολυμελείς οικογένειες των κατοίκων των σλάμς με όλους τους πιθανούς συνδυασμούς (γονείς, παιδιά, παππούδες, γιαγιάδες, εγγόνια, θείοι-ες, κλπ). Η τέταρτη κατηγορία αναφέρεται στους σίνγκλ άντρες και γυναίκες, που μένουν σε μεγάλους χώρους, υποδιαιρεμένους ανά τετραγωνικό μέτρο από μεταλλικά πλέγματα, τα οποία οριοθετούν τον προσωπικό τους χώρο και τους χαρίζουν ασφάλεια (caged men).

Τα σχέδια στο σύνολο των περιπτώσεων έχουν γίνει με τρόπο τέτοιο ώστε τα έπιπλα να είναι πτυσσόμενα, είτε αυτό σημαίνει ότι θα «ξεδιπλώνονται» μέσα στο χώρο από τοίχους, είτε ότι ένα έπιπλο σαλονιού – όπως ένας καναπές – θα μετατρέπεται σε διπλό κρεβάτι και αυτομάτως το καθιστικό θα λειτουργεί ως μαστέρ υπνοδωμάτιο. Επίσης οι εσωτερικοί τοίχοι είναι και αυτοί πτυσσόμενοι, με αποτέλεσμα να ενοποιούνται οι χώροι και με την κατάλληλη κάθε φορά «αναδίπλωση» των επίπλων που δε βρίσκονται σε χρήση να προκύπτει ένας χώρος βιώσιμος, ανάλογος με την ανθρώπινη κλίμακα, τέτοιος που να μην καταλήξει αποπνικτικός, όπως τα μεταλλικά κλουβιά – κελιά των caged men.

Επίσης, στην κάτοψη που ακολουθεί υπάρχουν τα φυτεμένα μέρη ως συνέχεια του προηγούμενου κεφαλαίου αναφορικά με την προσθήκη πρασίνου. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι σε κάθε κατοικία αντιστοιχούν δύο μικρά κηπάκια, το ένα με τη μορφή μπαλκονιού προεξέχει στην πρόσοψη και το άλλο «βλέπει» στον εσωτερικό δρόμο. Σε κάθε όροφο υπάρχουν μεγάλα τμήματα κοινόχρηστων καλλιεργειών γύρω από τα οποία συγκεντρώνεται μεγάλο μέρος της καθημερινής δραστηριότητας: η καλλιέργεια, η αγοραπωλησία και η αποθήκευση τροφίμων, η συνεστίαση γύρω από τις συλλογικές κουζίνες. Το πράσινο λειτουργεί ως οργανωτικός πυρήνας για τις λειτουργίες του κάθε ορόφου. Σε κάθε μεγάλη φυτεμένη έκταση αντιστοιχεί κενό ύψους δύο ορόφων (όπως φαίνεται στην τομή που παρατίθεται), έτσι ώστε να διευκολύνεται η συλλογή φωτός και αέρα που χρειάζονται τα φυτά. Η ύδρευσή τους εξασφαλίζεται από τα υπόγεια νερά που είναι προσβάσιμα από τα 33 πηγάδια της Κόουλουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αριστοτέλους, *Μικρά Φυσικά (Περὶ μνήμης και αναμνήσεως)*, Ζαχαρόπουλος

Christopher Alexander, *The City is not a tree*

Davis Mike, *Planet of Slums*, Verso, London – New York, 2006

Fromm Erich, *Να έχεις ή να είσαι*, Εκδόσεις Μπουκουμάνη, μτφ. Ελένη Τζελέπογλου,
1978

Fromm Erich, *Ο φόβος μπροστά στην ελευθερία*, Εκδόσεις Μπουκουμάνη, μτφ.

Δημήτριος Θεοδωρακάτος, 1971

Girard Greg, Lambot Ian, *City of Darkness: Life in Kowloon Walled City*, Watermark,
1993

Langer Susan, *Philosophy in a new key : A Study in the Symbolism of Reason, Rite,
and Art*, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, London England, 1975

Neuwirth Robert, *Shadow Cities: A billion squatters, a new urban world*, Routledge,

London – New York, 2006

Stan Allen, *Points and Lines : Diagrams and Projects for the City*, Princeton

Architectural Press, New York

Stan Allen, *Mapping the unmappable on notation*

Wolfgang Kohler, *Gestalt Psychology*, 1929

Παπαγιώργης, Κωστής, *Περὶ μνήμης*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2008

UN-HABITAT, *The Challenge of Slums: Global Report on Human Settlements 2003*,
London 2003

Storr, Anthony, *Freud, Όλα όσα πρέπει να γνωρίζετε*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,

Originally published in English by Oxford University Press

Travlos, John, *Pictorial Dictionary of Ancient Athens*, Hacker Art Books, New York,
1980